

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

ERGENLERDE DİNDARLIK, DEĞERLER,
İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

BETÜL ACAT

İstanbul - 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

ERGENLERDE DİNDARLIK, DEĞERLER,
İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

BETÜL ACAT

Danışmanı

Prof. Dr. Ali AYTEN

İstanbul - 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN PSİKOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi BETÜL ACAT'ın ERGENLERDE DİNDARLIK, DEĞERLER; İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ İLİŞKİSİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 28.02.2019 tarih ve 2019-6/22 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 29 / 03 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Prof. Dr. ALİ AYTEN	
2. Jüri Üyesi Prof. Dr. ALİ ULVİ MEHMEDOĞLU	
3. Jüri Üyesi Doç. Dr. MEHMET ATALAY	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Betül ACAT
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	: Din Psikolojisi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ali AYTEN
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Şubat 2019
Anahtar Kelimeler	: Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti

ÖZET

ERGENLERDE DINDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ İLİŞKİSİ

Bu araştırmanın amacı ergenlerin dindarlık, değerlere yatkınlık, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki ve etkileşimi incelemektir. Ayrıca bu değişkenlerin cinsiyet, okul türü, ekonomik durum ve ikamet durumu gibi demografik özellikler tarafından farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırmanın çalışma grubu, 2017 yılında Ekim- Kasım aylarında İstanbul ilinin farklı ortaöğretim kurumlarında eğitim görmekte olan 236 erkek ve 235 kız olmak üzere toplam 471 ergenden oluşmaktadır. Araştırma verileri anket tekniğiyle toplanmış ve anket formunda Kişisel Bilgi Formunun yanında Dindarlık Ölçeği, Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği, Young İnternet Bağımlılık Testi- Kısa Formu ve Hayat Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda dindarlık ile değerler ve hayat memnuniyeti değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı; internet bağımlılığı ile değerler ve hayat memnuniyeti arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca değişkenler

ile demografik özellikler arasında da anlamlı ilişkiler tespit edilmiş, bulgular yorumlanmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

GENERAL KONWLEDGE

Name and Surname : Betül ACAT

Field : Philosophy and Religious Sciences

Programme : Psychology of Religion

Supervisor : Professor Ali AYTEN

Degree Awarded and Date : Master – February 2019

Keywords : Religiosity, Values, Internet Addiction,
Life Satisfaction

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY, VALUES, INTERNET ADDICTION AND LIFE SATISFACTION AMONG ADOLESCENTS

The aim of this study is to examine the relationship and interaction between adolescents' religiosity, tendency to moral values, internet addiction and life satisfaction levels. Furthermore, it is to determine whether these variables differ by demographic characteristics such as gender, school type, economic status and residence status. The participants of the study consisted of 471 adolescents, 236 males and 235 females, who are receiving their education in different secondary schools of Istanbul province through October - November in 2017. Research data were collected by questionnaire method. In the questionnaire form, besides Personal Information Form, Religiosity Scale, Sensitivity to Ethical Values Scale, Young Internet Addiction Test - Short Form, and Life Satisfaction Scale were used. The findings of thre research indicated that there was a positive correlation between religiosity, moral values and life satisfaction variables, and a negative correlation between internet addiction and moral values and life satisfaction.

In addition, significant correlations between variables and demographic characteristics were found, the findings were interpreted and suggestions were made for future studies.

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze tüm teknolojik gelişmeleri aşan ve dünyayı kuşatan bir ağ olan internet, insanlar için çok büyük hizmetler sunmaktadır. Bununla birlikte hayatımızdan çekip çıkarmamızın mümkün olmadığı internet, yanlış ve bilinçsiz kullanılması durumunda bireylerin gelişimini olumsuz etkileyip; son zamanların en önemli problemlerinden biri olan internet bağımlılığına sebep olabilir. Özellikle gençleri yakından ilgilendiren internet bağımlılığı; ilk insandan günümüze kadar daima varlığını ve önemini sürdüren din-dindarlık olgusu; insanların davranışlarına yön vererek toplumsal yaşamı mümkün kılan değerler ve bireylerin psikolojik iyi oluşlarının en büyük göstergelerinden biri olan hayat memnuniyeti bu araştırmanın temel yapı taşlarıdır.

Giriş, kavramsal çerçeve, yöntem ve bulgular olmak üzere dört bölümden oluşan bu araştırmanın giriş bölümünde; çalışmanın konusu, amacı, hipotezleri ve araştırmanın kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm olan kavramsal çerçevede; ergenlik dönemi, dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti kavramları ve bu kavramlarla ilişkili diğer kavram ve kuramlara değinilmiştir. Yöntem bölümünde; çalışma grubuna ait bilgilere, kullanılan yöntem ve ölçme araçları hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bulgular bölümünde ise hipotezleri değerlendirmek için yapılan analiz sonuçları verilmiş ve bu bulgular yorumlanmıştır. Ayrıca yapılmış olan araştırmalardan da örnekler sunulmuştur. Sonuçlar ve öneriler başlığı altında ise araştırma özetlenmiş ve daha sonra yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Tez konumun belirlenmesinden son şeklini almasına kadar her aşamada, maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, kendisinden hem alana hem hayata dair çok kıymetli bilgiler öğrendiğim danışmanın Prof. Dr. Ali Ayten'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu süreçte her zaman yanımda olan, desteklerini hissettiren sevgili aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak araştırmanın anketlerine katılarak çalışmamıza yön veren katılımcılara ve anketlerin ulaşımında yardımlarını esirgemen öğretmen arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İstanbul- 2019

Betül ACAT

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM:

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMLERİ.....	2
2.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
3.ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	3
4.ARAŞTIRMANIN ÖNKABUL VE SINIRLILIKLARI.....	5
4.1.Araştırmanın Önkabulleri.....	5
4.2.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5

İKİNCİ BÖLÜM:

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.ERGENLİK DÖNEMİ VE GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....	8
1.1.Ergenlik Döneminde Fizyolojik Gelişim.....	9
1.2.Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim.....	10
1.3.Ergenlik Döneminde Sosyal ve Duygusal Gelişim.....	10
2.ERGENLİK DÖNEMİ VE DİNDARLIK.....	12
2.1.Dindarlık Tanımı ve Boyutları.....	12
2.2.Ergenlik Döneminde Dindarlığın Gelişimi.....	16

3.ERGENLİK DÖNEMİ VE DEĞERLER	20
4.ERGENLİK DÖNEMİ VE BAĞIMLILIK	23
4.1.Bağımlılık ve Çeşitleri.....	23
4.2.İnternet Bağımlılığı	24
4.3.Ergenlik Döneminde İnternet Kullanımı ve Bağımlılığı.....	29
5.ERGENLİK DÖNEMİNDE MUTLULUK, RUH SAĞLIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

YÖNTEM

1.ARAŞTIRMA MODELİ	34
2.ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ	35
3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	40
3.1.Kişisel Bilgi Formu	41
3.2.Dindarlık Ölçeği.....	41
3.3.Etik Değerlere Yatkinlik Ölçeği.....	42
3.4.Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF).....	43
3.5.Hayat Memnuniyeti Ölçeği	44
4.VERİLERİN TOPLANMASI VE İSTATİSTİKSEL ANALİZİ	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

BULGULAR VE YORUMLAR

1.DİNDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ EĞİLİMİ GENEL PROFİLİ	47
2.DİNDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI, HAYAT MEMNUNİYETİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE İLGİLİ BULGULAR	49
2.1.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti Ve Cinsiyet..	50
2.2.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti Ve Okul Türü.....	58
2.3.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti Ve İkamet Durumu.....	66

2.4.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti Ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumları.....	70
3.DİNDARLIK, DEğERLER, İNTERNET BAğIMLILIğI VE HAYAT MEMNUNİYETİ ARASINDAKİ İLİŐKIYLE İLGİLİ BULGULAR	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	117

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: İnternet Bağımlılığı Ölçme Araçları.....	26
Tablo 2: Cinsiyete Göre Dağılım.....	35
Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Dağılım.....	35
Tablo 4:Okul Türüne Göre Dağılım	35
Tablo 5: Hayatını Geçirdiği Yere Göre Dağılım.....	36
Tablo 6: Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumuna Göre Dağılım	36
Tablo 7:İnternet Erişimi Sağlanan Teknolojik Aletlere Göre Dağılım	37
Tablo 8: İnternet Kullanımının Kısıtlanma Durumuna Göre Dağılım	37
Tablo 9: İnternetin En Çok Hangi Amaçla Kullanıldığına Göre Dağılım.....	38
Tablo 10: En Sık Ziyaret Edilen Web Siteye Göre Dağılım	39
Tablo 11: Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Ortalamaları ...	43
Tablo 12: Dindarlık Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar	50
Tablo 13: Etik Değerlere Yatkınlık Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar	52
Tablo 14: İnternet Bağımlılığı Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar	55
Tablo 15: Hayat Memnuniyeti Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar	57
Tablo 16: Okul Türlerine Göre Dindarlık Eğilimi (ANOVA-Scheffe).....	59
Tablo 17: Okul Türlerine Göre Etik Değerlere Yatkınlık (ANOVA- Scheffe).....	61
Tablo 18: Okul Türlerine Göre İnternet Bağımlılığı Eğilimi (ANOVA- Scheffe).....	63
Tablo 19: Okul Türlerine Göre Hayat Memnuniyeti Eğilimi (ANOVA- Scheffe).....	64
Tablo 20: İkamet Durumuna Göre Dindarlık Eğilimi	66
Tablo 21: İkamet Durumuna Göre Etik Değerlere Yatkınlık.....	67
Tablo 22: İkamet Durumuna Göre İnternet Bağımlılık Eğilimi	68
Tablo 23: İkamet Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti Eğilimi	69
Tablo 24: Ailenin Harcama Durumuna Göre Dindarlık Eğilimi (ANOVA- Scheffe)	71
Tablo 25: Ailenin Harcama Durumuna Göre Etik Değerlere Yatkınlık (ANOVA- Scheffe)	72
Tablo 26: Ailelerin Harcama Durumuna Göre İnternet Bağımlılığı Eğilimi (ANOVA- Scheffe).....	74
Tablo 27: Ailelerin Harcama Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti Eğilimi (ANOVA- Scheffe)	75
Tablo 28: Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkiler	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 1: Değişkenlerarası İlişkileri Gösteren Araştırma Modeli 34

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No:

Grafik 1: Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti Genel Profili..... 47

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
ANOVA	: Analyses of Variance
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
diğ.	: Diğerleri
DSM-V	: Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorder 5th Edition
M	: Ortalama
M.Ü.İ.F	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
N	: Katılımcı Sayısı
r	: Korelasyon Katsayısı
s.	: Sayfa
SD	: Standart Sapma
ss.	: Sayfa Aralığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM:

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnternet kullanımının yaygınlaşması, sunduğu hizmetlerin artması ve her yaşta insana hitap etmesi, bireylerin hayatında önemli değişikliklere yol açmış ve pek çok kolaylığı beraberinde getirmiştir. Örneğin, insanlar artık fatura yatırmak için sıra beklemek yerine internet üzerinden işlemlerini kolaylıkla yapabilmekte, alışveriş yaparken yorulmamakta, dünyadaki tüm haberlere bir tıkla erişmekte ve istediği her konuda bilgiye anında ulaşabilmektedir. Fakat internetin amacı dışında ve aşırı kullanılmasıyla birlikte internet bağımlılığı, mobil telefon bağımlılığı, mobil oyun bağımlılığı ve siber zorbalık gibi problemleri meydana getirmiştir. Ortaya çıkan bu sorunlar pek çok araştırmaya konu edilmiştir. Son yıllarda özellikle internet bağımlılığı ve siber zorbalık birçok değişkenle ilişkisi bağlamında çalışılmaktadır.

İnternet bağımlılığı özellikle ergenlik dönemi için çok çalışılan konulardan biridir. Bununla birlikte dindarlık, değerler ve hayat memnuniyeti de farklı yaş grupları üzerinde çok çalışılan konular arasında gelmektedir. Bu araştırmada ise yukarıda zikredilen konular birlikte çalışılmıştır.

Ergenlik döneminde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyi, bu değişkenlerin birbirleriyle ve demografik özelliklerle arasındaki ilişki araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmada “Dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyi arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusu temel problem olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte araştırmada şu sorulara da cevap aranmaktadır:

- a. Ergenlerin dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti düzeyleri nasıldır?
- b. Cinsiyet, okul türü, ikamet durumu ve bireylerin ailelerinin harcama durumları değişkenleri dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyinin birer yordayıcısı mıdır?
- c. Dindarlık, etik değerlere yatkınlık, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişki nasıldır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Dindarlık ve hayat memnuniyetinin alkol, sigara ve uyuşturucu gibi madde bağımlılıklarında önleyici rolü olduğuna dair bulguların elde edildiği pek çok çalışma bulunmaktadır (Gürsu, 2017; Timberlake ve diğ., 2006, s.131-132; Knight ve diğerleri, 2007, s.352). Fakat özellikle ülkemizde internet, oyun, alışveriş gibi davranışsal bağımlılıkların dindarlık ile ilişkisine dair yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu araştırmanın amacı da dindarlık, değerler ve hayat memnuniyeti ile davranışsal bağımlılık türü olan internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi tespit ederek alanyazına katkıda bulunmaktır.

Bu araştırma ülkemizde internet bağımlılığı ve dindarlık ilişkisinin incelendiği nadir çalışmalardan biridir. Aynı zamanda, internet bağımlılığı konusunda en riskli grup olan ergenler üzerinde çalışılması ve özellikle günümüzde büyük önem kazanan değerler ve hayat memnuniyeti konularının da birlikte incelenmesi açısından oldukça önemlidir.

Özellikle ergenlik döneminde olan bireylerin birlikte yaşadığı kişilerin, hayatlarının pek çok alanında etkili olduğu düşünülmektedir. Fakat yapılan araştırmaların tamamına yakınında bireylerin ikamet durumları değişken olarak incelenmemiştir. Bu araştırmada ise bireylerin kimlerle birlikte yaşadığı demografik değişken olarak incelenmektedir. Araştırma bu yönüyle de önem kazanmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Teknolojinin özellikle son çeyrek yüzyılda hızla gelişmesi bireylerin hayatını kolaylaştırmış ancak internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, siber suçlar ve siber zorbalık gibi birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Özellikle internet bağımlılığı ve ilişkili olduğu değişkenler birçok araştırmaya konu teşkil etmiştir. Bu araştırmada da internet bağımlılığının, en çok görüldüğü yaş grubunu oluşturan ergenlerde bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmektedir. *“dindarlık, değerlere yakınlık ve hayat memnuniyeti ergenlerin internet bağımlısı olma riskini azaltır.”* ifadesi temel hipotez olarak belirlenmiştir. Alt hipotezler ise *“dindarlık, değerler, internet bağımlılığı, hayat memnuniyeti ve demografik değişkenler ile ilgili hipotezler”* ve *“dindarlık, değerler,*

internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti ile ilgili hipotezler” şeklinde gruplandırılmıştır.

3.1. Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti ve Demografik Değişkenler İle İlgili Hipotezler

- a. Kızların dindarlık eğilimi erkeklerin dindarlık eğiliminden yüksektir.
- b. Etik değerlere yatkınlıkta kızlar ile erkekler arasında kızlar lehine anlamlı bir fark vardır.
- c. Erkeklerin internet bağımlılık eğilimi kızların eğiliminden anlamlı derecede yüksektir.
- d. Kızların hayat memnuniyet düzeyleri erkeklere göre anlamlı derecede yüksektir.
- e. İmam-Hatip lisesine devam eden öğrencilerin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilere göre dindarlık eğilimi yüksektir.
- f. İmam-Hatip Liseleri ile diğer liseler arasında değerlere yatkınlık açısından anlamlı bir fark vardır.
- g. Meslek liselerinin internet bağımlılık puanı diğer liselerin puanına göre anlamlı derecede yüksektir.
- h. İmam-Hatip Liselerinde eğitim gören öğrencilerin diğer liselere oranla hayat memnuniyet dereceleri daha yüksektir.
- i. Ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin dindarlık puanları daha yüksektir.
- j. Ailesi ile birlikte kalan ergenlerin etik değerlere yatkınlık ortalamaları yurt ya da pansiyonda kalan ergenlere göre daha yüksektir.
- k. Yurt ya da pansiyonda kalan öğrencilerin internet bağımlılık oranları ailesi ile yaşayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.
- l. Ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin hayat memnuniyet puanları yurt ya da pansiyonda kalanlara göre anlamlı derecede yüksektir.
- m. Dindarlık ile bireylerin ailelerinin harcama durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- n. Bireylerin ailelerinin harcama durumu ile değerlere olan yatkınlığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

- o. Ailelerinin harcama durumu yüksek olan ergenlerin internet bağımlılık riski yüksektir.
- p. Ailesinin harcama durumu yüksek olan bireylerin hayat memnuniyet düzeyleri anlamlı derecede yüksektir.

3.2. Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti İle İlgili Hipotezler

- a. Dindarlık ile etik değerlere yakınlık arasında,
- b. Dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında,
- c. Etik değerlere yakınlık ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
- d. Dindarlık ile internet bağımlılığı arasında,
- e. Etik değerlere yakınlık ile internet bağımlılığı arasında,
- f. İnternet bağımlılığı ile hayat memnuniyeti arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

4. ARAŞTIRMANIN ÖNKABUL VE SINIRLILIKLARI

4.1. Araştırmanın Önkabulleri

Dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasında ilişki ve etkileşim olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmada kullanılan *Dindarlık Ölçeği*, *Etik Değerlere Yakınlık Ölçeği*, *İnternet Bağımlılık Ölçeği* ve *Hayat Memnuniyet Ölçeği*'nin gerekli verileri ölçmek için geçerli ve güvenilir olduğu kabul edilmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan 471 katılımcının ankette istenilen sorulara doğru cevapları verdikleri varsayılmaktadır.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın çalışma grubu 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içerisinde İstanbul ilinde seçilen Fen Lisesi, Meslek Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, İmam-Hatip Lisesi, Özel Temel Lise, Spor ve Sanat Lisesinde eğitimine devam eden 471 öğrenci ile sınırlıdır.

Dindarlık, değerlere, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri kullanılan ölçeklerin maddeleri ile sınırlıdır.

Araştırma, gelişim dönemleri açısından ergenlik dönemi ile sınırlıdır. Yaş aralığı ise 13-19 yaşlar ile sınırlıdır.

Araştırma kesitsel bir araştırma olup belli bir zaman aralığını kapsamaktadır. Bu nedenle yapıldığı zaman ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM:
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ERGENLİK DÖNEMİ VE GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Ergenlik kelimesi Latince “adolescere” kelimesinden türetilmiştir. Batı literatüründe ise “adolescent” büyüme anlamında kullanılmaktadır. Ergenlik dönemi, ruhsal alanda önemli değişikliklerin belirmeye başladığı, çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan hızlı büyümenin ve olgunlaşmanın yaşandığı dönemi kapsar. Bu dönemde bireylerde beliren fiziksel değişimler psiko-sosyal olgunlaşma ile tamamlanır (Rocheblave Spenle, 1980, s. 10).

Ergenlik, çocuklukla yetişkinlik arasında bulunan ve belli yaşlarla sınırlı olmayan bir ara dönemdir (Kulaksızoğlu, 2017, s. 32). Milli Eğitim Bakanlığı'na göre, “buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12-24 yaşları arasındaki gruptur”. UNESCO'nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evi olmayan, 15-25 yaşları arasında gösterilen insandır (Akt. Kulaksızoğlu, 2017, s. 33). *Yaşamın ilk iki yılı dışında, büyüme ve olgunlaşmayla ilgili en yoğun değişimlerin yaşandığı bir gelişme dönemidir. Bu değişim; duygusal, sosyal ve zihinsel olgunluğa elverişli bir temel hazırlar* (Yavuzer, 2018, s. 33).

Bireyin hem bedensel hem psikolojik hem de toplumsal değişim ve dönüşüm yaşadığı ergenlik dönemi için kesin olarak belirlenmiş bir yaş aralığı yoktur. Giriş ve çıkış yaşı bireye, ülkeye ve sosyal çevreye göre değişiklikler göstermekle birlikte genellikle giriş yaşı 9-10, çıkış yaşı 20li yaşlar olarak kabul edilir. Ama daha çok bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı zaman sona erer.

Havighurst, ergenlik dönemindeki bireylerin bir takım görevleri olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre ergenler, bu görevleri başarı ile tamamlamak bireye olgunluk kazandıracaktır. Bu görevlerin başarılı olarak tamamlanmaması ise toplumsal kabulün sağlanmamasına ve olgun bir insan gibi davranışların sergilenememesine sebep olabilir. Sekiz basamaktan oluşan bu gelişimsel görevlerin her birinin başarılı şekilde tamamlanması, bir sonraki basamağa hazırlığı ve onun daha başarılı şekilde tamamlanmasını sağlar. Gelişim basamakları şu şekildedir:

- Kişinin fiziksel özelliklerini kabul etmesi ve vücudunu etkili biçimde kullanması,

- Her iki cinsiyetten arkadaşlarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak,
- Erkeksi ya da kadınsı sosyal cinsiyet rolleri benimsemek,
- Ebeveyn ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlık kazanmak,
- Kariyer seçiminde bulunmak,
- Evlilik ve aile hayatına hazırlık,
- Sosyal sorumluluklara eğilim göstermek ve başarmak,
- Davranışlara rehberlik edecek bir dizi değer ve etik sistem geliştirmek ve ideoloji oluşturmaktır (Dolgin, 2014, ss. 102-104).

1.1. Ergenlik Döneminde Fizyolojik Gelişim

Ergenlik döneminde yaşanan değişiklikler cinsel salgı bezlerinin kana bol miktarda salgı bırakması ile başlar. Kızlar da gözlemlenen değişimler erkeklere göre daha erken belirir. Gelişme genellikle belirli bir sırayı takip eder. İlk önce eller ve ayaklar, daha sonra kollar ve bacaklar, en son olarak beden gelişir (Cüceloğlu, 2016, s. 345). Ergenin bu dönemde yaşadığı sakarlıklar, kafasını vurması, ayağının takılması, bardak kırması aslında bedeninde gerçekleşen hızlı büyümeye alışamamış olmasından kaynaklanmaktadır (Yavuzer, 2018, s. 36).

Boy uzamasının en hızlı olduğu aralıklar kızlarda 11-14, erkeklerde 13-16 yaşları arasındadır. Yağ bezlerinin aktivitesinin artmaya başlamasından dolayı sivilce sorunu ortaya çıkabilir. Erkeklerin kas kütlelerinde, kızlarda ise yağ dokusundaki artış bu dönemde daha fazla olur. Kilo artışı boy uzama ile paralellik gösterir. Ayrıca gırtlak büyümesi nedeniyle her iki cinsten de ses kalınlaşması gerçekleşir. Erkeklerde belirgin olan bu değişiklik kendini sesin önce alçalması sonra da derinleşmesi şeklinde gösterir, 13-14 yaşlarında ses tonu da olgunlaşmaya başlar (Dinçel, 2006, s. 34).

Fizyolojik değişimler sırasında bireyin dikkati bedenine, enerjisi de giyimine döner. Bedenindeki değişimleri genellikle kendine bir yabancılaşma olarak algılar (Rocheblave Spenle, 1980, s. 14). Kendisinin güzel bir kız ya da yakışıklı bir erkek olup olmadığını merak eder. Tüm gözlerin kendisinin üzerinde olduğunu düşünür. Adeta herkes onun kıyafetine, saçına, ayakkabısına, tarzına bakmakta ve onu değerlendirmektedir. Bu nedenle ergen içinde bulunduğu dönemde bedenine iyi bakma

ve sağlıklı bir tutum geliştirme gibi alışkanlıklar kazanmaya başlar (Dolgin, 2014, s. 201).

Hızlı büyüme ve bedende meydana gelen değişimler, ergende huzursuzluk ve yorgunluk gibi belirtiler ile kendini gösterir. Bu dönemde bireye ayrıca toplumsal sorumluluklar yüklenmesi onun daha fazla yorulmasına ve sonuç olarak sinirlilik hali yaşamasına neden olur. Ailenin denetiminin dışına çıkmaya ve onlardan bağımsız, sorumluluk almaya başlayan genç yeni arayışlar içerisine girer. Bu arayışlar zihninde bir takım yeni sorular canlandırır.

1.2. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Ergenlik döneminin önemli gelişimlerinden biri de bilişsel gelişimdir. Alanın önde gelen isimlerinden Piaget, bilişsel gelişim sürecini dört evrede inceler. Duyusal motor dönem (0-2 yaş), İşlem öncesi dönem (2-7 yaş), Somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve Soyut işlemler dönemi (11 yaş ve üstü). Ergenlik dönemini de içine alan “soyut işlem” evresi Piaget’in kuramının son evresidir. Bu evrede ergenin düşünce sürecinde soyutlama ve kavramsallaştırma kabiliyeti gelişir. Birey hipotetik düşünme dâhil olmak üzere, çok boyutlu karmaşık soyut düşünebilme konusunda yeterli hale gelmeye başlar. Tümdengelim yapabilir ve bir durumun doğurabileceği sonuçları karşılaştırabilir. Mesela; bu doğru ise diğerinin de doğru olması gerekir gibi bir sonuca ulaşabilir. Dil kullanımında somut objelere ihtiyaç duymaz ve sembollerini kullanmaya başlar. Bireyin en önemli ilgilerinden biri çeşitli sosyal görüşleri dikkate almaktır. Ergen, bu görüşleri değerlendirmeyi ve onaylamadıklarına karşı çıkmayı çok sever. Birey kazanacağı düşünme biçimi sayesinde karşılaştığı ham bilgileri düzenlenmiş ifadelerde ve önermelerde kullanıp ilişki kurabilir (Cüceloğlu, 2016, s. 352).

1.3. Ergenlik Döneminde Sosyal ve Duygusal Gelişim

Ergenlik dönemindeki bir diğer gelişim alanı ise sosyal ve duygusal gelişimdir. Ergenlik döneminde ön plana çıkan bir diğer özellik ise akranlara benzemeye çalışma, onların standartlarını benimsemedir (Karacoşkun, 2015, s. 100). Ergen bu dönemde akranlarının her yaptığını yapmaya çalışır. Onların önem verdiği şeylerde beceri

kazanmaya, onların giyindiği gibi giyinmeye, aynı filmleri izlemeye, aynı kitapları okumaya çalışır. Hatta bu durum ergenin saç sivilinden dinlediği müziklere, konuşma tarzından ailesine karşı tavırlarına kadar etki eder. Ayrıca ergen çevresi tarafından kabul edilmek ister ve bu nedenle çevresine uyum sağlayabilmenin yollarını aramaya başlar. Bununla birlikte kendine özgü bir değerler sistemi oluşturma ve bu sistem içerisinde doğru ve yanlış kavramları geliştirmenin peşindedir (Karacoşkun, 2015, s. 100).

İçinde bulunduğu dönem de bir ergenin en sık yaşadığı heyecan belirtileri ise korku, endişe, öfke ve duygusal kırıklıklardır. Davranışlarının sonucunu bilememekten, toplum önünde konuşmaktan, alaycı insanlarla bir arada bulunmaktan, yoksulluktan, ölümden, başarısızlıktan ve kendisinin ya da ailesinin kötü durumlar yaşamasından büyük korkular duyar. Korktuğu bu durumları zihninde yenileyerek tekrar tekrar düşünmesi ise bireyde endişeye sebep olur. Korktuğu durumların başına gelmesi yani toplum önünde başarısızlığa uğraması, kendisi ile alay edilmesi gibi durumlar öfkeyi meydana getiren önemli etkenler haline alır. Yine ergenin bir istek ya da hedefinin önüne çıkan, iç ve dış engeller onda duygusal kırıklıklar meydana gelmesine neden olur (Sert Ağır, 2014, s. 78-79).

Sosyal ve duygusal gelişim açısından ilk ergenlik döneminde önemli iki kavram özdeşleşme ve arkadaşlıktır. Özdeşleşme; gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması, hem cinsel hem de mesleksel olarak benliğini oluşturma çabasıdır. Birey kendini tanımlamaya çalışırken, toplum tarafından kabul edilen, belli konumlara gelmiş ve kendi beklentileri doğrultusunda olmak istediği modelleri aramaktadır. Bireyin büyük dengesizlikler yaşadığı ve bir denge oluşturma çabası içinde olduğu ergenlik döneminde arkadaş çok büyük öneme sahiptir. Çünkü ergen her konuda yaşadığı dengesizliği arkadaş konusunda yaşamaz. Bu dönemde en güvendiği kişi arkadaşlarıdır. Onların etkisi bireyde, ailesinin etkisi ile eşdeğer sayılabilir. Ergen her konuda ailesinden çok arkadaşlarını referans olarak alır (Cüceloğlu, 2016, ss. 359-360).

Stanley Hall'a göre ergenler içinde bulunduğu dönemde şiddetli ruh hali değişimleri yaşamaktadır. Kayıtsızlık ve etkinlik arasında gidip gelmekte, aşırı benmerkezcilikten cömertliğe yaklaşmakta, bazen yalnızlık arzulamakta bazen de aşırı samimi ortamlara karışmak istemektedir. Hall, bu durumu "ergenlik karmaşası" olarak isimlendirmektedir (Cloutier, 1994, s. 881).

Freud'a göre ergenlik döneminde, çocukluk döneminde çözümlenmemiş çatışmalar yeniden gündeme gelebilir ve bu dönemde çözülmesi gerekir. Çözülmez ise birey olgun bir sevgi ilişkisine girerek yetişkin gibi bağımsız davranışlar sergilemekte güçlük yaşar ve ergenin kişiliğinde ciddi ve kalıcı izler meydana gelir. Birey aşırı bağımlı ya da aşırı bağımsız davranışlar sergileyen biri haline alır. Aynı zamanda çözülemeyen kimlik bunalımı sosyal hayatta yer edinmemenin umutsuzluğunu doğurur. Kişi kendi kimliğinde oluşan boşluğu grup kimliği içselleştirerek doldurmaya çalışır. Bu dönem başarılı bir şekilde atlatılırsa birey kimliğini oluşturur, üretken, mutlu, anlamlı ilişkiler geliştirebilen biri haline gelir. Kendisine doyum kazandıracak hedefler için çalışır (Gençtan, 2014, ss. 41-42).

Bandura ise ergenlik döneminin bunalımlı olduğu fikrine katılmamaktadır. Yaptığı çalışmalar sonucunda sevecen ve istikrarlı ailelerden gelen ergenlerin içinde buldukları dönemi kolay geçirdiğini ifade etmektedir. Ona göre bu ergenler doğru bir şekilde sosyalleşmekte ve kültürün onayladığı davranışları pekiştirmektedirler. Aileleri ile özdeşleşmiş, onların beklentilerini kabullenmişlerdir. Gençlerin saldırgan olmalarının sebebi normal bir gelişimden kaynaklanamaz. Bu gençlerin sorunlu olması doğru öğrenmeyi gerçekleştirememiş olmalarından, alışkanlıklarından ya da ailelerinin doğru eğitimi verememiş olmasından kaynaklanır (Kulaksızoğlu, 2017, s. 25).

2. ERGENLİK DÖNEMİ VE DİNDARLIK

2.1. Dindarlık Tanımı ve Boyutları

Din kavramı geçmişten günümüze, bireysel ve toplumsal olarak insanların hayatında her zaman büyük öneme sahip olmuştur. Fakat din kavramının herkes tarafından kullanılan ortak bir tanımı yapılamamıştır. Bu durum, bireylerin sahip olduğu dini inanca, dine bakış açısına ve kendi amacına göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır (Yapıcı, 2013, s. 7; Köse ve Ayten, 2014, s. 110; Peker, 2016, s. 29). Din, birçok bilim dalı tarafından yakın ilgi duyulan bir kavram olmuştur. Antropologlar ve sosyologlar dini toplumsal olarak ele alırken, psikologlar ise dini bireysel etki ve fayda bağlamında ele almışlardır (Köse ve Ayten, 2014, s. 110).

James, dini bireylerin kutsal kabul ettikleri şeylerle arasındaki ilişkiler sonucunda meydana gelen duygu, davranış ve deneyimler olarak tanımlamıştır (akt. Mehmedoğlu, 2004, s. 22). Freud'a göre evrensel bir nevroz olan din (akt. Bahadır, 2017, s. 36), Fromm'a göre, bir grup tarafından paylaşılan ve bireyin yön bulmasına olanak tanıyan ve bağlanma nesnesi sağlayan, düşünce ve eylemler sistemidir (Fromm, 2010, s. 31). Vergote ise din kavramını, *tabiatüstü varlık ya da varlıklar ile ilişkili olan birtakım işaretlerin, davranışların, duyguların ve dilin bütünü* şeklinde ifade etmiştir (Vergote, 1999, s. 15).

İslam dünyasında din kavramını, Seyyid Şerif el-Cürcâni “*akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilahi bir kanun*” şeklinde; Zebîdî “*akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi bir kanun*”; Muhammed Hamdi Yazır ise “*akıl sahiplerini hüsn-i ihtiyarlarıyla bizzat hayır ve nimete sevkeden bir vaz'-ı ilahi, şeriat ve millet, beşerin ihtiyari fiillerinin hayır ve saadet gayesine doğru cereyanını temin eden bir yol, bir kanun, bir âmil-i ma'nevi*” şeklinde tanımlamıştır (akt. Tümer, 1994, s. 314).

Din kavramının tanımları incelendiğinde, bu tanımların her şeyden üstün bir varlığın kabulü, o varlığa bağlanma ve bu doğrultuda bir takım davranışlar sergileme gibi ortak noktalarının bulunduğu görülmektedir (Peker, 2016, s. 31).

Dindarlık, kişinin varlığını kabul edip bağlandığı yüce gücün koyduğu kurallar çerçevesinde davranışlar sergilemesidir. Hem bireysel hem de toplumsal etkileri söz konusu olan dindarlık, bireylerin özellikleri, sahip oldukları dini inanç, içinde buldukları kültür, yaşantı ve eğitim gibi faktörlere bağlı olarak farklı şekillerde tezahür etmektedir (Karaca, 2011, s. 78; Peker, 2012, s. 42).

Dindarlık, büyük ve üstün bir varlığın, hareket ve fiillerimizi gözetlediği yolundaki duygudan kaynaklanır. Bu duygunun derecesi kişinin dindarlığının göstergesidir. Bu duyguları en kuvvetli olanlar en dindar kimselerdir (James'den akt. Mehmedoğlu, 2004, s. 32).

Dindarlık, bireylerin inançlarını hayatlarına geçirme biçimi ve dinin yaşanan halidir. Dindarlık aktif, değişen, gelişen ve hayatın her alanında kendisini gösteren bir

yapıya sahiptir. Bireyin yaşayacağı olumlu ya da olumsuz tecrübe ve olaylar sonucunda artabilir ve eksilebilir (Hökelekli, 2017, ss. 43-44). Bireyler, dindarlık kavramına kendi bakış açılarına göre anlam yükleyebilmektedir. Örneğin, herhangi bir dini ritüeli gerçekleştirmediği halde kendisini Tanrı'ya yakın hissettiği için çok dindar olduğunu düşünen insanlar olduğu gibi, birçok dini emir ve yasaklara dikkat ettiği halde kendisini günahkâr ve dini yaşantı bakımından eksik hisseden insanlarda vardır (Horozcu, 2015, s. 177)

Özetle, “dindarlık nihai gerçek, kutsal varlık veya kutsal nesne ile bireyin ilişkisini ifade etmesi, sürdürmesi, dönüştürmesi ya da özdeşim kurmayı aramasından kaynaklanan duygular, düşünceler, davranışlar ve yaşantılar” olarak tanımlanabilir (Hill,Pargament, Hooh vd.’den akt. Cirhinlioğlu, Ok ve Cirhinlioğlu, 2013, s. 9).

Dindarlığın ne olduğu ve nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda, farklı görüşler ortaya atılmıştır. İlk teorisyenler dindarlığı tek boyutlu olarak değerlendirmiş ve dindarlık ölçeklerini de bu çerçevede hazırlamışlardır. Fakat daha sonra dindarlığın, dini inanca sahip olan bireylerin hayatlarında pek çok alanda etkili olduğu görüşü çoğu bilim adamı tarafından kabul edilmiş ve dindarlık çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaya başlamıştır (Yapıcı, 2013, s. 24).

Allport (2004, s. 13), dindarlığı içsel (extrinsic) ve dışsal (intrinsic) olmak üzere ikiye ayırmıştır. İçsel dindarlıkta birey, herhangi bir çıkar düşüncesi olmaksızın dini yaşamaktadır. Bunun tam zıddı olan dışsal dindarlıkta ise birey, kendi çıkarlarına ulaşmak için dini faydalı bir araç olarak kullanmaktadır.

Din psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda özellikle Glock ve Stark'ın tüm dindarlık türleri için geçerli olduğunu ileri sürdükleri beş boyutlu dindarlık tanımlaması yaygınlık kazanmıştır. Bu boyutlar; *İnanç*, *İbadet*, *Duygu*, *Etki* ve *Bilgi* boyutlarıdır (Köse ve Ayten, 2014, s. 112).

2.1.1. İnanç Boyutu

Her dinin, mensuplarından benimsemelerini istediği bir takım inanç esasları bulunmaktadır. Bu inanç esasları dinler arasında farklılık gösterebileceği gibi aynı dinin

mezhep ve cemaatleri arasında da farklılaşabilir. Glock'a göre inançlar yapısal olarak üçe ayrılır. Bunlardan birincisi ilahi bir varlığın kabulü ve onun özelliklerinin belirlenmesi, ikincisi ilahi amaç ve insanın bu amaç karşısındaki rolü, üçüncüsü ise ilahi amacın gerçekleştirilmesidir. Her dinin vurgu yaptığı ilke farklı olabilir (Mehmedoğlu, 2004, s. 28).

2.1.2. İbadet Boyutu

Bir dine bağlı olan ve inanç esaslarını tasdik eden bireylerin, yerine getirmeleri gereken birtakım dini pratikler vardır. Namaz, oruç, kurban, ayin gibi değişik şekillerdeki tüm uygulamalar ibadetin kapsamı içerisinde. Bu uygulamalar dini hayatın temelini oluşturur. Dindar kimseler bu pratikleri ilahi varlığın rızasını kazanmak, ona sığınmak, ondan yardım talep etmek, onun azabından korunmak ve merhametine layık olabilmek için yaparlar. Bireylerin bu uygulamaları yerine getirme sıklığı ve onlara attıkları anlam farklılaşabilir (Hökelekli, 2017, s. 53).

2.1.3. Tecrübe Boyutu

Dini tecrübe boyutu, dindarların ilahi varlık ile arasındaki ilişkiden doğan korku, huzur, güven, endişe gibi duygulardan meydana gelir. Bu duyguların yoğunluğu bireyler arasında farklılık gösterir ve her din bu tecrübelerle ayrı bir önem verir. Yaşanılan dini tecrübenin aktarılması zor bir durumdur. Dini tecrübe ibadet esnasında olabileceği gibi bireylerin günlük hayatlarında yaşadıkları herhangi bir olay neticesinde de ortaya çıkabilir (Köse ve Ayten, 2014, s. 114).

2.1.4. Bilgi Boyutu

Her dinin temel öğretisi ve kutsal kaynaklı birtakım bilgileri vardır. Dindar kişilerden bu öğreti ve bilgilere sahip olması beklenir. Bilgi, inancın meydana gelmesinde ve güçlenmesinde etkilidir fakat şartı değildir. Çünkü bilgi olmadan da bireyler inanç sahibi olabilirler. Bununla birlikte bilgi, inanç olduğunda değerlidir. İnancı olmayan bir kişinin bilgisinin niceliği dindarlığın bir göstergesi olamaz (Doğan, 2016, s. 47).

2.1.5. Etki Boyutu

Etki boyutu, dinin bireyden ne beklediği ve bireyin buna nasıl bir cevap verdiği ile ilgilidir. İnanç, ibadet, bilgi ve tecrübe boyutlarının kişinin duygu, düşünce ve davranışlarına yansıma biçimidir. Etki boyutu, kişinin sahip olduğu dini bağlılık sonucunda içki içme, kumar oynama, yalan söyleme gibi bazı davranışlardan kaçınması ve dua etme, merhametli olma, namaz kılma gibi tutum ve davranışlara devam etmesidir (Mehmedoğlu, 2004, s. 29).

2.2. Ergenlik Döneminde Dindarlığın Gelişimi

Zihin ve düşünce hayatı olarak derinlik ve kapasite kazandığı ergenlik döneminde birey, yaşadığı çevrenin sorunlarına hassas duruma gelmekle birlikte bir de tabiat, metafizik ve dini konularda düşünmeye başlar. Hem fizyolojik hem de psikolojik olarak hızlı bir gelişimin içinde olması ergende taşkınlıklara, karmaşa ve dengesizliklere neden olmaktadır. Her yönden yoğun bir sürecin yaşandığı bu dönemde dini duygular açısından da şüphe, bunalım ve sorgulamalar yaşanmaya başlar. Ergen inanç, ahlak ve ibadet bakımından iyi ve kötüyü ayırt ederek seçim yapabilme olgunluğuna erişir. Çocuklukta derinine inilmemiş ve tam olarak kavranmamış olan dini inanç bu dönemde daha şuurlu bir hal alır (Kula, 2002, s. 37).

Dini gelişim açısından bireyin ilk ergenlik döneminde kazandığı en önemli yetenek soyut düşünmedir. Önceleri Allah'ı somut şekilde adeta bir insan şeklinde tasavvur eden çocuk artık bu dönemde eski düşüncelerinden uzak ve soyut bir Allah düşüncesine ulaşır (Peker, 2016, s. 173). Bu dönemde zihinsel gelişimi de hızlanan bireyin muhakeme gücünde artış görülür. Bu da dini konularda bağımsız düşünme becerisi kazanıp inançları gözden geçirmesini sağlar. Çocukluk döneminde sorgulamadan kabul ettiği düşünceleri okuldan ve çevresinden yeni edindiği bilgiler doğrultusunda yeniden analiz eder ve zihin süzgecinden geçirir. Bazen bu işlemler sırasında kararsızlığa ve şüphelere de düşebilir. Farklı inançları öğrenmesi kendi inancında sarsılmalar yaşamasına sebep olur ve bu durum onun içinde bulunduğu dönemin karakteristik bir özelliği olarak kabul edilir. Ergen yaşadığı bu şüphelerden dolayı suçluluk ve günahkârlık duygusuna kapılabilir (Yüksel, 2015, s. 122).

Bu dönemin dini gelişim özelliklerinden bir diğeri vicdan gelişimidir. Çocukluk döneminde çok az oluşmuş olan vicdan, ilk ergenlik döneminde hızla gelişmeye devam eder ve hassas bir hal alır. Ergenler, özellikle adalet duygusunun gelişiminde önemli yol alırlar. Çocuklukta sorgulamadan kabul edilen, ailenin ve çevrenin ahlaki davranışları bu dönemde izlenmeye ve uygun bulunmayanları eleştirilmeye hatta reddedilmeye başlar. Uygun bulunmayan davranışların dini otorite olarak kabul edilen kimselerden gelmesi ergende hayret duygusu oluşturur ve dine karşı şüpheler uyanmaya başlar (Peker, 2016, s. 174).

Aile ve çevreden verilen dini değerlerin sorgulandığı bu dönemde ergenler, farklı yollar takip etmektedirler. İlk olarak ergen, dini değerlerin engelleyici, gereksiz ve yanlış olduğunu düşünerek onlardan tamamen uzaklaşabilir. Bu tutum bir çözümden çok, sorunu erteleme olduğu için zaman zaman bilince çıkan sorular ergeni huzursuz eder. Takip edilen ikinci yol, dinsel değerleri olduğu gibi ya da kendi fikirlerine göre dönüştürerek kabul etmektir. Bireysel farklılıklara bağlı olarak, aşırı dalgalanma yaşamayan ergenler, dini değerleri fazla sorgulamadan kabul edebilir ya da kendi fikirlerine uygun olanları tercih ederek bir kısmından uzaklaşabilir. Son olarak ergenler, dini değerleri, yaşadığı çatışmalardan bir çıkış yolu olarak görebilir ve onlara sığınabilir. Allah'a, bir dost gibi sıkıntılarını anlatıp, O'na güvenebilir (Kayıklık, 2018, s. 98).

Harms, yaşları 3 ile 18 arasında değişen 5000'den fazla çocuğun Tanrı'yı nasıl düşündüğü ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Harms çalışmasında çocuklardan birkaç dakika Tanrı hakkında düşünmelerini, daha sonra bu düşünceyi resmetmelerini istemiştir. Bu istek, bütün çocuklar arasında başta şaşkınlık yaratmıştır. Fakat bu uzun sürmemiştir. Küçük çocuklarda böyle bir bu durum yaşanmamışsa da ergenlik dönemindeki çocukların birçoğu Tanrı'nın resmini kesinlikle çizmek istememişler ve onun yerine anlatımın yeterli olup olmayacağını sormuşlardır. Çalışma sırasında çocuklara istedikleri kadar zaman verilmiş ve resimlerini teslim etmeden önce isterlerse resimlerinin arkasına resimlerinin neyi temsil ettiği ya da ilave açıklamalar yapabileceği söylenmiştir. Çalışmaya devlet ve özel okullardan öğrenciler katılmış ve hiçbir dini grup ayrımı yapılmamıştır. Buna rağmen çocukların hangi dine mensup oldukları not edilmiştir. Çalışma öğrencilerin

bizzat kendi öğretmenleri tarafından yürütülmüştür. Öğretmenler, çocuklarla ilgili olağan durumların dışındaki durumlar için not da almışlardır (Harms'dan akt. Atik, 2016, s. 19).

Harms, bu araştırmasından elde ettiği bulgular sonucunda kuramını üç evreye ayırmıştır; *Peri Masalı Aşaması* (3 - 6 yaş), *Gerçekçi Aşama* (7 – 11 yaş) ve *Bireysel Aşama* (12 – 18 yaş). Harms'ın ergenlik dönemine *bireysel aşama* adını vermesinin sebebi 4000'e yakın ergen üzerinde yaptığı araştırmanın birbirinden çok farklı sonuçlar ortaya çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Bu evreyi de farklılaşma nedeniyle üç gruba ayırmıştır. Birinci grup ergenler yaşadıkları çevrenin dini inanış ve yönelimlerini kabullenmeye meyilli geleneksel bir tarza sahiptir. İkinci grubun dini düşünce seviyesi daha yüksektir. Yaptıkları çizimler kendilerine has, soyut ve sembolik çizimlerdir. Üçüncü grup ise tamamen şaşırtıcı çizimler yapmışlardır. Onların çizimleri kendilerinin tecrübe etmedikleri ve yaşadıkları çevre için yabancı olan semboller içermektedir (Hökelekli, 2017, s. 108). Sonuç olarak Harms ergenlik dönemi dini gelişimin oldukça değişkenlik gösterdiğini ve bu dönemdeki ergenlerin hayatları boyunca yaşayabilecekleri en yüksek hissi duyarlılığa sahip olduklarını ileri sürmüştür.

Elkind, Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dini gelişimi uygulayarak dört basamaktan oluşan önemli bir dini gelişim kuramı geliştirmiştir. Bu evrelerin son basamağı olan "idrak anlayışı" basamağı ergenlik dönemi ile başlamaktadır. Birey bu evrede dünyayı tam olarak algılamaya ve anlamaya çalışmaktadır. İnsanların davranışlarının nedenlerini idrak etme çabası içindedir. Ancak birçok şeyin açıklanamaz olması karşısında şaşkınlığa kapılabilir. Dinler bu idrak anlayışının ötesinde olan konular hakkında bireye çözümler sunmaktadır (Karaca, 2007, s. 48). Bu hayatta neden var olduğunu, öldükten sonra tamamen yok olup olmayacağını, kendi davranışlarını ve davranışlarının arkasındaki motivasyonları sorgulayan birey, bir idrak problemi yaşamaktadır. Ve bu idrak probleminden ancak dinlerin öğretileri aracılığıyla kutsal kitaplarda tanıtıldığı şekliyle Tanrı'ya inanıp, ibadet etmeye başladığı zaman kurtulacaktır.

Goldman, dini gelişimin, zihinsel gelişim ile paralellik gösterdiği iddiası ile çeşitli yaşlardaki çocuklar üzerine klasik bir araştırma yapmış ve çocuklara dini içerikli resimlerden ve kutsal kitap hikâyelerinden ne anladıklarını sormuştur. Elde ettiği

bulguları Elkind gibi Piaget'in kuramına dayalı olarak analiz etmiştir. Tüm çalışmalarının sonucunda dini gelişimin metot ve öz olarak diğer gelişim özelliklerinden ayrılmadığı sonucuna ulaşmıştır. Fakat dini düşüncenin genel düşünceye göre daha geç geliştiğini belirtmiştir. Ona göre dini kavramların oluşumunu tanımak için çocuktaki dini düşüncenin gelişimini kavramak gerekmektedir. Sonuç olarak Goldman dini gelişimi beş basamaklı bir kuram ile açıklamıştır. Ergenlik dönemi bu kuramın dördüncü ve beşinci basamakları içinde yer almaktadır (Yüksel, 2015, s. 115).

Dördüncü basamak yani "ikinci geçiş" aşamasında (11/12) olan birey somut dini düşünceden soyut düşünceye geçme çabaları içindedir fakat çok başarılı olamaz. Goldman'a göre birçok birey bu geçiş aşamasının ötesinde gerçek bir dini düşünceye sahip olamayabilir. Beşinci ve son basamak olan "soyut dini düşünce" aşamasında (13/14+) birey somut nesnelere bağlı olma sınırını aşarak hipotetik ve tümdengelimli düşünme kapasitesine sahip olur. Mevcut verilere dayanarak ihtimaller ortaya koyabilmekte ve bunu yaparken de sembol ve soyut terimlerden faydalanabilmektedir (Karaca, 2007, ss. 54-55).

Ergenlik dönemi Fowler'ın inanç gelişimi kuramının "yapay-geleneksel inanç" basamağı içinde incelenmektedir. Bu dönemde ergen kişilik bunalımlarıyla ve formal işlemlerle karşılaşmaktadır. Ergen için hayat çocukluğundakinden çok daha farklılaşmıştır. Bu farklılıkların açıklanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır ve bunu inanç üstlenmek zorundadır. Birey bu dönemde Tanrı ile daha çok bireysel ilişki içerisine girer. İnançına ve ilişkisine güven duygusu söz konusu olur. Ergen artık diğerlerinden ayrı bir birey olduğunun ve kendine ait bir hikâyesinin olduğunun farkına varır. Kendi hayatı ile başkalarının hayatları arasında benzerlikler kurmaya çalışır. Bu dönemde özellikle toplum tarafından önemsenen kimseler ile akran gruplarının yaşamları içselleştirilmeye başlar. Onların inanç ve değerler sistemini araştırır. Bu basamaktaki birey için inanç sistemleri asla eleştirilemez tabulardır. Fakat birey içinde bulunduğu dönemde kendi inanç değerinin farkında değildir ve yine farkında olmadan ona ideoloji şeklini verebilir (Mehmedoğlu ve Aygün, 2006, s. 128).

Sonuç olarak ergenlik dönemi oldukça karışık ve iç içe geçmiş aşamaları içinde barındırmaktadır. Birey bu dönemde bir taraftan fizyolojik olarak hızlı bir büyüme yaşamakta ve vücudunda gerçekleşen bu ani değişimlere alışmaya çalışmaktadır. Diğer

tarafından bilişsel, ahlaki ve dini gelişim aşamalarını yaşamaktadır. Bu aşamaların her birinin birbiri ile ilişkisi vardır. Fakat hangi aşamanın daha önce geliştiği kesin olarak bilinmemektedir. Bilinen şu ki; birey ilk ergenlikten son ergenliğe kadar bu aşamaların hepsinde de en hızlı ve en önemli gelişmeleri tamamlamaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse ilk ergenlik dönemi birey için en karmaşık dönemdir. Bu dönemde her yönden bir arayış içindedir. Anne-baba ve çevre ile ters düşer, kendisi ile toplum arasında uyumsuzluklar hisseder, kendisinin dışlanmış olduğunu düşünür, topluma uyum sağlama yollarını arar, yeni sorular sormaya başlar. Kendi benliğini tamamlamaya ve kimliğini oluşturmaya çalışan ergen, zihninde çıkmış olduğu arayış yolculuğu sonunda dini referanslara ulaşabilir. Hatta çoğu zamanda sorularının cevabını sadece dini kaynaklarda bulabilir. Aradığı var oluş sebebinin yolu ise o kaynakların sahibi olan Tanrı'ya inanmaktan geçebilir.

3. ERGENLİK DÖNEMİ VE DEĞERLER

Latince “güçlü olmak” anlamında “valere” kelimesinden gelen değer kavramı, farklı disiplinlerin araştırma konusu olmuş ve böylece pek çok değer tanımı ortaya çıkmıştır. Bu durum değer kavramı için ortak bir tanım yapılabilmesini zorlaştırmıştır (Kavun, 2016, s. 49). Türk Dil Kurumu değer kavramını “ bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, üstün nitelik, meziyet, kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey; bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamıştır (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c4dc11d7348a7.93790737, 27.01.2019).

Değer kavramını 1918’de ilk kez kullanan Znaniecki’e göre değer, insanı insan yapan, insana özgü ve onu diğer canlılardan ayıran niteliklerdir (Kavun, 2016, s. 49). Schwartz (1994, s. 21), değer kavramını; kişinin ve ya bir grubun yaşamına yön veren, önemi değişebilen, arzu edilen ve durum ötesi hedefler olarak tanımlamıştır. Rokeach (1973) en önemli özelliği kendisine ters olan diğer inançlardan üstün tutulması ve davranışlara şekil vermesi olan değerleri, bireysel ya da toplumsal olarak belirgin davranış biçimlerine ve yaşam sebeplerine dair kalıcı inançlar şeklinde tanımlamıştır

(Yapıcı ve Yürük, 2015, s. 2). Güngör (2010, s. 27) ise değer kavramını bir şeyin arzu edilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlamıştır. Yapılan tanımlara bakıldığında değer kavramı ile en çok inançlar, eğilimler, normatif standartlar ve amaçların bağlantısına vurgu yapılmıştır (Mehmedoğlu, 2006, s. 134).

Schwartz ve Bilsky, değer kavramı için yapılan tanımlarda yaygın olarak kabul edilen ve değerleri tutum ve ihtiyaç gibi kavramlardan ayıran beş biçimsel özellik olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu özellikler; (1) değerler insanların, olayların ve davranışların seçilmesine veya değerlendirilmesine kılavuzluk ederler, (2) değerler inançtır, (3) değerler önemlerine göre kendi aralarında sıralanırlar, (4) bireylerin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmadaki davranış tarzlarıyla ilişkilidir ve değerler (5) belirli ve istenen durumları aşar. Aynı zamanda değerler sosyalleşme ve bireysel deneyimlerle edinilirler (Schwartz, 1994, s. 20).

Değerler ait olduğu toplumdaki ayrı düşünülemezler. Çünkü değerler toplumun kültürüyle oluşur ve şekillenir. Dolayısıyla değerler ve o değerlere yüklenen anlamlar toplumdan topluma değişiklik gösterir. Bu durum toplumların yapısının belirlenmesinde önemli rol oynar (Arslan ve Tunç, 2013, s. 8).

Değerler, yapılan çalışmalarda sınıflandırılarak incelenmiştir. Bu konuda ilk sınıflandırma Rokeach'a aittir. O değerleri araçsal değerler ve araçsal değerlerin kullanılarak ulaşıldığı nihai değerler olarak iki gruba ayırmıştır. Hırs, neşe, cesaret, itaat, kibarlık ve sorumluluk araçsal değerlerin; rahat bir hayat, iç huzur, gerçek dostluk, özgürlük ve mutluluk ise nihai değerlerin örnekleridir (Kısaç ve Turan, 2015, s. 496).

Son yıllarda ise değerler konusunda çalışmalarıyla tanınan Schwartz (1994)'ın sınıflandırması ön plana çıkmıştır. Toplam 57 değerden oluşan 10 temel değer olduğunu ileri sürmüştür. Bu temel değerler “güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz-yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenek, uyma ve güvenlidir”. *Güç*, yetki, genel saygınlık, koruma ve sosyal statüyü; *başarı*, hırs, etki, yetenek ve öz saygıyı; *haz*, zevk ve hayattan keyif almayı; *uyarılım*, heyecan, yenilik ve cesareti; *öz-yönelim*, özgürlük, yaratıcılık, bağımsızlık, merak ve kendi hedeflerini belirlemeyi; *evrenselcilik*, eşitlik, sosyal adalet, doğa ile birliktelik ve çevreyi korumayı; *iyilikseverlik*, fayda, sorumluluk, bağışlayıcı, dürüst ve sadık olma, olgun sevgi ve gerçek dostluğu; *gelenek*, mütevazı ve ılımlı olma, geleneğe saygı duyma ve bağlılığı; *uyma*, itaat, disiplin ve beklentilere göre hareket etmeyi; *güvenlik* ise, aitlik, ulusal güvenlik, toplumsal düzen, sağlık ve temizliği

kapsamaktadır (Schwartz, 1992, ss. 6-7). Bu değerleri de karşılıklı uyum ve zıtlık bakımından *Kendini geliştirme* (haz, güç ve başarı), *Yeniliğe açıklık* (haz, uyarılım ve özyönetim), *Kendini aşma* (evrensellik ve iyilikseverlik) ve *Muhafazakarlık* (güvenlik, uyuma ve geleneksellik) olmak üzere boyutlara ayırmıştır (Mehmedoğlu, 2006, s. 136).

Değerler, pozitif psikolojinin de etkisiyle gerek yurt dışında gerekse ülkemizde son yıllarda çok çalışılan konular arasındadır. Örneğin; Kısaç ve Turan (2015) ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimlerini; Özcan ve Erol (2017) üniversite öğrencilerinin değer yönelimlerini ve dindarlık- değer ilişkisini; Mehmedoğlu (2006), Kavun (2016) dindarlık ve değerler arasındaki ilişkiyi; Sarıçam ve arkadaşları (2014), değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkiyi; Arslan (2006), dindarlık, değerler ve iş doyumunu arasındaki ilişkiyi; Mutluer (2006), özgüven oluşumunda manevi değerlerin rolünü; Baş ve Hamarta (2015), değerler ve yaşamı anlama arasındaki ilişkiyi; Özcan ve Sengir (2017) kişisel değerler ve internet bağımlılığı ilişkisini araştırmışlardır.

Ergenlik dönemi, gençlerin kimlik arayışı içinde oldukları bir evredir. Erikson'un kuramında kimlik/ kimlik karışıklığı olarak isimlendirdiği dönemdir. Bu evre, kimliğin ortaya çıkması için bir içe yönelme ve keşfetme evresidir. Ergenler bu dönemde hem ne olduğunu hem de ne olabileceğini algılamaya çalışır. Sürekli olarak "Ben kimim?", "Hayat ne?", "Nerden geldim?" gibi sorular sorarak geçmiş ile gelecek arasında ilişki kurma ve bir inanç bütünü oluşturmaya çalışır. Bu evrede bireyi tedirgin eden şey rol karmaşası ve bir kimlik oluşturmada yetersiz kalma korkusudur. Birey bu dönemde üzerinde otorite hissettiği her şeye isyan eder. Her konuda tartışma çıkarması kimliğinin sınırlarını oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Erikson'a göre tüm ergenler aynı süreçlerden geçmezler. Bunalım yaşamadan ortaya çıkan kimlik ona göre *hazır kimlik*dir. Bu ergenler genellikle kendi seçimleri ile değil anne-baba ya da dış etkenlerin müdahaleleri sonucu dini, siyasi ya da kültürel değerlere sahip olmuşlardır. Öte yandan kendini toplumdaki atılmış ve reddedilmiş hisseden ergenler de *olumsuz kimlik* oluştururlar ve anti-sosyal davranışlara önem verirler (Erikson, 2014, ss. 113-115).

Ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik oluşumunda değerler çok önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle ergenlik döneminde değer yönelimlerinin ve değerlere yatkınlığı yordayan değişkenlerin tespit edilmesi önem arz etmektedir.

4. ERGENLİK DÖNEMİ VE BAĞIMLILIK

4.1. Bağımlılık ve Çeşitleri

Bağımlılık kavramı ilk olarak WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından 1964'te madde bağımlılığı ve alışkanlıklara dayalı olarak "dependence/bağımlılık" isminde birleştirilmiş ve fiziksel ve psikolojik bağımlılık olmak üzere iki alt başlık altında tanımlanmıştır (WHO'dan akt. Kır ve Sulak, 2014, s. 153). Dünya Sağlık Örgütü'nün 10. Revizyonunda bağımlılık, bağımlı olan bireyin bağımlısı olduğu madde ve davranışın diğer davranışları karşısında çok büyük üstünlük kazanması sonucu psikolojik, davranışsal ve zihinsel vaka sınıfına dâhil olunması şeklinde tanımlanmıştır (<https://icd.who.int/browse10/2016/en#>, 23.12.2018).

TDK, bağımlılık kavramını "*Kişinin gereksinme ve isteklerini karşılamakta yetersiz oluşu, karar verme ve işlerini başarmada başkalarından yardım istemesi durumu, bir başka şeyle koşullu olma, bir başka şeye bağlı olma durumu*" şeklinde tanımlar (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c1fa05d168740.92962711, 23.12.2018). Young (2011, s. 6)'a göre bağımlılık, birey üzerinde fiziksel, ruhsal, sosyal, zihinsel ve maddi sıkıntılara yol açmasına rağmen, bireyde bir maddeyi kullanmaya yönelik zorlayıcı davranışlar ortaya çıkaran alışkanlıklardır.

Yaygın şekilde bağımlılık kavramı alkol, kokain, sigara gibi madde bağımlılıklarını akla getirir. Fakat internet ve teknolojinin insan hayatına girmesi ve özellikle son yıllarda vazgeçilemez bir yer edinmesi ile birlikte bağımlılığın boyutları da genişlemiştir. Bu bağlamda Peele ve Brodosky, bağımlılık kavramı için kapsamlı bir tanım yapmışlardır:

"Bağımlılık size başka yollarla alamayacağınız his ve tatmin edici duyguları sunar. Acı, belirsizlik ya da rahatsızlık duygularını engeller. Dikkat üzerine odaklanan ve dikkat çeken güçlü şaşırtıcı duygular yaratır. Kişinin üstesinden gelemediği sorunları unutmasını ya da bunlarla ilgili olarak kendisini iyi hissetmesini sağlar. Yapay ve geçici bir güvenlik ya da huzur hissi, kendilik değeri ya da başarı hissi, güç ve kontrol hissi ya da içtenlik ya da ait olma hissi sağlar" (Akt. Tarı Cömert, 2012, s. 15).

Bağımlılık genel olarak madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılık olmak üzere ikiye ayrılır. Alkol, uyuşturucu, sigara, çay, kahve gibi bir nesneye yönelik bağımlılık, madde bağımlılığı kapsamında ele alınır. Davranışsal bağımlılık ise, kişinin bir davranışı, bireysel ve toplumsal düzeninin bozulmasına ve işlevlerinin yitirilmesine sebep olacak seviyede düzensiz ve sıklıkla tekrarlamasına denir. Yemek yeme, kumar oynama, alışveriş, televizyon izleme, spor yapma, pornografi, teknoloji ve internet bağımlılığı bu kapsam dâhilinde incelenmektedir (Bilge, 2012, s. 98).

DSM-V (2013)'te, bir bireye bağımlı olduğuna dair teşhis konulması için, tolerans gelişmesi, yoksunluk belirtileri, tasarlandığından daha fazla ve yüksek dozda alınması, maddeyi bırakma girişimlerinin olumsuz olması, maddeyi temin etmede ve kullanmada uzun zaman harcama, madde kullanımı için bireysel ve sosyal etkinlikleri azaltmak ya da tamamen bırakmak, psikolojik problemler yaşamaya rağmen madde kullanımını sürdürme ölçütlerinden üç ya da daha fazlasını bir arada bulundurması gerektiği belirtilmektedir (Gürsu, 2016, ss. 32-33). DSM'de farklı ölçütler belirlenmemiş olmasına rağmen davranışsal bağımlılıklar genel olarak altı aşamada incelenmektedir; *“dikkat çekme, duygudurum değişikliği, tolerans, yoksunluk belirtisi, çatışma ve nüksetme”* (Griffiths'den akt. Kır ve Sulak, 2014, s. 154).

Ülkemizde bağımlılık konusu, özellikle de madde bağımlılığı bilimsel çalışmalarda uzun yıllardır önemle çalışılan konular arasında olmuştur. Yapılan çalışmalar var olan durumu ortaya koymaya, diğer değişkenlerle arasındaki ilişkileri belirlemeye ve madde bağımlılığına çözüm bulmaya yöneliktir (Gazioğlu ve Canel, 2015; Tırışkan ve ark., 2015; Cirit, 2018; Gürsu, 2018; Çoban, 2016; Erdamar ve Kurupınar, 2014; Bozkurt, 2015; Erdem ve ark., 2006; Sağar, 2017; Özbay ve diğ., 2018; Bilgiç, 2018; Kaşıkçı, 2018; Özkanca, 2018; Derin, 2017; Selen, 2013; Kasap, 2015; Yıldırım ve ark., 2011).

4.2. İnternet Bağımlılığı

İnternet, çağımızın en önemli ve insanlar tarafından en çok tercih edilen teknolojilerindedir. İnternette alışveriş, ödeme, araştırma, sohbet ve ticaret gibi birçok işlem çok kısa sürede yapılabilmektedir. İnternet, kısa sürede tüm dünyada hızla

yayılması ve kullanılmasıyla farklı alanların araştırma konusu haline gelmiştir. İnternet insanların günlük hayatlarını kolaylaştırmakla birlikte, internet bağımlılığı, siber zorbalık, online oyun bağımlılığı, internetin kötüye kullanılması, sanal kumar, sanal pornografi ve sosyal medya bağımlılığı gibi birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir (Çakır ve diğ., 2013, s. 2; Dinç, 2017, s. 20).

İnternet bağımlılığı kavramı ilk defa 1995 yılında Dr. Ivan Goldberg tarafından kullanılmıştır. Goldberg, DSM’yi eleştirmek amacıyla, “Ruhsal Bozuklukların Teşhisi ve İstatistikleri El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders)’nın madde bağımlılığı için belirlediği ölçütleri internet bağımlılığına uyarlayarak web sitesinde ‘internet bağımlılığı bozukluğu’ ismiyle yayınlamıştır. Goldberg’in bu girişimi sonucunda çok sayıda insanın bağımlı olduğuna dair geri dönüş yapması, internet bağımlılığını bilimsel alana taşımıştır (Ögel, 2017, s. 105).

İnternet bağımlılığının henüz DSM de bir hastalık olarak tanımlanmamasının yanı sıra terim olarak kullanımında da bir kesinlik yoktur. Örneğin bazı araştırmacılar *internet bağımlılığı* terimini kullanırken diğer bazı araştırmacılar ise *patolojik internet kullanımı*, *internet kullanım bozukluğu*, *problemlili internet kullanımı*, *aşırı internet kullanımı* ve *siber bağımlılık* gibi kavramları kullanmayı tercih etmişlerdir (Ögel, 2017, s. 107; Çakır ve diğ., 2013, s. 6).

Morahan-Martin ve Schumacher (2000, s. 14) patolojik internet kullanımını, kişinin ruh halini değiştiren, önemli sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyen ve suçluluk gibi bazı belirtilere sebep olan internet kullanımını olarak tanımlamışlardır. Young (2007, s. 671), internet bağımlılığını, kullanıcının çevrimiçi kullanımını kontrol etme yetisini önemli ölçüde etkileyen, sosyal, mesleki ve ilişkisel sorunlar yaşamasına neden olabilen ve genellikle tanınmayan yeni bir klinik bozukluk olarak tanımlamıştır. Young (2007, s. 672)’a göre, internet bağımlılığının en yaygın etkileri, çalışma hayatındaki önemli zamanları aksatma, aile ile daha az zaman geçirme, sosyal ilişkileri, günlük rutinleri ihmal etme ve sonunda kişinin hayatını kontrol edememesidir. İnternet bağımlılığı arttıkça bireyler bilgisayarda daha fazla zaman geçirmeyi, online oyun oynamayı, çevrimiçi sohbet etmeyi ve bilgisayarda yalnız kalmayı tercih ederler.

İnternet bağımlılığı tanısının konulması diğer davranışsal bağımlılıkların tanısının konulmasından daha güçtür. İnternet bağımlılığının yeni bir sınıflandırma içinde olmaması ve hastalık olarak tanımlanmaması bu durumu daha da zorlaştırmaktadır. Kimberly S. Young, 1999 yılında internet bağımlılığını tespit etmek için dürtü kontrol kriterlerine benzer sekiz kriter belirlemiştir. Hastanın bu kriterlerden beş ya da daha fazlasına *evet* cevabını vermesi bireyin internet bağımlılık riski taşıdığını ifade etmektedir (Young, 2004, s. 404). Fakat hasta sekiz maddenin tamamına cevap veriyorsa internet bağımlısı olduğuna dair tanı konulabilir. Sekiz kriter şu şekildedir: *İnternetle meşgul olma, çevrimiçi kalmaya aşırı istek duyma, internet kullanımı azaltma girişimlerinin tekrarlanması, internet kullanımını azaltırken vazgeçme, zamanı kontrol etmede güçlükler, aile, okul ve arkadaşlar gibi çevresel endişelere kapılma, çevrimiçi harcanan zaman aldatmacası ve internet kullanımı sonucunda değişen ruh hali* (Young, 2011, ss. 20-21).

Young'un bu girişimi sonrasında günümüze kadar internet bağımlılığının tanımlanması ve ölçülmesine dair pek çok çalışma yapılmıştır.

Tablo 1: İnternet Bağımlılığı Ölçme Araçları (Gencer, 2011, ss. 14-15; Çakır ve diğ., 2013, s. 10)				
	Araştırmacılar	Ölçme Aracı Adı	Madde Sayısı	Ölçek
Kriterler	Goldberg (1996)	İnternet Bağımlılığı Hastalığı Tanı Kriterleri (Internet Addiction Disorder (IAD) Diagnostic Criteria)	7	-
	Griffiths (1996, 1998, 2000)	Bağımlılık Kriterleri (Criteria For Addiction)	6	-
Kontrol Listeleri	Young (1998)	Tanı Kriterleri (Diagnostic Questionnaire)	8	Evet/Hayır
	Scherer (1997)	İnternet Bağımlılığı Klinik Semptomları (Clinical Symptoms Of Internet Dependency)	10	Evet/Hayır
Testler	Morahan-Martin Ve Schumacher (2000)	Patolojik İnternet Kullanım Ölçeği (Pathological Internet Use Scale)	13	Evet/Hayır
	Brenner (1997)	İnternet İle İlişkili Bağımlı Davranış Envanteri (Internet-Related Addictive Behavior Inventory)	32	Evet/Hayır
	Young (1998)	İnternet Bağımlılık Testi (Internet Addiction Test)	20	5'li Likert Tipi
	Chen Ve Chou (1999)	Çince İnternet Bağımlılık Ölçeği (Chinese Internet Addiction Scale)	28	4'lü Likert Tipi
	Lin Ve Tsai (1999)	İnternet Bağımlılık Ölçeği (Internet Addiction Scale For Taiwan High Schoolers)	20	4'lü Likert Tipi

Chou Ve Hsiao (2000)	Çince İnternet İle İlişkili Bağımlı Davranış Envanteri Versiyon II (Chinese İrabı Version II)	40	4'lü Likert Tipi
Caplan (2002)	Genellenmiş Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (The Generalized Problematic İnternet Use Scale)	29	5'li Likert Tipi
Davis, Flett Ve Besser (2002)	Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale)	36	7'li Likert Tipi
Chen Ve Chou (1999)	Çince İnternet Bağımlılık Ölçeği (Chinese İnternet Addiction Scale)	28	4'lü Likert Tipi
Nichols Ve Nicki (2004)	İnternet Bağımlılık Ölçeği (İnternet Addiction Scale)	31	5'li Likert Tipi
Thatcher Ve Goolam (2005)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Use Questionnaire)	20	5'li Likert Tipi (18) + Evet/Hayır (2)
Ceyhan, Ceyhan Ve Gürçan (2007)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Usage Scale)	33	5'li Likert Tipi
Demetrovics, Szeredi Ve Rózsa (2008)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Use Questionnaire)	30	5'li Likert Tipi
Günüç (2009)	İnternet Bağımlılık Ölçeği	35	5'li Likert Tipi
Horzum, Ayas ve Çakır-Balta (2008)	Çocuklar İçin Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Ölçeği	21	5'li Likert Tipi
Çakır-Balta ve Horzum (2008)	İnternet Bağımlılığı Testi	19	5'li Likert Tipi
Ayas, Çakır ve Horzum (2011)	Ergenler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	28	5'li Likert Tipi
Çakır, Ayas ve Horzum (2011)	Yetişkinler İçin İnternet Bağımlılığı Ölçeği	25	5'li Likert Tipi
Fidan (2016)	Mobil Bağımlılık Ölçeği	21	5'li Likert Tipi
Karadeniz ve Akpınar (2017)	İnternete Yönelik Tutum Ölçeği	17	5'li Likert Tipi
Ağyar-Bakır ve Uzun (2018)	Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği	26	5'li Likert Tipi

Yurtdışında 1990'larda başlayan internet bağımlılığı çalışmaları ülkemizde 2000'li yıllarda başlamıştır.

Batıgün ve Hasta (2010), yaş aralığı 18-27 olan 213 katılımcı ile yaptıkları araştırmada internet bağımlısı olan kişilerin, bağımlı olmayanlara göre yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu, kişilerarası ilişkilerde daha çok ketleyici tarzı kullandıklarını ve internette daha çok etkileşim amacıyla bulduklarını tespit etmişlerdir. Berber-Çelik ve Odacı (2011), 566 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada benlik saygısı, kendilik algısı ve cinsiyetin problemlı internet kullanımının

birer yordayıcısı olduğunu ve bilgisayar kullanım amacına göre problemlı internet kullanımının farklılık gösterdiğini bulgulamışlardır. Ceyhan (2011a)'da araştırmasında benzer sonuçlar tespit etmiş, internet kullanım amacına göre problemlı internet kullanım düzeylerinin farklılaştığını ve en çok eğlence amaçlı internet kullanımının problemlı internet kullanım düzeyini artırdığını bulgulamıştır.

Şahin ve diğerleri (2013) lise öğrencileri arasında patolojik internet kullanım yaygınlığını tespit etmeye yönelik yaptıkları araştırmada 709 öğrenciden 9'unda patolojik internet kullanımı tespit etmişlerdir. Balkaya-Çetin ve Ceyhan (2014)'ın 2729 lise öğrencisinin katılımı ile yaptıkları araştırma bulgularına göre ergenlerin çok büyük bir bölümü internette farklı biri gibi davranarak kimlik denemesi yapmaktadır. Ergenler kendilerini internette genellikle daha zeki biri olarak tanımlamakta ve bunu çoğunlukla insanları daha iyi tanımak ya da daha rahat iletişim kurmak için yaptıklarını ifade etmektedir. Araştırmacılar aynı zamanda dağınık, kararsız ve başarılı kimlik statüleri, psikolojik ihtiyaçlar, heyecan arama ve yaşam doyumunun problemlı internet kullanımının önemli birer yordayıcısı olduğunu bulgulamışlardır. Zorbaz ve Dost (2014), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada sosyal kaygı ve akran ilişkilerinin problemlı internet kullanımını yordamada önemli iki değişken olduğunu bulgulamışlardır.

Tetik (2015), internet bağımlılığı ile dikkat süreçleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada internet kullanım sürelerinin artmasının internet bağımlılık düzeylerini de artırdığını tespit etmiştir. Soydan (2015) ise internet bağımlılığının üniversite öğrencileri arasında yaygın olduğunu, internet bağımlılığı ile depresyon arasında pozitif, yaşam doyumunu arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu bulgulamıştır. Odacı ve Çikrıkci (2017) de benzer şekilde üniversite öğrencisi ileri ergenlerde depresyon, kaygı ve stres düzeyinin artmasıyla problemlı internet kullanımının da arttığını tespit etmişlerdir.

Günlü ve Ceyhan (2017) 1088 lise öğrencisinin katılımıyla yaptıkları araştırmada, ergenlerin ortalama internet kullanım sürelerinin 3.42 saat olduğunu, internete genellikle cep telefonu ile erişim sağladıklarını ve interneti en çok eğlence amaçlı kullandıklarını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte internet kullanım süresinin artmasının, internet erişiminde cep telefonu kullanımının ve eğlence amaçlı internette

bulunmanın problemlili internet kullanım düzeyini arttırdığını bulgulamışlardır. Işık ve Ergül (2018) ise aileden alınan sosyal desteği eksik, okul başarısı düşük, haftalık harçlığı yüksek ve çevrimiçin olma süresi uzun olan öğrencilerde internet bağımlılık düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Alanyazında benzer araştırmalara rastlamak mümkündür. (Çetin-Gündüz, Ekşioğlu ve Tarhan, 2017; Arcan ve Yüce, 2016; Gezgin ve Kaplan-Akıllı, 2016; Younes ve diğ., 2016; Baysan ve diğ., 2016; Saatçioğlu, 2016; Prabhakaran ve diğ., 2016; Bozkurt, Şahin ve Zoroğlu, 2016; Özgen, 2016; Afroz, 2016; Babacan, 2016; Baggio ve diğ., 2015; Tuna, 2015; Balcı ve Ayhan, 2007; Caplan, 2002)

4.3. Ergenlik Döneminde İnternet Kullanımı ve Bağımlılığı

İnternet, günümüzün en önemli teknoloji ve iletişim araçlarından biridir ve toplumun her kesimine hitap edebilecek pek çok alana sahiptir. İnternet kullanım oranlarıysa her geçen yıl artmaktadır. Nitekim TÜİK verilerine göre internet kullanım oranı 2016 yılında 61,2'yken 2017 yılında %66,8'e 2018 yılında ise bu oran %72,9'a ulaşmıştır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>, 22.01.2019).

İnterneti en yoğun kullanan grupların başında ergenler gelmektedir. İnternet ergenlerin fiziksel, bilişsel ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayabileceği gibi birtakım zararlara da sebep olabilir. İnternet kullanım sürelerinin ve kullanım amaçlarının farklılaşmasına göre bağımlılık riskinin arttığı göz önünde bulundurulduğunda ergenlik döneminde internet bağımlılığının araştırılması daha da önem kazanmaktadır.

Ergenlerin aile yapıları, ebeveynleri ile olan ilişkileri, kişilik özellikleri, eğitim gördükleri okullar, arkadaş çevreleri, ekonomik durumları ve ilgileri onların internet kullanımlarını etkileyen başlıca faktörlerdir (Yücel, 2009, s. 16).

Ergenlerin internet kullanımı hem aile ilişkilerinde hem de toplumsal ilişkilerde sorunlara sebep olabilmektedir. Ailenin evde internet bulundurma sebebiyle, ergenin internet kullanım amacının farklılaşması, gençlerin internette uzun ve kontrolsüz zaman geçirmesi sebebiyle aile ilişkilerini aksatması, özellikle erkeklerin internette oyun oynamayı tercih etmesi ve bu oyunların çoğunlukla aşırı şiddet içermesi sebebiyle

zamanla gerçek hayatta da şiddete ve sabırsızlığa meyiletmesi başlıca problemlerendir (Arslan-Cansever, 2013, ss. 198-200). Bununla birlikte internet, kimlik gelişimi için en önemli dönemde bulunan ergenlere rahat bir ortam sağlamaktadır. Bu durum ergenin kimlik gelişimine katkı sağlayabileceği gibi sanal ortamın gerçek hayatın yerine geçmesi sonucunda ergende internet bağımlılığına da sebep olabilir (Ceyhan, 2011, s. 86).

Ögel (2017, s. 21)'e göre ergenlik dönemi sorunlarından ve kuşak çatışmasından dolayı ailesiyle paylaşımında bulunamayan, problemlili arkadaşlık ilişkileri olan ve yalnız olduğunu düşünen ergenler kolaylıkla internet bağımlısı olabilir. Aynı zamanda ergenlik döneminde çekingen ve kendine güveni olmayan bireyler için internet, farklı kültürleri, farklı insanları tanıma ve ortak hobileri bulunan kişilerle iletişim kurarak çevresini genişletme imkanı da tanıyabilir.

Günümüz gençleri internet olan bir ortamda dünyaya geldikleri için internetle daha yakın bir ilişki içindedirler. Yapılan araştırmalar ise internetin hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken husus internetin bilinçli kullanılması ve ergenleri riskli internet kullanıma yönlendiren durum ve koşulların neler olduğunun belirlenerek gerekli önlemlerin alınmasıdır (Bayraktar, 2013, s. 87).

5. ERGENLİK DÖNEMİNDE MUTLULUK, RUH SAĞLIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ

İlk dönem psikoloji çalışmaları insanın olumsuz ve hastalıklı yönleriyle ilgilenmekteydi. Fakat özellikle 1990'lı yılların sonunda pozitif psikoloji akımının ortaya çıkması ve yaygınlık kazanmasıyla birlikte daha önce haz temelli anlayış çerçevesinde ele alınan hayat memnuniyeti, mutluluk ve iyi oluş gibi olumlu konular psikologlar tarafından erdemlerle ilişkilendirilerek çalışılmaya başlamıştır (Ayten, 2015, s. 51).

1961 yılında Neugarten tarafından alanyazına kazandırılan, hayat memnuniyeti ya da bazı araştırmalarda kullanıldığı adıyla yaşam doyumunu; bireyin "*idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi, hayat koşullarından memnun olması, tekrar seçim yapma hakkı olsa yine aynı hayatı yaşamayı tercih etmek istemesi*" gibi tutum ve davranışları içeren, kişinin olumlu ruh haline işaret eden en önemli göstergelerdendir (Ayten, 2018, s. 113).

Hayat memnuniyeti; iyi oluş, mutluluk ve moral ile ilişkilidir. Genel olarak ise; “günlük ilişkilerdeki memnuniyet durumu, kişinin kendi yaşantısını sorgulamasından ortaya çıkan duygu durumu ve bireyin kendi hayatını başka ölçütlerle kıyaslayarak oluşturduğu memnuniyet durumu” olmak üzere üç bölümde incelenir (Baydar, 2016, ss. 10-11). Dolayısıyla hayat memnuniyeti pek çok faktörden etkilenmektedir ve bireyin hayatının bir bölümüyle değil tamamıyla ilgili bir doyumunu ifade etmektedir. Aile, sosyal ilişkiler, iş, ekonomik durum, sağlık ve boş zaman hayat memnuniyet alanlarına örnek olarak gösterilebilir.

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985)’in hayat memnuniyetini “*bireyin kendi belirlediği kriterler çerçevesinde yaşamı çoğunlukla olumlu algılaması*” olarak tanımlamalarından hareketle, hayatı hakkında olumlu duygu ve düşünceleri, olumsuz düşüncelerinden fazla olan kişilerin, hayat memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2017, s. 23).

Yapılan araştırmalar, yaş, stres düzeyi, fiziksel sağlık durumu, yaşam biçimi ve kişilik özelliklerinin hayat memnuniyetinin belirleyicileri olduğunu; sosyal etkileşim, başarı, dindarlık, fiziksel faaliyet, doğa ile meşguliyet, beslenme ve müzik dinleme gibi durumların hayat memnuniyetini olumlu etkilediğini (Kümbül-Güler ve Emeç, 2006, s. 132; Ayten ve Yıldız, 2016); cinsiyet, ırk ve ekonomik durumunun ise hayat memnuniyetini etkilemediğini ya da çok az etkiye sahip olduğunu (Soydan, 2015, s. 32) ortaya koymuştur.

Alanyazında hayat memnuniyetinin farklı yaş gruplarında, farklı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Örneğin; Ümmet (2012), üniversite öğrencilerinin özgecilik davranışlarını yaşam doyumuna bağlamında incelemiş; öğrencilerin özgecilik davranışında ve eğitim sürecindeki yardım davranışlarında, yaşam doyumunun pozitif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğunu tespit etmiştir.

Kümbül-Güler ve Emeç (2006), kız öğrencilerin, iyimserlerin, dini inancı yüksek olanların ve ekonomik harcama durumu yüksek olanların hayat memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Yıldırım (2017), üniversite öğrencilerinin katılımıyla yaptığı araştırmada benlik saygısı düştükçe hayat memnuniyet

düzeylelerinin de anlamlı derecede düştüğünü; bireylerin aileden, arkadaştan, özel bir insandan algıladıkları sosyal destek ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmiştir. Yılmaz-Çıtır (2016), Ayten ve Yıldız (2016), Batan (2016), Ayten ve diğ. (2012) ve Balcı (2011), bireylerin dindarlık düzeyleri ve olumlu dini başa çıkma ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulgulamışlardır. Kalfa (2017), üniversite öğrencilerinin serbest zaman doyumları ile yaşam doyumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmiştir. Şimşek (2011), örgütsel iletişim doyumunu ve kişilik özellikleri (duygusal dengelilik, dışadönüklük, geçim, sorumluluk ve açıklık) ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki bulgulamıştır. Kirişoğlu (2016), yaş, eğitim, cinsiyet, çalışma durumu, kardeş sayısı gibi sosyo-demografik değişkenlerle hayat memnuniyeti arasında ilişki tespit etmezken; medeni durum ve ekonomik durum ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişki tespit etmiştir. Buna göre evlilerin, bekarlara göre; ekonomik durumu yüksek olanların da düşük olanlara göre yaşam doyumları daha yüksektir.

Ergenlik dönemi, bireylerin gelecek hayatlarının tamamını olmasa da büyük bölümünü şekillendirmektedir. Çünkü bireyler bu dönemde, kendi kararlarını almaya, sorgulamaya ve en önemlisi kimlik oluşturmaya başlar. Dolayısıyla bu dönemin sorunsuz atlatılması, ileriki yaşlarda daha olgun, bağımsız kararlar alabilen, başarılı ve özgüven sahibi bireylerin oluşmasına imkan tanır. Yapılan araştırmalar ergenlik dönemindeki bireylerin çocukluk dönemlerine göre hayat memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğunu ortaya koymakta ve bu durumu ergenlik döneminin doğasıyla ilişkilendirmektedir. Bununla birlikte hayat memnuniyetinin düşmesi bağımlılık, akademik başarısızlık, depresyon, kaygı ve stresle ilişkilendirilmektedir (Çam ve Artar, 2014, s. 25). Bu durum ergenlik döneminde bulunan bireylerin hayat memnuniyet düzeylerini ve ruh sağlıklarını etkileyen faktörlerin tespit edilip, gerekli önemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

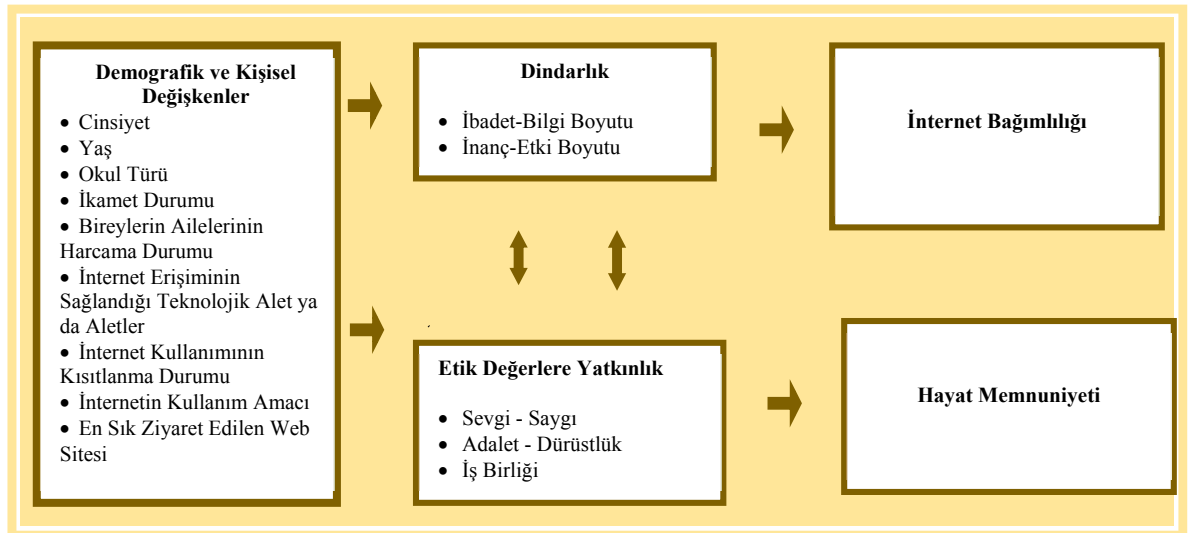
YÖNTEM

1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma, ergenlerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma teorik ve alan araştırması olmak üzere temelde iki bölümden oluşmaktadır. Teorik bölümde doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın modeli, var olan durumu, olduğu şekliyle ortaya koymayı hedefleyen tarama modelidir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 99). Daha ayrıntılı ifade etmek gerekirse iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkiyi, değişimi, değişimin yönünü ve derecesini incelediği için ilişkisel tarama modelidir (Karasar, 2017, s. 101). Aynı zamanda araştırma, anketlerin uygulandığı tarihler ve kişilerle sınırlı olduğu için kesitsel veri (cross-sectional) modeline sahiptir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 47). Araştırmada verileri toplamak için anket tekniğinden istifade edilmiştir.

Araştırma da ilişkisel tarama modeline uygun olarak, çalışma grubunun demografik özellikleri (cinsiyet, ikamet durumu, okul türü ve ailenin harcama durumu) ve internet kullarımlarına ilişkin durumlarıyla (internet erişimi sağladıkları teknolojik alet, internet kullanımının kısıtlanma durumu, internet kullanım amacı ve en sık ziyaret edilen web siteleri), dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 1: Değişkenlerarası İlişkileri Gösteren Araştırma Modeli

2. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ

Ergenlerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişki ve etkileşimi ele alan bu araştırmanın çalışma grubu İstanbul'da 10 farklı lisede eğitimine devam etmekte olan 13-19 yaş arası bireylerdir. Araştırma grubu kolay örnekleme (Altunışık ve diğerleri, 2002, s. 63) yöntemi ile seçilen 471 kişiden oluşmaktadır.

Katılımcıların, anket formunda sorulan demografik ve kişisel sorulara (kişisel bilgi formu) verdikleri cevaplar doğrultusunda çalışma grubunun demografik yapısını ve internet kullanımı ile ilişkisini yansıtan veriler, tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2: Cinsiyete Göre Dağılım		
Cinsiyet	N	%
Erkek	236	50,1
Kız	235	49,9
Toplam	471	100

471 kişiden oluşan çalışma grubunun %50,1'i (236 kişi) erkeklerden, %49,9'u (235 kişi) kızlardan oluşmaktadır.

Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Dağılım		
Yaş Dönemleri	N	%
13	1	0,2
14	61	13,0
15	91	19,3
16	127	27,0
17	136	28,9
18	49	10,4
19	6	1,3
Toplam	471	100

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, çalışma grubunun %32,5'i (153 kişi) ilk ergenlik dönemindeki, % 67,6'sı (318 kişi) son ergenlik dönemindeki kişilerden oluşmaktadır. Betimleyici analiz, katılımcıların yaşlarının 13-19 yaşlar arasında değiştiğini (*ranj*), araştırma grubunun yaş ortalamasının (*M*) 16,08; standart sapmasının (*SD*) ise 1,24 olduğunu göstermiştir.

Tablo 4: Okul Türüne Göre Dağılım

Okul Türü	N	%
İmam- Hatip Liseleri	173	36,7
Meslek Liseleri	96	20,4
Sanat ve Spor Liseleri	86	18,3
Fen Liseleri	44	9,3
Özel Temel Liseleri	37	7,9
Sosyal Bilimler Liseleri	35	7,4
Toplam	471	100

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %36,7'si (173 kişi) İmam-hatip liselerinde eğitim görmektedir. %20,4'ü (96 kişi) Meslek liselerinde, %18,3'ü (86 kişi) Sanat ve Spor liselerinde, %9,3'ü (44 kişi) Fen liselerinde, %7,9'u (37 kişi) Özel Temel liselerde, %7,4'ü (35 kişi) ise Sosyal bilimler liselerinde eğitimine devam etmektedir. Buna göre imam-hatip liselerinde eğitim gören katılımcılar 173 kişiyle ilk sırada ve sosyal bilimler liselerinde eğitim gören katılımcılar ise 35 kişiyle son sırada yer almaktadır.

Tablo 5: Hayatını Geçirdiği Yere Göre Dağılım		
Yaşanılan Yer	N	%
Aile Yanında	310	65,8
Yurt ya da Pansiyonda	157	33,3
Akraba Yanında	3	0,6
Diğer	1	0,2
Toplam	471	100

Tablo-5'de de görüldüğü üzere katılımcılardan ailesi ile birlikte kalanlar 310 kişiyle (%65,8) ilk sıradadır. Daha sonra yurt ya da pansiyonda kalanlar 157 kişiyle (%33,3) ikinci sırada, akraba yanında kalanlar (3 kişi, %0,6) üçüncü sırada ve diğer (tek başına) şikkını tercih edenler (1 kişi, %0,2) son sırada yer almaktadır.

Tablo 6: Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumuna Göre Dağılım		
Gelir Durumu	N	%
Düşünerek harcama yaparım.	314	66,7
Rahat harcama yaparım.	100	21,2
Temel ihtiyaçlarımın dışında oldukça zor harcama yaparım.	40	8,5
Hiç düşünmeden harcama yaparım.	10	2,1
Temel İhtiyaçlarımı bile zor karşılarım.	7	1,5
Toplam	471	100

Katılımcıların ailelerinin ekonomik (harcama) durumuna göre dağılımına baktığımızda çalışma grubunun yarısından fazlası (%66,7 - 314 kişi) düşünerek harcama

yaptığını ifade etmiştir. %21,2'si rahat harcama yaptığını, %8,5'i temel ihtiyaçları dışında oldukça zor harcama yaptığını, %2,1'i hiç düşünmeden harcama yaptığını ve %1,5'i temel ihtiyaçlarını bile zor karşıladığını belirtmiştir.

Tablo 7: İnternet Erişimi Sağlanan Teknolojik Aletlere Göre Dağılım *		
Teknolojik Alet	N	%
Cep Telefonu	438	93,0
Dizüstü Bilgisayar	176	37,4
Tablet	94	20,0
Masaüstü Bilgisayar	93	19,7
Diğer	11	2,3
Toplam	812	

*Çoklu yanıt olduğu için (N) sayısı araştırma grubunun hacmini geçmektedir.

Tablo-7'de görüldüğü üzere katılımcıların %93'ü (438 kişi) internete erişimde cep telefonu, %37,4'ü (176 kişi) dizüstü bilgisayar, %20'si (94 kişi) tablet bilgisayar, %19,7'si (93 kişi) masaüstü bilgisayar ve %2,3'ü (11 kişi) ise diğer teknolojik aygıtları kullandığını belirtmiştir. Bu bulgulara göre katılımcılar internet erişiminde farklı teknolojik aleti aynı anda kullanmaktadır. Ayrıca internet erişiminde en çok cep telefonu ve dizüstü bilgisayar tercih edilmektedir. Nitekim yapılan pek çok araştırmada da internet erişiminde en çok cep telefonu ve bilgisayar tercih edildiği ortaya konmuştur. (Soydan, 2015, s. 53; Kerimov, 2016, s. 72) Mesela, Günlü ve Ceyhan (2017, s. 90) yaptıkları araştırmada, katılımcıların internet erişiminde en çok cep telefonu kullandıklarını ve bununla birlikte cep telefonu kullananların taşınabilir bilgisayar kullananlara göre problemlili internet kullanım düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Katılımcıların tamamına yakınının internet erişimini cep telefonu kullanarak gerçekleştiriyor olması, cep telefonunun diğer erişim aletlerine göre daha kullanışlı ve taşınmasının daha kolay olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 8: İnternet Kullanımının Kısıtlanma Durumuna Göre Dağılım		
Kısıtlanma Durumu	N	%
Hiçbir Zaman	200	42,5
Nadiren	161	34,2
Bazen	91	19,3
Çoğu Zaman	15	3,2
Her Zaman	4	0,8

Toplam	471	100
--------	-----	-----

Araştırmadaki çalışma grubunun %42,5'i (200 kişi) internet kullanımının ailesi tarafından hiçbir zaman kısıtlanmadığını ifade ederken; %34,2'si (161 kişi) internet kullanımının nadiren kısıtlandığını, %19,3'ü (91 kişi) bazen kısıtlandığını, %3,2'si (15 kişi) çoğu zaman kısıtlandığını ve %0,8'i (4 kişi) ise her zaman kısıtlandığını belirtmiştir.

Çocuk ve ergenlerde, diğer bağımlılık türlerinde olduğu gibi, televizyon, bilgisayar ve internet bağımlılığını önlemek için ebeveynlerin dikkat ve kontrolü oldukça önemlidir. Yeşilay'ın verilerine göre 2 yaşından küçük çocukların televizyon, bilgisayar ve internet ile tanıştırılması doğru değildir. İlköğretimin ilk dört yılında ödevler hariç 45 dakika, sonraki yıllarda bazı esneklikler olmakla birlikte günde 1 saat ve lise de ise 2 saat internet ve bilgisayar kullanımı yeterlidir (<https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimliliği>, 01.01.2019). Ailelerin çocuklarına internet kullanım süreleri hakkında bilgi vermesi ve bu süreleri kontrol etmesi, internet ve televizyon bağımlılığı gibi problemleri önlemede yardımcı olmaktadır. Nitekim Park, Kim ve Cho (2008, s. 903), ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada ailelerin çocuklarıyla birlikte internet kullanımı gerçekleştirmesinin ve çocuklarının internet kullanım sürelerini kısıtlamalarının, internet bağımlılığını önlemede önemli rol oynadığını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmada ise çalışma grubunun yaklaşık dörtte üçünün, internet kullanımına ailesi tarafından kısıtlamanın hiçbir zaman (200 kişi) getirilmediği ya da kısıtlamanın nadiren (161 kişi) söz konusu olduğu görülmektedir. O halde katılımcıların büyük çoğunluğunun internet kullanım sürelerine ailelerinin etkili tutum göstermedikleri söylenebilir.

Tablo 9: İnternetin En Çok Hangi Amaçla Kullanıldığına Göre Dağılım		
İnternet Kullanım Amacı	N	%
Eğlence için (Video, Film, Müzik vb.)	206	43,7
İletişim için (Mesajlaşma, Konuşma, E-Mail vb.)	153	32,5
Bilgi edinmek ve Araştırma yapmak için	79	16,8
Oyun oynamak için	32	6,8
Diğer	1	0,2
Toplam	471	100

Çalışma grubundaki 206 kişi (%43,7) interneti en çok eğlence amaçlı kullanırken, 153 kişi (%32,5) iletişim amaçlı, 79 kişi (16,8) bilgi edinmek ve araştırma yapmak için, 32 kişi (%6,8) oyun oynamak için ve 1 kişi ise (%0,2) diğer şıkkını işaretleyerek interneti kendi yönettiği hacker sitelerini kontrol etmek için kullandığını ifade etmiştir.

Alanyazında bireylerin internet kullanım amaçlarının tespitine dair pek çok araştırma mevcuttur. Ceyhan (2011b, s.64), çalışma grubunda bulunan üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun interneti bilgi elde etmek için kullandığını tespit ederken, Soydan (2015, s. 53), araştırmasındaki üniversite öğrencilerinin en çok sosyal medya amacıyla internet kullandığını tespit etmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin internet kullanım amaçlarının araştırıldığı çalışmalarda, Gençler (2011, s. 36) ergenlerin en çok iletişim amaçlı internet kullandıklarını tespit ederken, Doğan (2013, s. 58) sosyal paylaşım amaçlı, Çoban (2013, s. 69) bilgi edinmek için, Balkaya-Çetin (2014, s. 133) eğlence amaçlı ve Günlü ve Ceyhan (2017, s. 91) ise eğlence ve vakit geçirmek için internet kullandıklarını tespit etmişlerdir. Görüldüğü üzere internet kullanım amaçları araştırmalarda farklılık göstermektedir.

Tablo 10: En Sık Ziyaret Edilen Web Siteye Göre Dağılım			
Web Site		N	%
Eğlence Amaçlı Siteler	Sosyal Paylaşım Siteleri	169	36
	Film, Video İzleme ve Müzik Dinleme Siteleri	139	29,5
	Oyun Siteler	5	1
Bilgi Edinme ve Araştırma Siteleri	Sözlükler	28	6
	Arama motorları	24	5
	Haber Siteleri	6	1,3
	Diğer	10	2,1
İletişim Amaçlı Siteler	Mesajlaşma	33	7
	E-mail	1	0,2
Diğer	Alışveriş Siteleri, Dini Siteler, vb.	17	3,6
Cevapsız		39	8,3
Toplam		471	100

Tablo-10'da görüldüğü üzere katılımcıların %66,5'i (313 kişi) eğlence amaçlı web sitelerini ziyaret etmektedir. Bunların içinde *sosyal paylaşım siteleri (Instagram, Twitter, Facebook, vb.)*, 169 (%36) katılımcının tercihi ile birinci sıradadır. *Film veya*

video izleme, müzik dinleme siteleri ise 139 kişi ile (%29,5) ikinci sırada yer almaktadır. Bu kategori içerisinde en sık ziyaret edilen web sitelerinin bazıları; *Youtube, Spotify, Puhutv, Fizy, vb.* sitelerdir. Oyun siteleri (*Leagueoflegends, Wofteam, vb.*) ise 5 (%1) katılımcının tercihi ile eğlence amaçlı sitelerin sonunda yer almaktadır.

Yine Tablo-10'da çalışma grubunun %14,4'ünün (68 kişi) *bilgi edinme ve araştırma sitelerini* ziyaret ettiği görülmektedir. Sözlükler (*Tureng, Arabicsözlük, vb.*) 28 kişi (%6) ile bu grup siteler içinde ilk sıradadır. *Arama motorları(Google, Duckduckgo, vb.)* 24 katılımcı (%5) ile ikinci sırada ve *haber siteleri (Sözcügazete, Odatv, Internethaber, vb.)* 6 kişi (%1,3) ile üçüncü sırada yer almaktadır.

Katılımcıların %7,2'si (34 kişi) *iletişim amaçlı siteleri* ziyaret etmektedir. Bu gruptaki katılımcıların tamamına yakını (33 kişi) iletişim için *Whatsapp* kullanmaktadır. 1 kişi ise iletişim için *Outlook* kullandığını belirtmiştir.

Çalışma grubunun %3,6'sı (17 kişi) ise *alışveriş siteleri* (3 kişi), *dini siteler* (2 kişi), *grafik siteleri* (1 kişi) vb. siteleri ziyaret ettiğini ifade etmiştir. 39 katılımcı (%8,3) ise bu soruya cevap vermemiştir.

3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, beş bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Bu bölümlerde; bireylerin demografik özellikleri tespit etmek için "*kişisel bilgi formu*"; dini tutum ve davranışlarını ölçmek için "*dindarlık ölçeği*"; değerlere olan yatkınlığını belirlemek için "*etik değerlere yatkınlık ölçeği*"; internet bağımlılık düzeylerini ölçmek için "*internet bağımlılık ölçeği*" ve son olarak hayat memnuniyet düzeylerini belirlemek için "*hayat memnuniyet ölçeği*" kullanılmıştır.

Araştırmada anket tekniğinin kullanılma sebebi ise uygulanmasının kolay olması, bilgileri doğrudan toplama, daha geniş gruplara ulaşma imkanı sağlaması ve nesnellüğünün yüksek olması (Balci, 2001,s. 179; Arslantürk, 2010, s. 107) gibi nedenlerdir. Anket formunda kullanılan demografik sorular ve ölçeklerle ilgili açıklamalar aşağıda yapılmaktadır. Anket formu ise ekte (bkz. Ek-1) sunulmuştur.

3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen *kişisel bilgi formu* yardımıyla toplanmıştır. Bu form ile katılımcıların cinsiyet, yaş, okul türü, kim ile birlikte yaşadığı, ekonomik durumu gibi demografik değişkenlerin yanında internet erişimini sağladığı teknolojik alet, internet erişiminin ailesi tarafından kısıtlanma durumu, interneti en çok hangi amaçla kullandığı ve en sık ziyaret ettiği web site gibi internet kullanımı ile ilişkisine dair temel etkenleri ölçen toplam 9 soru bulunmaktadır.

3.2. Dindarlık Ölçeği

Araştırmada katılımcıların dindarlık düzeylerini tespit etmek için Ayten (2009, s. 106)'in, oluşturduğu "*Kısa Dindarlık Ölçeği*" kullanılmıştır. 10 madde ve 2 alt boyuttan oluşan ölçekte tersten puanlanan soru bulunmamaktadır. 1,2,3,4,9 ve 10. sorulardan oluşan ilk boyut *inanç- etki*, 5,6,7 ve 8. sorulardan oluşan ikinci boyut ise *bilgi- ibadet* boyutu olarak isimlendirilmiştir. Ayten (2009) ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine dair yaptığı faktör analizi sonucunda Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi sonucu (,83); Barlett's Test of Sphericity (Bartlett'in Küresellik Testi) değerini ($\chi^2=2325,27$; $p=,000$) olarak tespit etmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için yapılan iç tutarlılık analizi sonucunda ölçek genelinin Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,80$), "inanç-etki boyutu" $\alpha= ,743$ ve "bilgi-ibadet boyutu" $\alpha=,742$ olarak hesaplanmıştır.

Orijinali 4'lü likert olan ölçeği Ayten ve Yıldız (2016) 5'li Ölçek 5'li likert olarak kullanmıştır. Ölçek maddeleri kodlanırken; "5= *Her zaman*" ve "1= *Hiçbir zaman*" şeklinde puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan $50(5 \times 10=50)$; en düşük puan ise $10(1 \times 10=10)$ 'dur. Katılımcıların ölçekten aldıkları puanların yükselmesi dindarlık derecelerinin arttığını göstermektedir.

Bu araştırmada da ölçeğe içtutarlılık analizi yapılmıştır. Buna göre ölçek genelinin Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,90$); "inanç-etki boyutu" $\alpha= ,89$ ve "bilgi-ibadet boyutu" $\alpha=,77$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek bu haliyle oldukça geçerli ve güvenilir olduğu için araştırmada kullanılması uygun bulunmuştur. Ölçek genelinin ve alt

boyutlarının aritmetik ortalamaları tablo halinde bulgular bölümünde sunulmuştur (Bkz. Grafik-1).

3.3. Etik Değerlere Yatkinlık Ölçeği

Araştırmada, bireylerin sevgi, saygı, işbirliği, adalet ve dürüstlük gibi etik değerlere eğilimini ölçmek için Kaya (2015, ss. 971-973) tarafından geliştirilen “*Etik Değerlere Yatkinlık Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek 16 madde ve 3 alt boyuttan meydana gelmekte olup, bu üç faktör ölçeğin toplam varyansının %61.93’ünü açıklamaktadır. Ölçek boyutları, *sevgi-saygı*, *adalet- dürüstlük* ve *işbirliği* olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin KMO değeri (,88); Bartlett’s Test of Sphericity değeri ($x^2=1593,630$; $p=,000$) olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach Alpha Değeri ($\alpha=,90$); sevgi-saygı boyutu ($\alpha=,85$), adalet-dürüstlük boyutu ($\alpha=,88$) ve işbirliği boyutu ise ($\alpha=,73$) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin bu haliyle geçerli ve güvenilir olduğu ortaya koyulmuştur.

Ölçek 5’li likert tipinde hazırlanmıştır ($1=Kesinlikle katılmıyorum$, $2=Katılmıyorum$, $3=Kararsızım$, $4=Katılıyorum$, $5=Kesinlikle Katılıyorum$). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16 ($16 \times 1=16$); en yüksek puan ise 80’dir ($16 \times 5=80$). Ölçeğin içerisinde ters puanlanan madde bulunmamaktadır ve katılımcıların ölçeğin tümünden ve alt boyutlarından aldığı puanın artması etik değerlere yatkinliğinin artması anlamına gelmektedir.

Bu araştırmada ise ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine dair yapılan faktör analizi sonucunda KMO değeri (,85); Bartlett’s Test of Sphericity değeri ($x^2=1902,75$) ($p=,000$) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin üç boyuttan meydana geldiği ve toplam varyansın %48’ini açıkladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin genelinin Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,82$), sevgi-saygı boyutu ($\alpha=,80$), adalet-dürüstlük boyutu ($\alpha=,72$) ve işbirliği boyutu ise ($\alpha=,65$) olarak hesaplanmıştır. Ölçek bu haliyle geçerli ve güvenilir olduğu için araştırmada kullanılması uygun görülmüştür.

Etik değerlere yatkinlık ölçeği ergenler üzerinde ilk defa çalışmamızda kullanıldığı için ölçek maddeleri ve aritmetik ortalamaları tablo halinde aşağıda sunulmuştur. Ölçeğin genelinin ve alt boyutlarının aritmetik ortalaması ise bulgular bölümünde sunulmuştur. (Bkz. Grafik-1)

Tablo 11: Etik Değerlere Yatkinlik Ölçeği Faktör Analizi, Ortalama ve Standart Sapma Ortalamaları			
KMO=,85; Cronbach Alpha Değeri=,82; Barlett's Test of Sphericity değeri ($\chi^2=1902,75$) ($p=,000$)			
Maddeler	N	M	SD
Her yaştaki insana saygı duyarım.	471	4,24	0,951
Her yaştaki insana sevgi beslerim.	471	3,9	1,116
İnsan olmanın gereklerini yerine getirmeye gayret ederim.	471	4,34	0,749
İnsanların bana güven duymasını isterim.	471	4,55	0,813
Devletin malına zarar vermekten kaçınıyorum.	471	4,15	1,009
Yaptığım işlerde şeffaf olmaya çalışırım.	471	3,93	1,005
Genel olarak kendimi sabırlı olarak tanımlarım.	471	3,19	1,238
İnsanların bana olan güvenlerini kötüye kullanmam.	471	4,48	0,804
Şartlar ne olursa olsun ayrımcılık yapmam.	471	3,96	0,996
Şartlar ne olursa olsun tarafsız davranırım.	471	3,78	1,059
Şartlar ne olursa olsun adaletli davranırım.	471	4,28	0,826
Şartlar ne olursa olsun bütün insanlara eşit davranırım.	471	3,89	1,051
Şartlar ne olursa olsun dürüst davranırım.	471	4,03	0,927
Yeni şeyler yapma konusunda girişimciyimdir.	471	3,7	1,095
İnsanlara rol model olmaya çalışırım.	471	3,21	1,213
İnsanlarla işbirliği içerisinde çalışmaktan hoşlanırım.	471	3,62	1,198

3.4. Young İnternet Bağımlılığı Testi- Kısa Formu (YİBT-KF)

Katılımcıların internet bağımlılığı düzeylerini tespit etmek için Young (1998) tarafından geliştirilen, Pawlikowski ve arkadaşları (2013) tarafından kısa forma dönüştürülen ve Kutlu ve arkadaşları (2016, s. 71) tarafından Türkçeye uyarlanan *YİBT-KF* kullanılmıştır. YİBT-KF, 12 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte her bir madde için katılımcılardan, 1 ila 5 arasında bir seçenek tercih etmeleri istenmektedir (*1=Hiçbir zaman, 2= Nadiren, 3= Bazen, 4= Sıklıkla, 5= Her zaman*). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 ($12 \times 5 = 60$); en düşük puan ise 12'dir ($12 \times 1 = 12$). Katılımcının puanının artması internet bağımlılık düzeyinin de arttığını ortaya koymaktadır.

Kutlu ve arkadaşları (2016, s.71-76), ergenler üzerinden ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmıştır. Buna göre, KMO değeri (,90); Barlett's Test of Sphericity sonucu ($\chi^2=1176,26$) ($p<,001$) olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin tek boyuttan

meydana geldiği tespit edilmiş ve açıklanan varyansın %48,9 olduğu görülmüştür. Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,86$) olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla ölçeğin bu haliyle geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada ise ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine dair yapılan faktör analizi sonucunda KMO değeri ($,85$); Barlett's Test of Sphericity sonucu ($x^2=1123,41$) ($p=,000$) olarak tespit edilmiştir. Ölçek tek boyuttan meydana gelmiş ve varyansın %32'ini açıkladığı görülmüştür. Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,80$) olarak hesaplanmıştır. Ölçek bu haliyle geçerli ve güvenilir olduğu için araştırmada kullanılması uygun görülmüştür. Ölçek genelinin aritmetik ortalaması bulgular bölümünde sunulmuştur (Bkz. Grafik-1).

3.5. Hayat Memnuniyeti Ölçeği

Araştırmada katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerini ölçmek için orijinal adı, “*The Satisfaction with Life Scale*” olan “*Hayat Memnuniyeti Ölçeği*” kullanılmıştır. Ölçek, Diener, Emmons, Larsen ve Griffen (1985, ss. 71-75) tarafından geliştirilmiş ve Ayten (2012, ss. 32-33) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

Ölçek, “*Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum*”, “*Hayat şartlarım mükemmeldir*”, “*Hayatımdan memnunum*”, “*Şimdiye kadar istediğim çoğu şeyi elde ettim*” ve “*Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiçbir değişiklik yapmazdım*” şeklindeki 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her bir madde için katılımcılardan, ‘1: Kesinlikle katılmıyorum’, ‘2: Katılmıyorum’, ‘3: Kısmen katılmıyorum’, ‘4: Kararsızım’, ‘5: Kısmen katılıyorum’, ‘6: Katılıyorum’, ‘7: Kesinlikle katılıyorum’ seçeneklerinden birini tercih etmeleri istenmiştir. 1’e doğru yaklaştıkça hayat memnuniyet derecesi düşmekte ve 7’ye yaklaştıkça hayat memnuniyet derecesi artmaktadır. Buna göre ölçekten alınabilecek en yüksek puan 35 ($7 \times 5=35$) ve en düşük puan ise 7’dir ($7 \times 1=7$).

Ayten (2012, s.33)’in yapmış olduğu uyarlama çalışmasında ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine yönelik yapılan faktör analizi neticesinde KMO değeri ($,81$); faktör analizinin dayandığı korelasyonel değerlerin istatistiksel olarak anlamlılığını gösteren Barlett's Test of Sphericity sonucu ($x^2=323,367$) ($p=,000$) olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, ölçeğin tek boyuttan meydana geldiği ve varyansın % 64’ünü

açıkladığı görülmüştür. Cronbach Alpha değeri ise ($\alpha=,85$) olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla ölçeğin bu haliyle oldukça güvenilir ve geçerli olduğu görülmüştür.

Bu araştırmada ise ölçeğin yapı geçerliliğinin tespitine dair yapılan faktör analizi sonucunda KMO değeri ($,81$); Barlett's Test of Sphericity sonucu ($x^2=753,624$) ($p=,000$) olarak tespit edilmiştir. Ölçek tek boyuttan meydana geldiği ve varyansın %58'ini açıkladığı görülmüştür. Cronbach Alpha değeri ($\alpha=,80$) olarak hesaplanmıştır. Ölçek bu haliyle geçerli ve güvenilir olduğu için araştırmada kullanılması uygundur. Ölçeğin aritmetik ortalaması bulgular bölümünde sunulmuştur (Bkz. Grafik-1).

4. VERİLERİN TOPLANMASI VE İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Ergenlerde dindarlık, değerler ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi konu edinen bu çalışmada, araştırmanın amacına ve problemlerine uygun olarak hazırlanan anket formu, 2017 Ekim- Kasım ayları arasında, İstanbul ilinde farklı ortaöğretim kurumlarında eğitim görmekte olan lise öğrencilerine uygulanmıştır. Anketin tamamı katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Anketin doldurulma süresi 15-20 dakika sürmüştür. Uygulamada, katılımcıların gönüllü olmaları konusunda hassasiyet gösterilmiş ve araştırmaya katılmanın zorunlu olmadığı özellikle ifade edilmiştir. Anket uygulaması öncesinde katılımcılara gerekli açıklamalar yapılmıştır.

519 katılımcıya dağıtılan anketlerin 513'ü araştırmacıya ulaşmıştır. Araştırmacıya ulaşan anket formlarının 32 tanesi eksik doldurulma nedeni ile devre dışı bırakılmıştır. Değerlendirmeye alınan 471 anket, bilgisayar ortamına aktarılarak, İstatistik programıyla verilerin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda yüzde ve frekans çıkarma, veri dönüştürme (transformation) işlemleri yapılmıştır. Maddeler arasındaki iç-tutarlılığı belirlemek için ise, iç tutarlılık analizinden yararlanılmıştır. Farklı iki grup arasındaki ilişkilerin anlamlı olup olmadığı, bağımsız grup t-test (independent samples t-test) ile ölçülmüştür. İki'den fazla grupların karşılaştırılmasında, tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Scheffe ve TUKEY analizleri kullanılmıştır. İki sürekli değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemede ise, Pearson korelasyon katsayılarından (Pearson Correlation Coefficients) yararlanılmıştır.

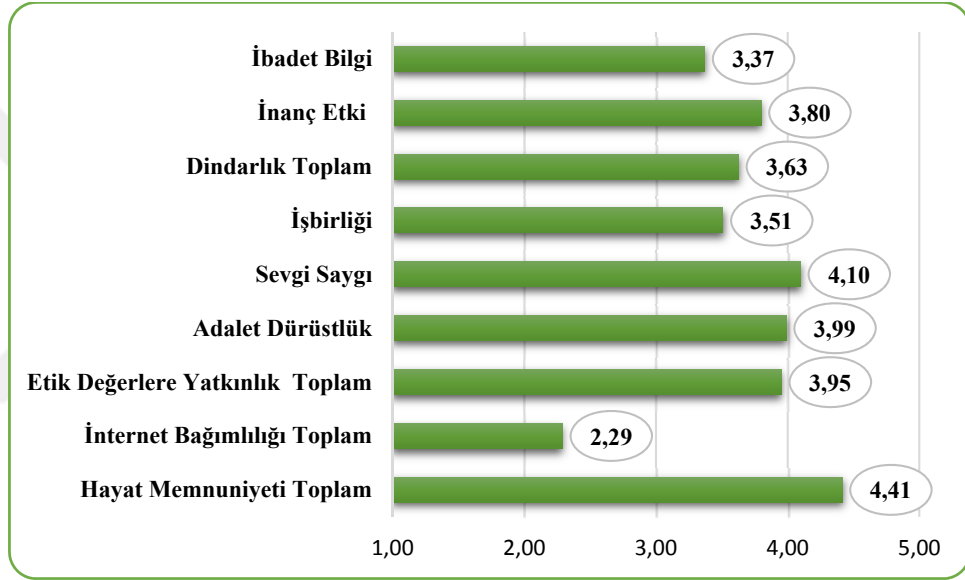

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

BULGULAR VE YORUMLAR

1. DINDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ EĞİLİMİ GENEL PROFİLİ

Bu başlık altında katılımcıların, araştırmanın temel değişkenlerinden (dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti) aldıkları ortalama puanlardan hareketle genel bir profil sunulmaktadır. Bu genel profil sunulurken katılımcıların “*dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyetinin genel durumu nasıldır?*” sorusuna cevap aranmaktadır. Söz konusu değişkenler ve alt boyutlarına dair genel ortalamalar Grafik 1’de sunulmaktadır.

Grafik 1: Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti Genel Profili

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere çalışma grubunun toplam dindarlık düzeyleri ortalaması ($M=3,63$ ($ranj=1-5$; $SD=,870$)) olarak tespit edilmiştir. Bir önceki bölümde de söz edildiği üzere Dindarlık Ölçeği’nin ibadet-bilgi ve inanç-etki olmak üzere iki alt boyutu vardır. Çalışma grubunun bu alt boyutlardan aldıkları genel ortalamalarına bakıldığında, katılımcıların ibadet-bilgi boyutundan ($M=3,37$ ($SD=,927$)); inanç-etki boyutunda ise ($M=3,80$ ($SD=958$)) ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların dindarlık düzeylerinde ‘muhtaçlara yardım etme, ibadet ederken Allah’a yakın hissetme, hayatın anlamını kavrama, sosyal problemlere çözüm bulmada dini referanslara başvurma, dürüst olma ve komşularına iyi davranma’ gibi inanç-etki boyutu içerisinde yer alan tutum ve davranışları; ‘Kur’an-ı Kerim’i Türkçe ve Arapça okuma,

namaz kılma, oruç tutma ve dini bilgi sahibi olma' gibi ibadet-bilgi boyutu içerisinde yer alan tutum ve davranışlara göre daha fazla benimsedikleri ve yerine getirdikleri söylenebilir. Dindarlığın ibadet boyutunun dindarlığın diğer alt boyutlarına, özellikle inanç boyutuna, nazaran daha düşük çıkması pek çok araştırma bulgusunda rastlanan bir husustur (bkz. Şentepe ve Güven, 2015, s. 33; Ayten ve Tura, 2017, s. 41; Demir, 2017, s. 49).

Ayten ve Yıldız (2016, s. 293) emekliler üzerine yaptıkları araştırmada katılımcıların inanç-etki boyutu ortalamalarını (M)=4,5 ve ibadet-bilgi boyutu ortalamalarını ise (M)=4,0 olarak tespit etmişlerdir. Elde edilen bulguların bu araştırmada tespit edilen ortalamalardan yüksek olmasını örneklemin yaş ortalamasıyla açıklayabiliriz. Zira Ayten ve Yıldız'ın örneklenin yaş ortalaması (M)=62,3 iken bu araştırmanın yaş ortalaması (M)=16,09'dur. Zira yaş ile dindarlık arasında pozitif ilişki olduğu pek çok araştırmada ifade edilen bir durumdur (Mehmedoğlu, 2004, s. 163; Ayten, 2010, s. 143). Demir (2017, s. 58), dindarlık ve iyimserlik ilişkisi üzerine yaptığı araştırmada son yetişkinlik döneminde dindarlık eğiliminin yükseldiğini tespit ederken; en düşük dindarlık eğiliminin ise ilk yetişkinlik döneminde olduğunu bulgulamıştır. O nedenle yaş ortalaması yüksek örneklerde dindarlığın daha yüksek olması beklenen bir durumdur.

Grafik 1'de görüldüğü üzere çalışma grubunun etik değerlere yatkınlık ortalaması (M)=3,95 ($ranj$ =1-5; SD =,526)'tir. Ölçeğin alt boyutlarını incelediğimizde, katılımcıların 'işbirliği' (M)=3,51; 'sevgi-saygı' (M)=4,10 ve 'adalet-dürüstlük' boyutundan ise (M)=3,99 aldığı görülür. Alt boyutların tamamında katılımcılar ölçekten alınabilecek ortalama puandan (M =2,50) daha yüksek puanlara ulaşmışlardır. Bu bulgu, katılımcıların değerleri hayatlarında görme isteklerinin yüksek olduğu, değerlere yatkınlıklarının olumlu olduğu şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların özellikle ve öncelikle 'insan olmanın gereğini yerine getirme, her yaştaki insana saygı duyma ve sevgi besleme, insanların güvenini kazanma ve kazandığı güveni kötüye kullanmama, sabırlı ve şeffaf olma, devlet malına zarar vermeme' gibi değerleri kapsayan sevgi-saygı boyutuna daha yatkın olduklarını söyleyebiliriz. İkinci sırada ise (M)=3,99 ortalama ile 'tarafsız, adaletli ve dürüst olma, insanlara eşit davranma ve ayırimcılık yapmama' gibi

değerleri içeren adalet-dürüstlük boyutu ve üçüncü sırada ise (M)=3,51 ortalama ile ‘girişimci olma ve rol model olma’ gibi değerleri kapsayan işbirliği boyutu gelmektedir.

Grafik 1’deki ortalamalara göre ergenlerin internet bağımlılık puanı (M)=2,29 ($ranj$ =1-5; SD =,636)’dur. Katılımcılar ölçekten alınabilecek ortalama puanın (M)=2.50 altında bir puan almıştır. Buna göre çalışma grubunun internette kalma sıklığı, internette olduğu sürede aile, okul ve dersleri ihmal etme, internette olduğu süreyi saklamaya çalışma, internette gece geçirdiği uzun süre sebebiyle uykusuz kalma, internet kullanım süresini azaltma çabasında başarısız olma ve başkalarıyla vakit geçirmek yerine internette daha fazla zaman geçirmeyi tercih etme gibi davranışlarının ortalamasının altında olduğu söylenebilir.

Son olarak yukarıdaki grafiğe bakıldığında çalışma grubunun hayat memnuniyeti ortalamasının (M)=4,41 ($ranj$ =1-7; SD =1,264) olduğu görülmektedir. Katılımcıların idealindeki hayatı yaşama, hayat şartlarından memnun olma, istediği birçok şeyi elde etme ve aynı hayatı tekrar tercih etme gibi maddelerden oluşan ölçekten alınabilecek ortalamadan (M)=3,50) yüksek puana sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayten ve Gashi (2015, s. 189), yaş ortalaması (M)=21 olan çalışma grubu üzerine yaptıkları araştırmada Marmara Üniversitesi öğrencilerinin hayat memnuniyet ortalamalarını (M)=4,93 ve Priştina Üniversitesi öğrencilerinin ortalamalarını ise (M)=4.56 olarak tespit etmişlerdir. Ayten ve diğerleri (2012, s. 60) yaş ortalaması (M)=37,8 olan çalışma grubunda kadınların (M)=4,91, erkeklerin (M)=4,87 hayat memnuniyeti puanına sahip olduklarını bulgulamıştır. Ayten ve Yıldız (2016, s. 293) ise yaş ortalaması (M)=62,3 olan çalışma grubunun hayat memnuniyet ortalamasını (M)=4,8 olarak tespit etmiştir. Buna göre hayat memnuniyeti ortalamalarının ergenlik dönemi sonrasında daha yüksek olacağı söylenebilse de, yaş ilerledikçe hayat memnuniyetinin de artacağına dair kesin bir ifade kullanmak doğru olmayacaktır.

2. DINDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI, HAYAT MEMNUNİYETİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE İLGİLİ BULGULAR

Araştırmanın bu başlığı altında, çalışma grubunun dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeylerinin; cinsiyet gibi demografik özelliklerle

ilişkinine ait bulguların analizine yer verilmektedir. Aynı zamanda araştırmanın ilgili hipotezleri de bu bölümde test edilmektedir.

Bulgular sunulurken, bağımsız değişken olan demografik özelliklerin, cinsiyetten başlanarak sırasıyla bağımlı değişkenler (dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti) ile arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmaktadır.

2.1.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti ve Cinsiyet

2.1.1. Dindarlık ve Cinsiyet

Dindarlık ve cinsiyet ilişkisi, dindarlık üzerine yapılan hemen hemen tüm çalışmalarda incelenen bir husustur. Bu çalışmalarda iki değişken arasındaki ilişkiye dair farklı bulgulara ulaşılmıştır. Ayten (2009, s. 119), Gürsu (2011, s. 170), Karayel (2014, s. 65), Ashmawy (2016, s. 52) Vural (2016, s. 72) ve Yılmaz- Çıtır (2016, s. 47) yaptıkları araştırmalarda kadınların erkeklerden daha dindar olduklarını bulgulamışlardır. Mehmedoğlu (2004, s. 133), Yıldız (2006, s. 166), Turan (2009, s. 144) ve Sevindik (2015, s. 76) erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğunu tespit etmiştir. Yapıcı (2006, s. 87), Gürler (2010, s. 143), Oluğ (2011, s. 65), Göcen (2012, s. 153), Çoban (2013, s. 103), Çakır (2015, s. 69) ve Öztürk (2017, s. 51) ise kadınlar ve erkekler arasında dindarlık bakımından farklılık olmadığını tespit etmişlerdir. Ancak alan yazında kadınların erkeklere göre daha dindar olduğunu gösteren araştırmalar çoğunluktadır.

Bu araştırmada da “*cinsiyet değişkeni ergenlerin dindarlığında farklılığa yol açar mı?*” sorusuna cevap bulmak amacıyla bu iki değişken arasında bağımsız grup t-test (independent samles t-test) yapılmış ve analiz sonuçları tablo halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 12: Dindarlık Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar (t-test)						
Dindarlık (Boyutlar)	Cinsiyet	N	M	SD	t	p
Dindarlık (Genel)	Erkek	236	3,61	,81036	,366	,714
	Kız	235	3,64	,92923		

İnanç-Etki Boyutu	Erkek	236	3,74	,92268	1,313	,190
	Kız	235	3,85	,99240		
İbadet-Bilgi Boyutu	Erkek	236	3,42	,87597	-1,174	,241
	Kız	235	3,32	,97587		

Tablo-12'ye bakıldığında genel dindarlıkta erkeklerin ortalaması (M)=3,61, kızların ortalaması ise (M)=3.64'dür. Kız öğrencilerin dindarlık ortalamalarının yüksek olmasına rağmen, kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (p =,714). Dindarlığın alt boyutlarına bakıldığında ise aynı şekilde inanç-etki (p =,190) boyutunda ve ibadet-bilgi (p =,241) boyutunda kızlar ile erkekler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu bulgular dindarlık genelinde ve alt boyutlarında “Kızların dindarlık eğilimi erkeklerin dindarlık eğiliminden yüksektir” hipotezini desteklememektedir.

Alanyazındaki diğer araştırmalara bakıldığında bu araştırmaya benzer bulgulara rastlamak mümkündür. Mesela, Ayten (2009, s. 118), 911 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırmasında cinsiyet ile genel dindarlık ve ibadet- bilgi boyutu arasında kadınlar lehine anlamlı (p =,011; p =,001) bir ilişki tespit etmiş fakat inanç-etki boyutunda cinsiyetler arasında bir farklılık olmadığını (p =,0333) bulgulamıştır.

Koç (2008, s. 125)'un yetişkinlerin dindarlık ve benlik ilişkisi üzerine yaptığı çalışmada içgüdümlü dindarlık eğilimi bakımından erkekler lehine anlamlı bir ilişki tespit edilirken; dışgüdümlü dindarlık bakımından kadınlar ile erkekler arasında anlamlı düzeyde bir farklılık tespit edilememiştir.

Kavun (2017, s. 96) ise 638 ergen üzerinde yaptığı araştırmada, dindarlık ile insani değerler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kızlar ile erkekler arasında dindarlık bakımından anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir.

Tüm bulgular neticesinde özellikle ergenlik döneminde dindarlığın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir. Bu durumu açıklamada hem akademik eğitim hem de din eğitimi noktasında cinsiyetler açısından fırsat eşitliğinin varlığından, eğitimin benzeştirici yönünden ve kültürün bireylere yüklediği sosyal kimliğin eskiye oranla daha esnek sınırlara ulaştığından söz edilebilir.

2.1.2. Değerler ve Cinsiyet

Değerler konusu ülkemizde, dindarlık (Mehmedoğlu, 2006; Kavun, 2016), eğitim durumu (Çekin, 2013; Balay ve Kaya, 2014; Baş ve Hamarta, 2015), yaş (Kaya, 1999; Gümüş, 2015) ve öğrenim görülen fakülte (Özcan ve Erol, 2017) gibi pek çok değişkenle ilişkisi çerçevesinde ele alınmıştır. İlgili araştırmalarda cinsiyetin rolüne dair bulgulara da rastlamak mümkündür.

Etik değerlere yatkinlık ve cinsiyet arasındaki ilişkinin incelendiği bu başlık altında “kızlar ile erkekler arasında etik değerlere yatkinlık bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu soruya cevap vermek için yapılan t-test analizinin sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Etik Değerlere Yatkinlık (Boyutlar)	Cinsiyet	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Etik Değerlere Yatkinlık (Genel)	Erkek	236	3,87	,51414	3,403	,001
	Kız	235	4,03	,52723		
Adalet-Dürüstlük Boyutu	Erkek	236	3,85	,74864	4,197	,000
	Kız	235	4,12	,69006		
Sevgi-Saygı Boyutu	Erkek	236	4,01	,58727	3,236	,001
	Kız	235	4,18	,53921		
İşbirliği Boyutu	Erkek	236	3,52	,87765	-,504	,615
	Kız	235	3,48	,91843		

Tablo- 13’de görüldüğü üzere etik değere yatkinlık toplamında erkeklerin ortalaması (*M*)=3,87, kızların ortalaması ise (*M*)=4,03’tür. Yapılan t-test sonucunda cinsiyet ve etik değerlere yatkinlık bakımından kızlar lehine oldukça anlamlı bir fark (*p*=,001) tespit edilmiştir.

Ölçeğin alt boyutlarına baktığımızda adalet ve dürüstlük boyutunda kızlar (*M*=4,12) ve erkekler (*M*=3,85) arasında kızlar lehine anlamlı bir fark (*p*=,000) vardır. Bu bulgular doğrultusunda kızların, erkeklere göre her şart ve durumda ‘tarafsız olma,

ayırıcılık yapmama, bütün insanlara eşit davranma, adaletli davranma ve dürüst olma' gibi tutumlara daha fazla eğilimli oldukları söylenebilir. Sevgi ve saygı boyutunda da aynı şekilde kızlar ($M=4,18$) ile erkekler ($M=4,01$) arasında kızlar lehine anlamlı bir fark ($p=,001$) tespit edilmiştir. O halde kızlar 'insan olmanın gereğini yerine getirme, her yaştaki insana saygı duyma ve sevgi besleme, insanların güvenini kazanma ve bu güveni kötüye kullanmama, şeffaf ve sabırlı olma' gibi tutum ve davranışlara, erkeklere göre daha eğilimlidirler. Son olarak işbirliği boyutuna baktığımızda erkeklerin ($M=3,52$), kızların ise ($M=3,48$) ortalamaya sahip olduğunu görmekteyiz. Erkeklerin daha yüksek ortalamaya sahip olmasına rağmen işbirliği boyutunda yani 'girişimci olma, rol model olmaya çalışma ve işbirliği içinde olmaktan mutlu olma' gibi tutumlarda kızlar ile erkekler arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir fark ($p=,615$) bulunamamıştır.

Bu bulgular "*etik değerlere yatkınlıkta kızlar ile erkekler arasında kızlar lehine anlamlı bir fark vardır*" hipotezini doğrulamaktadır. Bu durumu kızların kültürel değerleri kabullenme ve içselleştirme de erkeklere göre daha az direnç göstermeleriyle açıklayabiliriz.

Alan yazındaki benzer çalışmalara baktığımızda cinsiyet ile değerler arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edildiği araştırmalarla birlikte bir ilişkinin söz konusu olmadığı sonuçlarda görmekteyiz.

Mesela Çekin (2013, s. 1041), öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeylerine ilişkin 222 üniversite öğrencisi üzerine yaptığı araştırmasında, Şengün ve Kaya (2007) tarafından geliştirilen *Ahlaki Olgunluk Ölçeğini* kullanmış ve cinsiyet ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ($p=,956$) tespit etmiştir.

Sarıçam ve diğerlerinin (2014, ss. 1334-1335) ergenlerde insani değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada insani değerler ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki bulunmazken cinsiyet ile ahlaki olgunluk arasındaki ilişkide kızlar lehine anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Karababa ve Dilmaç (2014, s. 1153)'ın ergenlerde insani değerlerin sürekli öfke ve öfke biçimlerini yordamadaki rolü üzerine yaptıkları araştırmada değerler ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Alkan (2016, s. 56), ahlaki olgunluğun yordanmasında kişilik özelliklerinin etkisi üzerine bir araştırma yapmış ve ahlaki olgunluk ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ($p<,05$) bulgulamıştır. Kavun (2016, s. 109), 638 ergen üzerinde dindarlık ve değerler arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında *İnsani Değer Ölçeğini* kullanmış ve değerler ile cinsiyet arasındaki ilişkide kızlar lehine anlamlı bir fark tespit etmiştir.

Kaya ve Aydın (2011, s. 24-26) ise 543 üniversite öğrencisi üzerinde dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada cinsiyet ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkide kızlar lehine anlamlı ($p<,001$) bir fark olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucu “*erkeklerin inanç konusunda daha baskın, otoriter, şiddete ve geleneksel yapıya meyilli olmasından kaynaklanabilir. Ahlaki olgunluk bakımından ise, kızların erkeklere göre daha yüksek düzeyde bulunması, kızların toplum içinde daha duyarlı, empatik, şiddet karşıtı, uysal ve demokratik bir yapıya sahip olmaları*” ile açıklamışlardır. Bu açıklama araştırmamız için de geçerliliğini sürdürmektedir.

2.1.3. İnternet Bağımlılığı ve Cinsiyet

İnternet bağımlılığı, internet kullanımının hızla yaygınlaşmasının ardından günümüzde hem psikoloji hem de eğitim bilimleri alanlarında çok çalışılan konulardan biri olmuştur. İnternet bağımlılarının ya da bağımlı olma riski yüksek olan grupların profillerinin belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması için çeşitli araştırmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu çalışmaların çoğunda cinsiyet değişkeninin internet bağımlılığının yordayıcısı olup olmadığı sorgulanmıştır. Alanyazına bakıldığında yapılan pek çok çalışmada erkeklerin internet bağımlılık oranlarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin; Cao ve Su (2007, s. 279), Çakır-Balta ve Horzum (2008, s. 202), Günüç (2009, s. 76), Gençer (2011, s. 37), Şahin ve diğerleri (2013, s. 152), Zorbaz ve Dost (2014, s. 303) Younes ve diğerleri (2016, s. 5) ve Özgen (2016, s. 53) erkeklerin kızlara göre daha fazla internet bağımlılık riski altında olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte Leung (2004, s. 341), Kim ve diğerleri (2006, s. 188), Bayraktar ve Gün (2007, s. 193), Khan ve diğerleri (2017, s.193) ve Yıldız (2017, s. 72) ise internet bağımlılığı açısından kızlar ile erkekler arasında anlamlı derecede bir ilişki olmadığını bulgulamışlardır.

Araştırmada “cinsiyet ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap bulmak için t-test yapılmış ve bulgular tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo 14: İnternet Bağımlılığı Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar (t-test)						
	Cinsiyet	N	M	SD	t	p
İnternet Bağımlılığı	Erkek	236	2,35	,65259	-2,183	,030
	Kız	235	2,22	,61522		

Tablo-14’ü incelediğinde internet bağımlılığı açısından erkeklerin ortalamasının (M)= 2,35; kızların ortalamasının ise (M)=2,22 olduğu görülmektedir. t-test sonucuna göre internet bağımlılığı ve cinsiyet arasında anlamlı bir fark (p =,030) olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre erkeklerin kızlara kıyasla internet kullanım sıklığı, internette iken aile, okul ve derslerini aksatma, internet kullanımı nedeniyle uykusuz kalma, internette kaldığı süreyi saklama, internete bağlanamadığında sinirli, karamsar ve bunalımda hissetme, internet kullanım süresini azaltmakta zorluk çekme gibi internet bağımlılığına işaret eden tutum ve davranışlara daha yatkın olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda “erkeklerin internet bağımlılık eğilimleri kızların eğiliminden anlamlı derecede yüksektir” hipotezi doğrulanmaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere alanyazında bu çalışma ile benzer sonuçların elde edildiği birçok araştırma mevcuttur. Tarı-Cömert ve Ögel (2009, ss. 12-14) tarafından İstanbul örnekleminde toplam 2209 lise öğrencisi (1072 kız, 1134 erkek) üzerinde yapılan araştırmada, sosyo-demografik özelliklerden (cinsiyet, yaş, okul türü, kardeş sayısı, evde kiminle birlikte yaşadığı, evde yaşayan kişi sayısı, gelir düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi) sadece cinsiyetin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre erkekler kızlara göre üç kat daha fazla internet bağımlısı olma riski altındadırlar.

Esen ve Siyez (2011, ss. 127-136) İzmir ili Çeşme ilçesinde 700 (333 kız, 367 erkek) lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, Young’ın 20 maddelik *İnternet Bağımlılığı Testini* kullanmışlar ve erkek öğrencilerin internet bağımlılık puanlarının kız öğrencilere kıyasla anlamlı derece yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (p <,01). Araştırmacılar, internet bağımlılığının en önemli yordayıcısının cinsiyet olduğunu, daha

sonra yalnızlık ve aileden algılanan sosyal destek (negatif yönde ve anlamlı) ve üçüncü olarak ise akademik başarı (negatif yönde ve anlamlı) değişkenin olduğunu bulgulamışlardır.

Derin ve Bilge (2016, s. 44), 794 lise öğrencisi ile yaptıkları araştırmada erkeklerin kızlara göre 2,86 kat fazla internet bağımlısı olma riski bulunduğunu tespit etmişlerdir. Tran ve diğerlerinin (2017, s. 4); Young'ın *İnternet Bağımlılığı Testini* kullanarak, yaşları 15 ile 25 arasında değişen Vietnamlı 566 genç üzerinde yaptıkları araştırmada ise cinsiyet ile internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişki bulgulamamışlardır. ($p>,05$).

İnternet bağımlılığı ile cinsiyetin konu edildiği pek çok araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da erkeklerin internet bağımlılık eğilimleri daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, erkeklerin yüz yüze iletişim kurma ve kendini ifade etmede sözel becerilerinin kızlara göre (Cüceloğlu, 2016, s. 388) daha zayıf olmasından kaynaklanabilir. Nitekim internet, göz göze gelmekte zorluk çeken bireyler için uzun süreli iletişim kurma olanağı sağlar (Ögel, 2017, s. 24). Bununla birlikte kızlar genellikle ev ortamında internet kullanırken, erkekler hem evde hem de internet kafelerde internet erişimi sağlayabilirler. Bu değerlendirmeyi destekleyen pek çok araştırma yapılmıştır. Mesela, Taşpınar ve Gümüş (2005, s. 85), internet kafelerin kullanıcı profilini araştırdıkları çalışmada, internet kafeye gidenlerin %86,4'ünün erkek olduğunu tespit etmişlerdir. Ev ortamında anne ve baba internet kullanım süresine müdahale edebilirken kafelerde internet erişim kısıtlaması söz konusu değildir. Bununla birlikte erkekler teknolojiye daha çok ilgi göstermektedirler. Ayrıca internet kullanımında ise erkekler daha çok oyun oynama, eğlenme ve sörf yapmak gibi farklı kullanım alanlarına kızlara göre daha istekli olmaları (Çetin, 2014, s. 133) onların internet kullanım sürelerinin uzamasına sebep olabilir. Sonuç olarak internet kullanım oranı yüksek olan erkeklerin bağımlı olma oranlarının da o derece yüksek olduğu söylenebilir.

2.1.4. Hayat Memnuniyeti ve Cinsiyet

Hayat memnuniyeti konusu özellikle son çeyrek yüzyılda pozitif psikolojinin de etkisiyle psikoloji alanında çokça çalışılan konulardan biri olmuştur. Alan yazında

yapılan araştırmalarda genellikle kadınların hayat memnuniyeti düzeylerinin erkeklere kıyasla daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Ergenler üzerine yapılan bu araştırmada da cinsiyetin hayat memnuniyeti üzerindeki rolü sorgulanmış ve kızların erkek öğrencilere göre hayat memnuniyeti ölçeğinden daha yüksek puan alacakları öngörölmüştür. Gerekli hipotezi test etmek için yapılan analiz sonrasında ulaşılan bulgular tablo halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 15: Hayat Memnuniyeti Bakımından Kızlar ve Erkekler Arasındaki Farklar (t-test)						
	Cinsiyet	N	M	SD	t	p
Hayat Memnuniyeti	Erkek	236	4,34	1,28313	1,101	,271
	Kız	235	4,47	1,24473		

Tablo-15 incelendiğinde kızların hayat memnuniyet puanlarının ($M=4,34$) erkeklerin puanlarından ($M=4,34$) yüksek olduğu görölmektedir. Ancak t-test analizine göre cinsiyet ve hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulgulanmamıştır ($p>,05$). Elde edilen veriler “*Kızların hayat memnuniyet düzeyleri erkeklere göre anlamlı derecede yüksektir*” hipotezini desteklememektedir.

Hayat memnuniyetiyle cinsiyet ilişkisine dair yapılan pek çok araştırmada ise kadınların hayat memnuniyet düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Mesela, Ayten (2015, s.1 06), 203 İlahiyat Faköitesi öğrencisi (88 Erkek; 115 Kadın) üzerinde dini bağlılık ve dini kimliğin ruh sağlığına katkısını incelediği araştırmada, kadınlar ($M=23,86$) ile erkekler ($M=20,79$) arasında kadınlar lehine $p=,000$ düzeyinde anlamlı ilişki bulmuştur. Yılmaz Çıtır (2016, s. 50), 420 ergen (198 erkek; 222 kız) üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyet ve hayat memnuniyeti arasında kızlar lehine anlamlı bir fark tespit etmiştir. Yıldırım (2017, s.38) ise üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada kadınların hayat memnuniyet düzeylerinin erkeklerin hayat memnuniyet düzeylerinden anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Baydar (2016, s. 51), 1337 katılımcı (650 erkek; 687 kadın) üzerinde bazı demografik özelliklere göre kuşakların yaşam doyumlarını konu edindiği araştırmasında cinsiyet ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir ($p>,05$). Ayten

ve diğ erleri (2012, s. 61) ve Ayten ve Yıldız (2016, s. 295) da hayat memnuniyeti ve cinsiyet arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Batan (2016, s. 116) ise araştırmasında kadınların hayat memnuniyet ortalamalarını (M)=21,07; erkeklerin hayat memnuniyet ortalamalarını (M)=22,42 olarak belirlemiş ve cinsiyet ile hayat memnuniyeti arasındaki ilişkinin erkekler lehine istatistiki bakımdan $p < ,05$ düzeyinde anlamlı olduğunu tespit etmiştir.

Hayat memnuniyeti ile cinsiyet arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda kadınların hayat memnuniyet düzeylerinin erkeklerin hayat memnuniyet düzeylerinden yüksek olduğ una dair bulgular çoğunlukta olmakla birlikte, erkeklerin kadınlardan daha yüksek hayat memnuniyet düzeyine sahip olduğ u ve cinsiyetle hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edilmediği çalışmalarda mevcuttur. Nitekim bu araştırmada da cinsiyetle hayat memnuniyet düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu durum katılımcıların ergenlik döneminde olmasından kaynaklanabilir. Ergenlik dönemi içinde bulunan hem kızların ve hem de erkeklerin genel olarak yaşadıkları fiziksel ve duygusal değişimlerle meşgul olma, görünüşlerinden rahatsız olma, mahcubiyet, ani duygu değişimi, yalnız kalma isteği ve hoşnutsuzluk gibi davranışlar hayat memnuniyet düzeylerini etkilemekte ve onların memnuniyet düzeylerini benzeştirmektedir.

2.2.Dindarlık, Değ erler, İ nternet Bağı mlılığı, Hayat Memnuniyeti ve Okul Türü

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubunun öğ renim gö rdüğ ü okul türü ile dindarlık, değ erler, internet bağı mlılığı ve hayat memnuniyeti değ işkenleri arasında bir ilişki olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmış ; aynı zamanda konu ile ilgili sorulara cevap aranmış ve hipotezler test edilmiştir. Gerekli verileri elde etmek için ANOVA ve Scheffe testi yapılmış olup analiz sonuçları ilgili başlıklar altında tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmaya İ mam-Hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Sanat ve Spor Liseleri, Fen Lisesi, Özel Temel Lise ve Sosyal Bilimler Lisesi olmak üzere toplam 10 lise dahil edilmiştir.

2.2.1. Dindarlık ve Okul Türü

Araştırmaya katılan liselerde din eğitimi açısından bazı müfredat farklılıkları söz konusudur. Anadolu Liseleri, Fen Liseleri, Meslek Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Özel Temel Lisesi ile Spor ve Sanat Liselerinde 9,10,11 ve 12. sınıflarda zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi bulunmaktadır. Bununla birlikte Anadolu, Fen, Meslek ve Özel Temel Liselerde zorunlu derslere ilave olarak 9,10,11 ve 12. Sınıfta; Sosyal Bilimler Liselerinde 9.sınıfta; Spor ve Sanat Liselerinde 9,11 ve 12. sınıflarda seçmeli Temel Dini Bilgiler, Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin Hayatı başlıklı dersler bulunmaktadır. İmam-Hatip Liselerinde ise her yıl zorunlu Kur'an-ı Kerim dersi, 9.sınıfta Temel Dini Bilgiler, 10.sınıfta Siyer, Fıkıh ve Hadis, 11.sınıfta Tefsir, Akaid ve Hitabet, 12.sınıfta ise Dinler Tarihi, Kelam ve İslam Kültür ve Medeniyeti dersleri bulunmaktadır.

Yukarıda görüldüğü üzere en yoğun din eğitimini İmam-Hatip liselerinde eğitim gören öğrenciler almaktadır. Diğer liselerde zorunlu din eğitimi eşit olmakla birlikte en az seçmeli din dersi olan lise Sosyal Bilimler Lisesi'dir. Bu nedenle araştırmada müfredat farklılıkları bulunan bu liselerde alınan din eğitiminin öğrencilerin dindarlık düzeyinde farklılık oluşturup oluşturmayacağı sorgulanmıştır.

Dolayısıyla, “katılımcıların okul türleri ile dindarlık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna cevap aranmaktadır. Yapılan Tek Faktörlü Varyans Analizi (One- Way ANOVA) bulguları tablo halinde aşağıda verilmektedir.

Tablo 16: Okul Türlerine Göre Dindarlık Eğilimi (ANOVA-Scheffe)							
	Okul Türleri	N	M	SD	F	p	Farklar
Dindarlık	a) İmam Hatip Liseleri	173	4,11	,46785	35,177	,000	a- b,e,d,c,f
	b) Meslek Liseleri	96	3,70	,51195			
	c) Sanat ve Spor Liseleri	86	3,04	1,10991			
	d) Fen Lisesi	44	3,33	,89981			
	e) Özel Temel Liseler	37	3,61	,78593			
	f) Sosyal Bilimler Liseleri	35	2,82	1,00493			

Tablo-16'ya göre; İmam-Hatip Lisesi öğrencileri genel dindarlıkta en yüksek ortalamaya sahip olmuştur ($M=4,11$). Daha sonra sırasıyla Meslek Lisesi ($M=3,70$), Özel Temel Lise ($M=3,61$), Fen Lisesi ($M=3,33$), Sanat ve Spor Liseleri ($M=3,04$), Sosyal Bilimler Lisesi ise ($M=2,82$) ortalama puan almışlardır. Post Hoc testinin gösterdiği değerlere göre gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=,000$). Buna göre İmam-Hatip Lisesinde eğitim gören öğrencilerin dindarlık eğilimleri Meslek Liseleri,

Özel Temel Liseler, Fen Liseleri, Sanat ve Spor Liseleri ve Sosyal Bilimler Liselerinde eğitime devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Veriler doğrultusunda, *“İmam-Hatip lisesine devam eden öğrencilerin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilere göre dindarlık eğilimi yüksektir”* hipotezi doğrulanmaktadır.

İmam-Hatip liselerinin dindarlık düzeylerinin diğer liselere göre anlamlı derecede yüksek olmasını, din eğitimi diğer liselere göre daha yoğun almaları, dindar bir çevreden geliyor olmaları ve dini motivasyonlarının hem okul ve aile içinde hem de arkadaş çevresinde destekleniyor olmasıyla açıklayabiliriz.

Konu ile ilgili olarak yapılan pek çok araştırmada da bu araştırma bulgularıyla benzer şekilde din eğitimi alan öğrencilerin almayanlara göre daha dindar olduklarını gösterir bulgulara ulaşılmıştır. Mesela, Tokat (2012, s. 117), Alıcıküşu (2013, s. 40), Demir (2013, s. 89) ve Kavun (2017, s. 122) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmalarda İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin diğer lise öğrencilerine göre dindarlık puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Öztürk (2013, s. 68) ve Beyazıt (2013, s. 140) ise üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin diğer fakülte öğrencilerine oranla daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır.

Yapıcı (2006, s. 90), 839 katılımcı ile üniversite öğrencilerinin dinin etkisini hissetme düzeyleri üzerine yaptığı çalışmada, dinin etkisini İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine oranla daha fazla hissettiğini tespit etmiştir. Kınter (2008, s. 185), 7 farklı fakültede eğitim gören toplam 632 üniversite öğrencisi üzerinde benlik kaygısı ve dindarlık ilişkisi konulu araştırmasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre dindarlık eğiliminin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Gürsu (2011, ss. 173-174), 1009 lise öğrencisi üzerine yaptığı benzer bir çalışmada okul türü ile dindarlık arasında İmam-Hatip liseleri lehine anlamlı bir fark tespit etmiştir. Çoban (2013, s. 87) ise 464 lise öğrencisi üzerine yaptığı araştırmasında okul türü ile dindarlık arasında istatistiki bakımdan ilişki bulgulamamıştır.

Tüm bu bulgulardan hareketle din eğitiminin yoğun olduğu İmam-Hatip Liselerinde ve İlahiyat Fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin dindarlık eğilimlerinin, diğer lise ve ya fakültelerde okuyan öğrencilere kıyasla beklendiği üzere daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.2. Değerler ve Okul Türü

Günümüzde okul türü ile değerler ya da ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelendiği ve farklı sonuçların tespit edildiği birçok çalışma mevcuttur. Örneğin; Kabaday ve Aladağ (2010, s. 892), Gümüş (2015, s. 80) ve Kavun (2016, s. 109) bu iki değişken arasında anlamlı ilişki tespit etmezken; Bakioğlu (2013, s. 70) ise çalışmalarında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada da ergenlik döneminde bulunan bireylerin okul türlerinin değerlere yatkınlık düzeyleri üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 17: Okul Türlerine Göre Etik Değerlere Yatkınlık (ANOVA- Scheffe)							
	Okul Türleri	N	M	SD	F	p	Farklar
Etik Değerlere Yatkınlık	a) İmam Hatip Liseleri	173	3,97	,47147	4,723	,000	c-e, a,b,d,f
	b) Meslek Liseleri	96	3,94	,55661			
	c) Sanat ve Spor Liseleri	86	4,07	,47499			
	d) Fen Lisesi	44	3,86	,62938			
	e) Özel Temel Liseler	37	4,00	,35489			
	f) Sosyal Bilimler Liseleri	35	3,59	,67729			

Tablo-17'ye göre etik değerlere yatkınlıkta en yüksek ortalamaya sahip okul türü Sanat ve Spor Liseleri ($M=4,07$), en düşük ortalamaya sahip okul türü ise Sosyal Bilimler Lisesi ($M=3,59$)'dir. Yapılan ANOVA-Scheffe analiz sonucu okul türü ile değerlere yatkınlık arasında $p=,000$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Okul türleri arasında etik değerlere yatkınlık açısından farklara baktığımızda Spor ve Sanat Lisesi($M=4,07$) ile Özel Temel Lise ($M=4,00$), İmam-Hatip Lisesi ($M=3,97$), Meslek Lisesi ($M=3,94$), Fen Lisesi ($M=3,86$) ve Sosyal Bilimler Lisesi ($M=3,59$) arasındaki farkın anlamlı olduğunu görmekteyiz. Dindarlık bakımından en düşük ortalamalardan birine sahip olan Spor ve Sanat Liselerinin değerlere yatkınlıkta en yüksek ortalamaya sahip olması manidardır. Bu sonuç "İmam-Hatip Liseleri ile diğer

liseler arasında değerlere yatkınlık açısından anlamlı bir fark vardır” hipotezini desteklememektedir.

Kaya (1999, ss. 91-92), Eğitim Fakóltesi, Fen-Edebiyat Fakóltesi, İlahiyat Fakóltesi, Tıp Fakóltesi ve Ziraat Fakóltesi öğrencisi olan toplam 514 katılımcı üzerine yaptığı doktora tezinde üniversite öğrencilerinin ahlaki yargıları ile bazı kişisel değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kaya, bu araştırmasında fakólter ile ahlaki yargı düzeyleri arasında anlamlı ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Gümüş (2015, s. 81), yaşları 10 ile 14 arasında değişen, toplam 1377 öğrenci üzerinde yaptığı yüksek lisans tezinde ortaokul öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeylerini incelemiştir. Elde ettiği veriler doğrultusunda ahlaki gelişim düzeyi ile öğrenim görülen okul türü arasında ilişki olmadığı ($p=,203$) sonucuna varmıştır.

Alkan (2016, ss. 55-56) da farklı fakólterde eğitim gören 478 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmasında ahlaki olgunluk ile kişilik özellikleri ve bazı diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve öğrenim görülen fakólte ile ahlaki olgunluk puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Demir-Çelebi ve Sezgin (2015, s. 119) de, Sağlık Meslek, Anadolu, Teknik Meslek ve Ticaret Meslek Liselerinde eğitim gören 442 ergen üzerinde yaptığı araştırmasında, ahlaki olgunluk düzeyleri ile okul türü arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Kaya ve Aydın (2011, ss. 27-28)’ın üniversite öğrencilerinin dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada İlahiyat Fakóltesinde okuyan öğrencilerin diğer fakólterde okuyanlara göre ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Şengün (2008, s. 131) Genel ve Anadolu Lisesi, İmam-Hatip Lisesi ve Meslek Lisesine devam eden toplam 830 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada ahlaki olgunluk düzeyi ve okul türü arasında İmam-Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler lehine anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde okul türü ve değerlere yatkınlık arasında anlamlı bir ilişkinin çıkması yapılan diğer çalışmalarla benzerlik gösterse de,

anlamli farkin Spor ve Sanat Liseleri lehine cikmis olmasi alanyazinla uyusmamaktadir. Bununla birlikte spor ve sanatın değerlere riayet konusunda bir hassasiyet oluşturduğu bireylerin empati duygusunun gelişimine katkıda bulunduğundan söz edilebilir.

2.2.3. İnternet Bağımlılığı ve Okul Türü

Okul türü ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik pek çok araştırma yapılmış, yapılmaya da devam etmektedir. Okul türü ile internet bağımlılığı arasında anlamli fark olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar (Ceyhan, 2011, s. 89; Özgen, 2016, s. 52) çoğunlukta olmakla beraber, bu iki değişken arasında anlamli bir ilişkinin bulunmadığı araştırmalarda (Tarı-Cömert ve Ögel, 2009, s. 12; Derin ve Bilge, 2016, s. 44) mevcuttur.

Araştırmamızda “*okul türü ile internet bağımlılığı arasında nasıl bir ilişki vardır?*” sorusuna cevap bulmak amacıyla yapılan analiz sonuçları tablo halinde aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 18: Okul Türlerine Göre İnternet Bağımlılığı Eğilimi (ANOVA- Scheffe)							
	Okul Türleri	N	M	SD	F	p	Farklar
İnternet Bağımlılığı	a) İmam Hatip Liseleri	173	2,25	,58405	4,098	,001	b-f,d,a,e,c
	b) Meslek Liseleri	96	2,53	,76172			
	c) Sanat ve Spor Liseleri	86	2,14	,64823			
	d) Fen Lisesi	44	2,25	,51112			
	e) Özel Temel Liseler	37	2,22	,50685			
	f) Sosyal Bilimler Liseleri	35	2,27	,60713			

Tablo-18’e baktığımızda okul türü ve internet bağımlılığı arasında anlamli bir ilişki olduğunu görmekteyiz ($p=,001$). Meslek liseleri ($M= 2,53$ ortalama) ile internet bağımlılığı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Sosyal bilimler liseleri ($M=2,27$ ortalama) ile ikinci sırada, Fen liseleri ($M=2,25$ ortalama) ile üçüncü, İmam Hatip liseleri ($M=2,25$ ortalama) ile dördüncü, Özel temel liseler ($M=2,22$ ortalama) ile beşinci ve Sanat ve Spor liseleri ise ($M=2,14$ ortalama) ile son sırada yer almaktadır. Meslek liselerinin internet bağımlılık puanı diğer liselere göre anlamli derecede yüksektir. Bu sonuç alanyazın ile uyusmaktadır. Aynı zamanda “*Meslek liselerinin internet bağımlılık puanı diğer liselerin puanına göre anlamli derecede yüksektir*” hipotezini de desteklemektedir.

Gençer (2011, s. 38), Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve Genel Lisesinde eğitim gören toplam 1380 ortaöğretim öğrencisine uyguladığı anketler sonucunda okul türü ile internet bağımlılık eğilimi arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir ($p>,05$).

Şahin ve diğerleri (2013; s. 154) toplam 709 katılımcıdan oluşan lise öğrencileri arasında patolojik internet kullanımı ile ilgili araştırmasında okul türü ile internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişki tespit etmiş ve Meslek liselerinde eğitim görenlerin diğer liselere oranla çok daha fazla risk faktörü olduğunu ortaya koymuştur.

Meslek lisesinde eğitim gören öğrencilerin internet bağımlılık riskinin diğer liselere oranla daha fazla olmasını, bu okullarda eğitimine devam edenlerin diğer liselere göre üniversiteye girmek için daha az sınav kaygısı yaşamaları, sınava hazırlanan öğrencilere göre daha fazla boş vakitlerinin olması ve daha az aile baskısı yaşamalarından kaynaklanabileceğini söyleyebiliriz.

Spor ve Sanat liselerinde eğitim gören öğrencilerin en düşük internet bağımlılık puanına sahip olmasını spor ve sanatla ilgilenmenin uğraş gerektirmesi ve bu sebeple çok fazla boş zamanlarının olmamasıyla açıklayabiliriz. Tabii ki sanat ve sporun bireyin stresini alması ve ruhsal rahatlama sağlamasını da göz ardı etmemek gerekir.

2.2.4. Hayat Memnuniyeti ve Okul Türü

Bu başlık altında ergenlerde hayat memnuniyet düzeyinin okul türüne göre farklılık gösterip göstermediği sorgulanmakta ve “*İmam-Hatip Liselerinde eğitim gören öğrencilerin diğer liselere kıyasla hayat memnuniyet dereceleri daha yüksektir*” şeklindeki hipotez test edilmektedir.

	Okul Türleri	N	M	SD	F	p	Farklar
Hayat Memnuniyeti	a) İmam Hatip Liseleri	173	4,55	1,18265	3,484	,004	c- a,d,e,b,f
	b) Meslek Liseleri	96	4,21	1,35596			
	c) Sanat ve Spor Liseleri	86	4,56	1,24572			
	d) Fen Lisesi	44	4,54	1,27705			
	e) Özel Temel Liseler	37	4,44	1,20751			
	f) Sosyal Bilimler Liseleri	35	3,71	1,26611			

Tablo-19 incelendiğinde hayat memnuniyeti düzeyinden en yüksek puanı Sanat ve Spor Lisesi ($M=4,56$) öğrencilerinin aldığı görülmektedir. Daha sonra sırasıyla İmam-Hatip Lisesi ($M=4,55$), Fen Lisesi ($M=4,54$), Özel Temel Lisesi ($M=4,44$), Meslek Lisesi ($M=4,21$) ve Sosyal Bilimler Lisesi ($M=3,71$) gelmektedir. Okul türü ile hayat memnuniyet düzeyi arasında ise istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p=,004$). Sanat ve Spor Lisesinde eğitim gören öğrencilerin hayat şartlarını mükemmel bulma, idealindeki hayatı yaşama, hayatta istediği çoğu şeyi elde etme, yeniden aynı hayatı tercih etme ve hayatından memnun olma düzeylerinin, diğer liselere devam eden öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir.

Yılmaz-Çıtır (2016, s. 61), İmam-Hatip, Meslek, Anadolu ve Fen Liselerinde eğitim görmekte olan toplam 420 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırmasında, ergenlerin hayat memnuniyet düzeyleri ile okul türleri arasında istatistiki bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmadığını tespit etmiştir. Ayten ve Gashi (2015, s. 198), 232 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelerde okuyan öğrencilere göre hayat memnuniyet ortalamalarının yüksek olduğunu fakat bu farkın istatistiki açıdan anlamlı olmadığını bulgulamışlardır. Kalfa (2017, s. 46) ise spor bilimleri ve eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, bireylerin eğitim gördükleri fakülte ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Tüm bu bulgulardan hareketle alanyazında hayat memnuniyeti ile okul türü arasında istatistiki bakımdan anlamlı ilişkinin bulunmadığı araştırmaların çoğunlukta olduğu söylenebilir. Ancak bu araştırmada spor ve sanat lisesinde eğitim gören öğrencilerin diğer liselerdeki öğrencilere göre hayat memnuniyet düzeylerinin anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiş ve araştırmanın ilgili hipotezi desteklenmemiştir. Bu durumda spor ve ya sanatla ilgilenmenin bireylerin hayatlarından ve içinde buldukları şartlardan memnun olmalarına katkı sağlayabileceği söylenebilir.

2.3.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti ve İkamet Durumu

Bireylerin hayatlarının büyük çoğunluğunu nerede ve kimlerle sürdürdüğü o bireyin hayatında birçok etki bırakabilmektedir. Bu çalışmada ise ergenlerin aile yanında kalması ile yurt ya da pansiyonda kalmasının dindarlığı, değerlere yatkınlığı, internet bağımlılık eğilimi ve hayat memnuniyet derecesiyle ilişkili olup olmadığı araştırılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde konu ile ilgili sorulara cevap aramak ve hipotezleri test etmek amacıyla t-test analizi yapılmış ve bulgular tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

2.3.1. Dindarlık ve İkamet Durumu

Bu bölümde “Dindarlık ile ikamet durumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmaktadır. Analiz sonuçları aşağıda tablo halinde verilmektedir.

Tablo 20: İkamet Durumuna Göre Dindarlık Eğilimi (t-test)						
	İkamet Durumu	N	M	SD	t	p
Dindarlık (Genel)	a)Aile Yanında	310	3,58	,85009	-1,609	,115
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	3,72	,89669		
İnanç- Etki	a)Aile Yanında	310	3,80	,93271	,081	,937
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	3,79	1,00117		
Bilgi- İbadet	a)Aile Yanında	310	3,25	,92132	-3,951	,000
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	3,61	,89038		

Tablo-20’de görüldüğü üzere ergenlik dönemindeki bireylerde aile yanında kalmak ile yurt ya da pansiyonda kalmanın dindarlığın genelinde ve inanç-etki boyutunda istatistiki bakımından anlamlı ilişki oluşturmamıştır. Bununla birlikte ibadet-bilgi alt boyutunda ise yurt ya da pansiyonda kalan öğrenciler lehine (p)=,000 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır. Bu veriler ışığında yurt ya da pansiyonda kalan ergenlerin ($M=3,61$) namaz kılma, oruç tutma, Kur-an’ı Kerim okuma ve ibadet etmek için yeterli dini bilgiye sahip olma gibi tutum ve davranışlar bakımından ailesiyle yaşayan ($M=3,25$)

ergenlere kıyasla daha yüksek ortalamalara sahip olduğu söylenebilir. Yapılan analiz sonuçları “*Ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin dindarlık puanları daha yüksektir.*” hipotezinin kısmen desteklenmediğini göstermektedir.

Yurt ya da pansiyonda kalan bireylerin sadece namaz kılma, oruç tutma ve Kur’an-ı Kerim okuma gibi tutum ve davranışlarda ailesi ile birlikte kalan bireylere göre anlamlı derecede yüksek puanlara sahip olmasında, yurtlarda uygulanan disiplin ve sosyal ortamın ibadetlere motive edici ve yönlendirici etkisi söz konusudur. Bununla birlikte ergenlik döneminde bireyler ailelerinden çok arkadaş çevresinden etkilenmektedir (Cüceloğlu, 2016, s. 360; Kulaksızoğlu, 2017, ss. 84-88). Yurt ve pansiyonlar da ergenlerin arkadaşları ile birlikte kaldıkları ortamlardır. Burada bulunan ergenler bilgi-ibadet boyutunda arkadaşlarından etkilenebilir ya da gruba dahil olmak için bu konulara ilgisi artabilir. Örneğin; ergenin içinde bulunduğu dönem özellikleri itibarıyla arkadaşlarının ibadet etmesi ailesinin ibadet etmesinden çok daha fazla etkileyebilir.

2.3.2. Değerler ve İkamet Durumu

Bu başlık altında “*Ergenlerin aile yanında kalması ile yurt ya da pansiyonda kalması etik değerlere olan yatkınlığını etkiler mi?*” sorusuna cevap aranmaktadır. Yapılan t-test analiz sonuçları tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 21: İkamet Durumuna Göre Etik Değerlere Yatkınlık (t-test)						
	İkamet Durumu	N	M	SD	t	p
Etik Değerlere Yatkınlık	a)Aile Yanında	310	4,01	,49048	3,447	,001
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	3,84	,55173		

Tablo-21’e göre ailesiyle yaşayan ergenlerin etik değerlere yatkınlık puanları (M)=4,01; yurt ve ya pansiyonda kalan ergenlerin etik değerlere yatkınlık puanı ise (M)=3,84’tür. Yapılan t-test analizi sonucunda etik değerlere yatkınlık ile ikamet durumu arasında istatistiki bakımdan anlamlı (p=,001) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ailesi ile birlikte yaşayan ergenler, yurt ya da pansiyonda kalan ergenlere göre değerlere daha yatkındır. Elde edilen bulgular “*Ailesi ile birlikte kalan ergenlerin etik değerlere yatkınlık*

ortalamaları yurt ya da pansiyonda kalan ergenlere göre daha yüksektir” hipotezi desteklemektedir.

Alkal (2016, s. 59), üniversite öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri üzerine yaptığı araştırmasında aile yanı, özel ev ve ya yurttaki kalmanın ahlaki olgunluk üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Alkal’ın çalışması dışında alanyazında ahlaki olgunluk ve değerlere yatkınlık ile bireylerin ikamet durumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar bulunmamıştır. Bu durum değerlere yatkınlıkta ikamet durumunun nasıl bir yordayıcı olduğu hakkında yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Fakat bu araştırmanın bulguları ışığında, ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin sevgi, saygı, adalet, dürüstlük, iş birliği ve sabır gibi değerleri, yurt ya da pansiyonda kalan ergenlere göre daha iyi aldıkları söylenebilir. Değer aktarımında nesilden nesile yapılan aktarımının vazgeçilmez olduğu düşünüldüğünde aileyle yaşayan ergenlerin değerler konusunda daha yüksek ortalamaya sahip olmaları açıklanabilir.

2.3.3. İnternet Bağımlılığı ve İkamet Durumu

İnternet bağımlılığı, özellikle günümüzde en çok çalışılan konulardan biri haline gelmiştir. İnternet bağımlılığının yaş, cinsiyet, ekonomik durum, akademik başarı gibi değişkenlerle arasında ilişki olup olmadığı araştırmalara konu teşkil etmektedir. Bu araştırmada ise internet bağımlılığının farklı değişkenlerle arasındaki ilişkiler incelenmekte olup bu değişkenlerden biri de ikamet durumu olarak belirlenmiştir.

“Ergenlerin aileleri ile birlikte kalmaları ile yurt ya da pansiyonda kalmaları onların internet bağımlılık eğilimi üzerinde herhangi bir etkiye sahip midir?” sorusuna cevap arandığı bu bölümde yapılan analiz sonuçları tablo halinde aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 22: İkamet Durumuna Göre İnternet Bağımlılık Eğilimi (t-test)						
	İkamet Durumu	N	M	SD	t	p
İnternet Bağımlılığı	a)Aile Yanında	310	2,30	,65852	,769	,425
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	2,25	,58903		

Tablo-22’de görüldüğü üzere ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin internet bağımlılık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması (M)= 2,30; yurt ya da pansiyonda

kalanların puan ortalaması ise (M)= 2,25'tir. Ailesi ile birlikte yaşayanların ortalaması yüksek olmasına rağmen ikamet durumu ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>,05$).

Veriler “Yurt ya da pansiyonda kalan öğrencilerin internet bağımlılık oranları ailesi ile yaşayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir” hipotezini desteklememektedir. Bu hipotez yurt ve ya pansiyonda kalan öğrencilerin internet erişimi konusunda evlerindeki rahatlığa erişemediği düşünülerek oluşturulmuştur. Veriler ise yurt ya da pansiyonda kalmak ile ev ortamında bulunmanın ergen internet bağımlılığına anlamlı bir etki oluşturmadığını göstermektedir. Bu durumda yurt ve pansiyonların internet erişimi konusunda ergenler üzerinde aşırı bir kısıtlama getirmediği söylenebilir.

2.3.4. Hayat Memnuniyeti ve İkamet Durumu

Bu başlık altında çalışma grubunun ikamet durumları ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında nasıl bir ilişki olduğu sorgulanmış ve araştırmanın ilgili hipotezi test edilmiştir.

Tablo 23: İkamet Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti Eğilimi (t-test)						
	İkamet Durumu	N	M	SD	t	p
Hayat Memnuniyeti	a)Aile Yanında	310	4,51	1,27005	2,302	,021
	b)Yurt ya da Pansiyonda	157	4,22	1,23290		

Tablo-23'de görüldüğü üzere ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin hayat memnuniyet puanları (M)= 4,51, yurt ya da pansiyonda kalan ergenlerin hayat memnuniyet puanları ise (M)= 4,22'dir. Yapılan t-test analiz sonucuna göre ailesiyle birlikte yaşayan katılımcıların hayatlarından memnun olma, hayat şartlarını mükemmel bulma, hayatında değişiklik yapmayı istememe ve idealindeki hayatı yaşama düzeylerinin, yurt ya da pansiyonda kalan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulgulanmıştır. Aynı zamanda “Ailesiyle yaşayan ergenlerin hayat memnuniyet puanları, yurt ya da pansiyonda kalanlara göre anlamlı derecede yüksektir” hipotezi de desteklenmiştir. Bu durum aile yanında yaşıyor olmanın hayat memnuniyetine olumlu katkısı açısından dikkate değerdir.

Yıldırım (2017, s. 40), araştırmasında üniversite öğrencilerinin hayat memnuniyet düzeylerinin ikamet durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini sorgulamış ve bireylerin ikamet durumlarının, hayat memnuniyet düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir. Kalfa (2017, s. 50), 1107 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada katılımcıların devlet yurdunda, özel yurttta, öğrenci evinde ya da ailesiyle birlikte yaşamasının hayat memnuniyet düzeylerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığını tespit etmiştir.

Bireylerin birlikte yaşadıkları kişilere göre hayat memnuniyet düzeylerinin araştırıldığı kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur. Bu durum konuyla ilgili genel bir yorum yapabilmeyi zorlaştırmaktadır. Mevcut araştırma bulgularına bakıldığında ise bu araştırmanın bulgularıyla farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durum araştırmaların farklı yaş grupları üzerinde yapılmış olmasıyla açıklanabilir. Nitekim diğer araştırmalarda katılımcılar üniversite öğrencileridir, bu araştırmanın çalışma grubu ise ergenlik dönemindeki bireylerdir. Yurt ya da pansiyonda kalarak daha fazla sorumluluk ve disiplin altına girmenin ergenlerin hayatlarından ve içinde buldukları şartlardan memnun olma düzeylerini önemli derecede etkilediği söylenebilir.

2.4.Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı, Hayat Memnuniyeti ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumları

Ekonomik durumun bireylerin hayatında büyük öneme sahiptir. Çünkü bireylerin harcama durumları onların yaşadıkları sosyal çevreden eğitim gördükleri okullara, yapabilecekleri sosyal aktivitelerden alım gücüne kadar pek çok alanda etkilidir. Özellikle sosyal bilimlerde ekonomik durumun bireylerin hayatında ne derece etkili olduğuna dair pek çok araştırma yapılmaktadır. Bu çalışmada ailelerin harcama durumlarının ergenlerin dindarlık, etik değerlere yatkınlık, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı sorgulanmıştır.

2.4.1. Dindarlık ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumu

Bu başlık altında “*Dindarlık ile bireylerin ailelerinin harcama durumu arasında nasıl bir ilişki vardır?*” sorusuna cevap aranmaktadır. Gerekli verileri elde etmek amacıyla yapılan ANOVA- Scheffe analiz sonuçları tablo halinde aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 24: Ailenin Harcama Durumuna Göre Dindarlık Eğilimi (ANOVA- Scheffe)							
	Harcama Durumu	N	M	SD	F	p	Farklar
Dindarlık	a) Hiç düşünmeden harcama yaparım.	10	2,94	1,31842	1,725	,143	-
	b) Rahat harcama yaparım.	100	3,59	,96704			
	c) Düşünerek harcama yaparım.	314	3,65	,81109			
	d) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım.	40	3,65	,93890			
	e) Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım.	7	3,72	,67753			
	TOPLAM	471	3,62	,87090			

Tablo-24'te görüldüğü üzere, hiç düşünmeden harcama yapanların dindarlık ortalamaları (M)= 2,94; rahat harcama yapanların (M)=3,59; düşünerek harcama yapanların (M)=3,65; temel ihtiyaçları dışında oldukça zor harcama yapanların (M)=3,65 ve temel ihtiyaçlarını bile zor karşıladığını ifade eden katılımcıların ortalaması ise (M)=3,62'dir. Farklı harcama gruplarını tercih eden bireyler farklı dindarlık ortalamalarına sahip olmalarına rağmen bu iki değişken arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p>,05$). Alanyazında benzer sonuçların bulunduğu birçok araştırma mevcuttur (Şengül, 2007, s. 140; Özcan, 2007, s. 65; Yoğurtcu, 2009, s. 60; Yüce, 2009, s. 119; Altun, 2015, s. 83; Kavun, 2016, s. 100).

Elde edilen bulgular araştırmanın “*Dindarlık ile bireylerin ailelerinin harcama durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.*” hipotezini doğrulamaktadır.

Oluğ (2011, s. 54)'un ergenlerin dini tutum ve davranışlarını incelediği çalışmada ve Öztürk (2013, s. 73)'ün üniversite öğrencileri üzerinde dindarlık ve iyimserlik arasındaki ilişkiyi konu edindiği çalışmada dindarlık ile sosyoekonomik durum arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Sevindik (2015, s. 82), dindarlık ve mutluluk ilişkisini incelediği çalışmada gelir durumu çok iyi ve düşük olanların dindarlık düzeylerinin gelir durumu iyi olanlara göre daha yüksek olduğunu bulgulamıştır.

Yılmaz-Çıtır (2016, s. 56) ekonomik durum ile dindarlık arasında $p=,002$ düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit etmiş ve ekonomik durumu orta seviyede olan ergenlerin en yüksek dindarlık puanına sahip olduğunu bulgulamıştır. Vural (2016, s. 81), yetişkinlerin alçakgönüllülük, dindarlık ve psikolojik iyi oluş düzeylerini konu edindiği

araştırmasında, ekonomik durumu iyi olanların dindarlık ortalamalarının ekonomik durumu orta olanlara göre anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Öztürk (2017, s. 55), ergenlerde dindarlık ve öznel iyi oluş ilişkisini incelediği çalışmada, ekonomik durum ile dindarlık inanç, ibadet ve bilgi alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmiştir. Bununla birlikte dindarlık duygu alt boyutu ile ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve gelir düzeyi 0-2500 TL olanların duygu alt boyutu ortalamalarının gelir düzeyi 4000 TL ve üzeri olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğunu bulgulamıştır. Etki boyutunda ise 0-1000 TL gelir düzeyine sahip olanların 4000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip olanlara göre anlamlı derecede düşük puana sahip olduklarını belirtmiştir.

Tüm bu bulgulardan hareketle ekonomik durum ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edilmediği araştırmalar çoğunlukta olmakla beraber, ekonomik durum ile dindarlık düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin tespit edildiği çalışmalarında mevcut olduğu söylenebilir. Bu çalışmada da ekonomik durum ile dindarlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu durumda katılımcıların ailelerinin harcama durumları, onların namaz kılma, oruç tutma, yalan söylememe, komşulara iyi davranma, muhtaçlara yardım etme, ibadet ederken kendini Allah'a yakın hissetme gibi tutum ve davranışlarını anlamlı düzeyde etkilememektedir.

2.4.2. Değerler ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumu

Bu başlık altında “Ergenlerin değerlere yatkınlık düzeyleri ile ailelerinin harcama durumları arasında ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmakta ve “Bireylerin ailelerinin harcama durumu ile değerlere olan yatkınlığı arasında anlamlı bir ilişki yoktur” hipotezi test edilmektedir.

Tablo 25: Ailenin Harcama Durumuna Göre Etik Değerlere Yatkınlık (ANOVA- Scheffe)							
	Harcama Durumu	N	M	SD	F	p	Farklar
Etik Değerlere Yatkınlık	a) Hiç düşünmeden harcama yaparım.	10	3,65	,68545	2,737	,028	b- e,a,d,c
	b) Rahat harcama yaparım.	100	4,04	,53127			
	c) Düşünerek harcama yaparım.	314	3,94	,50228			
	d) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım.	40	3,91	,57836			
	e) Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım.	7	3,54	,72233			
	TOPLAM	471	3,95	,52654			

Tablo-25’te göre, rahat harcama yaptığını ifade eden bireyler etik değerlere yatkınlıkta (M)=4,04 puan ile ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra (M)=3,94 ortalama ile düşünerek harcama yapanlar, (M)=3,91 ortalama ile temel ihtiyaçları dışında zor harcama yapanlar, (M)=3,65 ortalama ile hiç düşünmeden harcama yapanlar ve son olarak (M)=3,54 ortalama ile temel ihtiyaçlarını bile zor karşılayanlar gelmektedir.

Etik değerlere yatkınlık ile bireylerin ailelerinin harcama durumları arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan ANOVA- Scheffe analiz sonucuna göre rahat harcama yapanlar ile sırasıyla temel ihtiyaçlarını zor karşılayanlar, hiç düşünmeden harcama yapanlar, temel ihtiyaçları dışında zor harcama yapanlar ve düşünerek harcama yapanlar arasında $p=,028$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durumda rahat harcama yapan ergenler, her yaştaki insana sevgi ve saygı duyma, adaletli, dürüst, şeffaf, güvenilir, girişimci ve sabırlı olma gibi tutum ve davranışlara daha yatkındır. Elde edilen bulgular ekonomik düzey ile değerlere yatkınlık arasında ilişki olmadığı yönündeki hipotezi desteklememektedir.

Mehmedoğlu (2004, s. 153), İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dindarlık ve değerler ilişkisini konu edindiği çalışmada kendini aşma ve yeniliğe açıklık değer gruplarında sosyo-ekonomik durumun anlamlı farklılıklara yol açtığını bulmuştur.

Gümüş (2015, s. 78), 1377 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada ailesinin ekonomik durumu düşük olan öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerinin, ailesinin gelir düzeyi orta ve yüksek olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Kaya ve Aydın (2011, s. 31), Demir-Çelebi ve Sezgin (2015- s. 122) ve Kavun (2016, s. 110) ekonomik durum ile değerler arasında anlamlı bir fark tespit etmemiştir.

2.4.3. İnternet Bağımlılığı ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumu

İnternet bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmalarda ekonomik durum önemli bir değişken olmuştur. Çalışmalarda ekonomik durumu yüksek olan bireylerin internet bağımlılık riskinin daha yüksek olduğu yönünde verilerle birlikte internet bağımlılığı ile ekonomik durum arasında anlamlı ilişki tespit edilmeyen çalışmalarda mevcuttur (Park, Kim ve Cho, 2008, s. 900; Durak-Batıgün ve Hasta, 2010, s. 218; Gençer, 2011, s. 38;

Esen ve Siyez, 2011, s. 132; Doğan, 2013, s. 74; Has, 2015, s. 47; Gezgin ve Kaplan-Akıllı, 2016, s. 922).

Bu başlık altında “Ergenlerin ailelerinin harcama durumları ile internet bağımlılık oranları arasında nasıl bir ilişki vardır?” sorusuna cevap aranmaktadır. Soruya cevap vermek için yapılan ANOVA-Scheffe analiz sonuçları ise aşağıda tablo halinde sunulmaktadır.

Tablo 26: Ailelerin Harcama Durumuna Göre İnternet Bağımlılığı Eğilimi (ANOVA- Scheffe)							
	Harcama Durumu	N	M	SD	F	p	Farklar
İnternet Bağımlılığı	a) Hiç düşünmeden harcama yaparım.	10	2,56	1,21386	1,137	,338	-
	b) Rahat harcama yaparım.	100	2,30	,60819			
	c) Düşünerek harcama yaparım.	314	2,25	,58780			
	d) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım.	40	2,42	,74596			
	e) Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım.	7	2,28	,122461			
	TOPLAM	471	2,29	,63676			

Tablo-26’da görüldüğü üzere; Hiç düşünmeden harcama yapanlar (M)=2,56; Rahat harcama yapanlar (M)=2,30; Düşünerek harcama yapanlar (M)=2,25; Temel ihtiyaçları dışında zor harcama yapanlar (M)=2,42 ve Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılayanlar (M)=2,28 ortalamalara sahiptir. Rahat harcama yapanlar internet bağımlılığında en yüksek puanı, düşünerek harcama yapanlar en düşük puanı almıştır. Fakat analiz sonuçları incelendiğinde internet bağımlılığı ile ekonomik durum arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olmadığı tespit edilmiştir. ($p>,05$). Elde edilen veriler “Ailelerinin harcama durumu yüksek olan ergenlerin internet bağımlılık riski yüksektir.” hipotezini desteklememektedir.

Kayrı ve Günüş (2016, ss. 167-175), sosyoekonomik düzeyi yüksek, geliri 4000-5000 TL ve üstü olan, çocuk sayısı 1 ya da 2 olan ve çoğunlukla her iki ebeveyninin de çalıştığı tespit edilen 266 lise öğrencisi ile sosyoekonomik durumu düşük, çocuk sayısının genellikle 3 ve daha fazla olduğu, gelir düzeyinin asgari ücret civarında olduğu ve çevresel etkenlerin olumsuz olduğu yerlerde yaşadığı tespit edilen 187 lise öğrencisi üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırma bulgularına göre sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin %26,7’si; sosyoekonomik düzeyi düşük olanların ise %9,1’i internet bağımlısı olarak belirlenmiştir. Elde ettikleri bulguları ise gelir düzeyi yüksek olan ailelerin internet erişimi için kolay bütçe ayırabilmesi ve çocukların kardeş sahibi

olmaması nedeniyle onlarla evde vakit geçirip oyun oynamak yerine bu vakti internette harcamaları ile açıklamışlardır. Bununla birlikte sosyoekonomik durumu düşük olan ailelerin internet erişimi için bütçe ayırmakta zorlandığını ve çok çocuk sahibi olmalarının da internet bağımlılığı konusunda olumlu bir faktör olabileceğini ifade etmişlerdir.

Günümüzde teknoloji aletlerinin artık birçok evde bulunması, internet erişiminin yaygınlaşması ve uygun fiyatlara sağlanabilmesi bununla birlikte şehir içi ve şehirlerarası otobüslerden, kafelere ve kent meydanlarına kadar ücretsiz internet erişim imkanlarının sağlanması ile internet kullanımı ve ekonomik durum arasındaki ilişkinin en aza indiğini ifade edebiliriz. Bulgular da bu çıkarımları desteklemektedir.

2.4.4. Hayat Memnuniyeti ve Bireylerin Ailelerinin Harcama Durumu

Bu başlık altında bireylerin ekonomik durumlarının onların hayat şartlarından memnun olma ve tekrar aynı hayatı yaşamak isteme gibi durumlarını etkileyeceğinden hareketle ekonomik durumu yüksek olanların hayat memnuniyet düzeylerinin de yüksek olacağı öngörülmüştür. Yapılan analiz sonuçları tablo halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 27: Ailelerin Harcama Durumuna Göre Hayat Memnuniyeti Eğilimi (ANOVA- Scheffe)							
	Harcama Durumu	N	M	SD	F	p	Farklar
Hayat Memnuniyeti	a) Hiç düşünmeden harcama yaparım.	10	4,94	1,59457	11,589	,000	a- b,c,d,e
	b) Rahat harcama yaparım.	100	4,86	1,14588			
	c) Düşünerek harcama yaparım.	314	4,38	1,18456			
	d) Temel ihtiyaçlarım dışında oldukça zor harcama yaparım.	40	3,66	1,48316			
	e) Temel ihtiyaçlarımı bile zor karşılarım.	7	2,62	,96214			
	TOPLAM	471	4,41	1,26440			

Tablo-27'ye göre; hiç düşünmeden harcama yapanlar (M)=4,94, rahat harcama yapanlar (M)=4,86, düşünerek harcama yapanlar (M)=3,38, temel ihtiyaçları dışında oldukça zor harcama yapanlar (M)=3,66 ve temel ihtiyaçlarını bile zor karşılayanlar (M)=2,62 puan almışlardır. Yapılan analiz sonucu ise bu farklılaşmanın anlamlı olduğunu göstermektedir (p =,000). Ekonomik durumu en yüksek olanların hayat memnuniyet düzeyleri yüksek ve harcama durumları en düşük olanlarında hayat memnuniyet düzeyleri düşüktür. Bu veriler doğrultusunda “Ailelerinin harcama durumu yüksek bireylerin hayat

memnuniyet dereceleri anlamlı derecede yüksektir.” hipotezi desteklenmektedir. Bu veri hayat memnuniyeti ile ekonomik durum arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok araştırma ile örtüşmektedir (Güler ve Emeç, 2006, s. 136; Yılmaz-Çıtır, 2016, s. 58; Batan, 2016, s. 144; Yıldırım, 2017, s. 41).

Ergenlik dönemi bireylerinin ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilmeleri ve harcama durumlarının yüksek olması onların yaşadıkları hayatı mükemmel bulmalarını, hayatlarını sevmelerini, ideallerindeki hayatı yaşadıklarını düşünmelerini ve hayatlarında herhangi bir değişiklik yapmak istememelerini büyük oranda etkilemektedir.

3. DINDARLIK, DEĞERLER, İNTERNET BAĞIMLILIĞI VE HAYAT MEMNUNİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİYLE İLGİLİ BULGULAR

Bu başlık altında, dindarlık, etik değerlere yakınlık, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmekte ve “*Dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişki nasıldır?*” sorusuna cevap aranmaktadır. Araştırmanın modeline uygun olarak değişkenler arasındaki ilişki *Pearson Korelasyon Katsayılarından (Pearson Correlation Coefficients)* yararlanılmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 28: Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkiler (Pearson Korelasyon Değerleri)										
	Değerler	Hayat Memnuniyeti	İnternet Bağımlılığı	Etik Değerlere Yakınlık	Adalet-Dürüstlük	Sevgi-Saygı	İşbirliği	Dindarlık	İnanç-Etki	İbadet-Bilgi
Hayat Memnuniyeti	<i>r</i>	1	-,227**	,326**	,142**	,329**	,272**	,211**	,204**	,178**
	<i>p</i>		,000	,000	,002	,000	,000	,000	,000	,000
	<i>N</i>	471	471	471	471	471	471	471	471	471
İnternet Bağımlılığı	<i>r</i>	-,227**	1	-,264**	-,150**	-,293**	-,124**	-,032	-,034	-,022
	<i>p</i>	,000		,000	,001	,000	,007	,487	,458	,632
	<i>N</i>	471	471	471	471	471	471	471	471	471
Etik Değerlere Yakınlık	<i>r</i>	,326**	-,264**	1	,767**	,879**	,599**	,331**	,363**	,215**
	<i>p</i>	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	<i>N</i>	471	471	471	471	471	471	471	471	471
Adalet-Dürüstlük	<i>r</i>	,142**	-,150**	,767**	1	,506**	,183**	,230**	,270**	,121**
	<i>p</i>	,002	,001	,000		,000	,000	,000	,000	,009
	<i>N</i>	471	471	471	471	471	471	471	471	471

	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471
Sevgi-Saygı	r	,329**	-,293**	,879**	,506**	1	,368**	,346**	,362**	,252**
	p	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471
İşbirliği	r	,272**	-,124**	,599**	,183**	,368**	1	,138**	,156**	,081
	p	,000	,007	,000	,000	,000		,003	,001	,079
	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471
Dindarlık	r	,211**	-,032	,331**	,230**	,346**	,138**	1	,950**	,875**
	p	,000	,487	,000	,000	,000	,003		,000	,000
	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471
İnanç-Etki	r	,204**	-,034	,363**	,270**	,362**	,156**	,950**	1	,679**
	p	,000	,458	,000	,000	,000	,001	,000		,000
	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471
İbadet-Bilgi	r	,178**	-,022	,215**	,121**	,252**	,081	,875**	,679**	1
	p	,000	,632	,000	,009	,000	,079	,000	,000	
	N	471	471	471	471	471	471	471	471	471

** $p < ,01$ anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Dini inancın varlığını insanlığın başlangıcına kadar götürmek mümkündür. Tarih boyunca, tüm toplumların herhangi bir dini inanca sahip olduğundan söz edilmiştir ve din, bireylerin yaşantılarını tüm yönleriyle etkileyen ve düzenleyen bir olgu olmuştur. Başta İslamiyet olmak üzere ilahi ve beşeri dinlerin öğretilerine baktığımızda sıklıkla insanın, insan sağlığının ve toplumsal yaşamın korunması gerektiğine dair öğütlerle karşılaşırız. Mesela; Kur'an-ı Kerim'de Maide suresi 90 ve 91. ayetlerde; *“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?”* buyrulmaktadır. Yukarıdaki ayetlerde de açıkça ifade edildiği gibi dinin bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığını ve toplumsal ilişkilerini korumayı amaçlamasından hareketle, bu araştırmada, dindarlıkla bireyin sağlığına ve diğer bireylerle ilişkilerine olumsuz etkileri olan internet bağımlılığı arasında negatif bir ilişki olacağı varsayılmıştır.

Tablo-28 incelendiğinde ergenlerin toplam dindarlık düzeyleri ile internet bağımlılık eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki ($r = -,032$, $p > ,05$) olmadığı görülmektedir. Dindarlığın boyutlarına bakıldığında ise; ‘muhtaçlara yardım etme, ibadet

ederken Allah'a yakın hissetme, komşulara iyi davranma, dürüst olma, problemlerin çözümünde dini inançlarının etkili olması' gibi tutum ve davranışları içeren "inanç-etki" boyutu ($r = -,034, p > ,05$) ve 'namaz kılma, Kur'an-ı Kerim okuma, oruç tutma ve dini bilgi sahibi olma' gibi tutum ve davranışları kapsayan "bilgi-ibadet" boyutu ($r = -,022, p > ,05$) ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum *dindarlık ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu* öngören hipotezi desteklememektedir.

İnternet bağımlılığı ile bireylerin dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar gerek ülkemizde gerekse Batı literatüründe oldukça azdır. Yapılan nadir çalışmaların bulguları ise bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Ekşi ve Çiftçi (2016, s. 190)'nin 388 lise öğrencisi üzerinde problemleri internet kullanımı ile dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada internet bağımlılığı ile dini inanç düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulgulamamışlardır. Çoban (2013, s. 100), 464 lise öğrencisi üzerinde sanal bağımlılık ve dindarlık arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada, Young'un 20 maddelik *İnternet Bağımlılık Ölçeğini* kullanmış ve internet bağımlılığı ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Kerimov (2016, s. 79), üniversite öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile din algıları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada öğrencilerin din algıları ile internet bağımlılık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Almenayes (2015, s. 50), 1326 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirdiği sosyal medya bağımlılığı ile dindarlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, dindarlığın sosyal medya bağımlılığının alt boyutlarından olan "sosyal etki" ve "zaman kontrolü" faktörlerinin önemli bir yordayıcısı olduğunu tespit etmiş; "kompulsif duygular" alt boyutuyla dindarlık arasında ise anlamlı bir ilişki tespit etmemiştir.

Charlton ve diğerleri (2013, s. 1631), Müslüman, Hristiyan, Budist ve Hindu ergenlerin internet bağımlılığı ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişler ve bu dinlere mensup olan kızların dindarlık düzeyleriyle internet bağımlılık eğilimleri

arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit ederken, erkeklerin dindarlık düzeyleri ile internet bağımlılık eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulgulamışlardır.

Armfield ve Holbert (2003, s.139), 6010 katılımcı ile gerçekleştirdikleri araştırmada, bireylerin dindarlık düzeyleri ile internet bağımlılıkları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmişler fakat bu ilişkinin demografik özelliklere göre çok düşük bir düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Tüm bu bulgulardan hareketle, yapılan kısıtlı araştırmaların çoğunda, dindarlıkla internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiş ya da negatif yönde tespit edilen ilişki düzeyinin düşük olduğu bulgulanmıştır. Bununla birlikte, dindarlığın internet ve sosyal medya bağımlılığının önemli bir yordayıcısı olduğunun tespit edildiği çalışmalarda vardır. Bu araştırmada ise bireylerin dini ritüelleri yerine getirmeleri, yeterli dini bilgiye sahip olmaları, yardım etme ve dürüst olma gibi tutum ve davranışlarına dini inançlarının etkili olması, onların internet bağımlılık eğilimleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmamıştır. Bu durum internet bağımlılığının ya da bağımlılığa zemin hazırlayacak riskli ve aşırı internet kullanımının din eğitiminin ve dini anlayışın bir parçası haline getirilememiş olmasıyla açıklanabilir. İnternet kullanımının içki, madde bağımlılığı gibi görece somut bir problem olmaması da bunda etkili olabilir.

Dini öğretiler, bireylerin ibadetlerine dikkat etmelerini istediği kadar insan ilişkilerine ve ahlaki tutum ve davranışlarına da dikkat etmelerini istemekte, bireyleri yardımlaşmaya, adaletli ve dürüst olmaya, sadece insanlara değil tüm canlılara sevgiyle yaklaşmaya, merhametli olmaya teşvik etmekte ve kıskançlık, bozgunculuk, yalancılık gibi kötü davranışları ise yasaklamaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Nahl Suresi 90. ayette; *“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayasızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza almanız diye size böyle öğüt veriyor”* buyrulmaktadır. Aynı şekilde Eski Ahit'te; *“Kötülükten kaç, iyilik yap; sonsuz yaşama kavuşursun”* (Mezmurlar, 37: 27) ve Yeni Ahit'te ise *“...Her şeyden önce birbirinizi candan sevin. Çünkü sevgi birçok günahı örter...”* (Petrus'un 1. Mektubu, 4: 8) gibi pek çok ifade bulmak mümkündür. Dinlerin bireylere ahlaklı olmayı öğütlemesinden hareketle, dindarlık düzeyinin artmasıyla bireylerin değerlere olan yatkınlıklarının da artacağı düşünülmektedir.

Tablo: 28' e göre genel dindarlık ile etik değerlere yakınlık arasında pozitif yönde oldukça anlamlı bir ilişki ($r = ,331, p = ,000$) tespit edilmiştir. Dindarlığın ve etik değerlere yakınlığın alt boyutları incelendiğinde ise “inanç-etki” ($r = ,363, p = ,000$) ve “ibadet-bilgi” ($r = ,215, p = ,000$) boyutları ile genel etik değerlere yakınlık arasında aynı şekilde pozitif yönde oldukça anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgular, bireylerin ‘namaz kılma, oruç tutma, Kur’an-ı Kerim okuma, muhtaçlara yardım etme, komşulara iyi davranma, yeterli dini bilgiye sahip olma’ gibi dini tutum ve davranışlarının artmasıyla etik değerlere olan yakınlıklarının da artacağı şeklinde değerlendirilebilir.

Etik değerlere yakınlığın “adalet-dürüstlük” boyutunun, genel dindarlıkla anlamlılık düzeyine ulaşan korelasyon katsayısı $r = ,230$, anlamlılık düzeyi ise $p = ,000$; “inanç-etki” boyutunda $r = ,270, p = ,000$; “ibadet-bilgi” boyutunda ise $r = ,121, p = ,009$ olarak tespit edilmiştir. Yani “adalet-dürüstlük” boyutu ile dindarlık geneli ve alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça ‘tarafsız olma, ayrımcılık yapmama, bütün insanlara eşit davranma, adaletli olma ve dürüst davranma’ gibi tutum ve davranışlara yakınlığı da artmaktadır.

“Sevgi-saygı” boyutunun genel dindarlık ile anlamlılık düzeyine ulaşan korelasyon katsayısı $r = ,346$; inanç-etki boyutunda $r = ,362$; ibadet-bilgi boyutunda ise $r = ,252$ olarak bulgulanmış ve anlamlılık düzeyleri de $p = ,000$ olarak tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle bireylerin dindarlık düzeyleri ile ‘her yaştaki insana saygı duyma, insanların güvenini kazanmak isteme, devlet malına zarar vermekten kaçınma, insanların güvenini kötüye kullanmama, tüm insanlara sevgi besleme, şeffaf ve sabırlı olma’ gibi tutum ve davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo-28'e göre işbirliği boyutu ile genel dindarlık ve “inanç-etki” boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak işbirliğiyle “ibadet-bilgi” boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($r = ,081, p = ,079$). Bu durumda bireylerin ‘muhtaçlara yardım etme, komşulara iyi davranma, dürüst olma, sosyal problemlere dini çözümler üretme, ibadet ederken Allah’a yakın hissetme’ gibi dini tutum ve davranışları ile ‘girişimci olma, rol model olma ve işbirliği içinde olma’ gibi tutum ve davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Bununla birlikte ‘namaz kılma, oruç tutma, Kur’an-ı Kerim okuma, yeterli dini bilgiye sahip olma’ gibi

davranışlar ile ‘girişimci olma, rol model olma ve işbirliği içinde olma’ gibi tutumlar arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tüm bu bulgulardan hareketle araştırmanın *dindarlık düzeyi ile etik değerlere yatkınlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunduğu* yönündeki hipotezin desteklendiği görülmektedir. Bu bulgular alanyazındaki diğer araştırma bulguları ile büyük oranda örtüşmektedir. Örneğin; Kavun (2016, s. 117), ergenlerde dindarlık ve insani değerler arasındaki ilişkiyi konu edindiği yüksek lisans tezinde dindarlıkla, saygı, barışçı olma, sorumluluk, dürüstlük, dostluk ve hoşgörü gibi insani değerler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Ekşi ve Çiftçi (2016, s. 190) de dindarlık ile ahlaki olgunluk arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

Kaya ve Aydın (2011, s. 34), üniversite öğrencilerinin dini inanç ve ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, bireylerin dini inançlarının yükselmesi ile ahlaki olgunluk düzeylerinin de yükseldiğini bulgulamışlardır.

Mehmedoğlu (2006, s. 150), ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dindarlık ve değer yönelimleri üzerine yaptığı çalışmasında, dindarlık ile gelenek, iyilikseverlik, uyma, başarı, evrenselcilik ve güvenlik yönelimleri arasında pozitif yönde; hazcılıkla negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Güç, uyarılım ve özyönelim ile dindarlık arasında ise anlamlı bir ilişki bulgulamamıştır. Özcan ve Erol (2017, s. 931), üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada benzer sonuçlar bulgulamışlardır. Dinin etkisini hissetme ile geleneksellik, güvenlik, uyma ve iyilikseverlik arasında pozitif, hazcılık ile arasında negatif yönde anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Başarı, özyönelim, uyarılım ve evrenselcilik ile dinin etkisini hissetme arasındaki ilişki ise anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Arslan (2006, s. 85) , Karaca (2008, s. 95) ve Emre (2013, s. 80) de araştırmalarında benzer sonuçlar tespit etmişlerdir.

Tüm bu bulgulara göre dindarlık düzeyi, dini yönelim ya da dinin etkisini hissetme düzeyi arttıkça bireylerin etik değerlere yatkınlıklarının ve ahlaki olgunluk düzeylerinin de arttığı söylenebilir. Dinlerin, bireyleri ahlaklı, dürüst, yardımsever, merhametli, cömert, adaletli, saygılı ve sabırlı davranma gibi değerlere sahip olmaya yönlendirmesi bu durumda oldukça etkili rol oynamaktadır.

Bireylerin 'internette planladığından fazla vakit geçirmesi, internette geçirdiği vakit nedeniyle ailesini, okulunu ve ya ödevlerini aksatması, internette geçirdiği zamanı saklamaya çalışması, internette harcadığı süre yüzünden uykusuz kalması, başkalarıyla vakit geçirmek yerine interneti tercih etmesi ve internete bağlanamadığı zaman karamsar ve sınırlı hissetme' gibi davranışları onların bireysel işlerini aksatmasına ve toplumsal ilişkilerinin bozulmasına yol açmaktadır. Değerlere yatkınlık ise insanların ailesi, arkadaşları, komşuları ve hatta diğer tüm canlılarla ilişkilerini olumlu yönde etkileyen bir olgudur. Bu durumdan hareketle araştırmada, toplumsal ilişkileri olumlu etkileyen değerlere yatkınlıkla, olumsuz etkileyen internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olması öngörülmüştür.

Tablo-28 incelendiğinde etik değerlere yatkınlık ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r = -,264, p = ,000$) olduğu görülmektedir. Aynı zamanda "adalet-dürüstlük" ($r = -,150, p = ,001$), "sevgi-saygı" ($r = -,293, p = ,000$) ve "işbirliği" ($r = -,124, p = ,007$) boyutlarının da internet bağımlılığıyla arasındaki ilişki negatif yönde anlamlıdır. Bulgulardan hareketle bireylerin 'insanlara saygı duyma ve sevgi besleme, dürüst, sabırlı, adaletli ve tarafsız olma, girişimci ve rol model olma, işbirliği içinde olmaktan hoşlanma' gibi tutum ve davranışlarının artmasıyla, internet bağımlılık düzeylerinin düşeceği şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Analiz sonuçları araştırmanın, *ergenlerin değerlere yatkınlıklarıyla internet bağımlılık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olacağına* dair hipotezini desteklemektedir.

Özcan ve Sengir (2016, s. 706), kişisel değerler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi konu edindikleri araştırmada, disiplin ve sorumluluk, dürüstlük ve paylaşım, saygı ve doğruluk değerleri ile internet bağımlılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu; güven ve bağışlama, paylaşım ve saygı alt gruplarıyla internet bağımlılığı arasında ise anlamlı ilişki bulunmadığını tespit etmişlerdir. Ekşi ve Çiftçi (2016, s. 190) ise ahlaki olgunluğun internet bağımlılığının önemli bir yordayıcısı olduğunu bulgulamıştır.

Zhang ve diğerleri (2014, s. 7), problemlili internet kullanımı ile ilişki (relationship) ve merhamet (conscientiousness) değerleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu; canlılık (vitality) değeriyle ise arasında ilişki olmadığını tespit

etmiştir. Konuyla ilgili kısıtlı sayıdaki çalışmalara ve bu araştırma bulgularına bakılarak, etik değerlere yatkınlığın internet bağımlılığının önemli bir yordayıcısı olduğu söylenebilir.

Hayat memnuniyeti pek çok değişkenle arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmada ise dindarlık, değerlere yatkınlık ve internet bağımlılığı bağlamında incelenmektedir.

Tablo-28'ye göre bireylerin hayat memnuniyetleri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlıdır ($r = ,211, p = ,000$). Katılımcıların, 'namaz kılma, oruç tutma, Kur'an-ı Kerim okuma, yeterli dini bilgiye sahip olma, dürüst olma, muhtaçlara yardım etme, komşularına iyi davranma, ibadet ederken Allah'a yakın hissetme' gibi dini tutum ve davranışları arttıkça, 'idealindeki hayatı yaşadığını düşünme, hayat şartlarını mükemmel bulma, hayatından memnun olma, istediği pek çok şeyi elde ettiğini düşünme ve hayatında herhangi bir değişiklik yapmayı düşünmeme' düzeyleri de yükselmektedir. Bu bulgular araştırmanın, "*Dindarlık ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır*" hipotezini desteklemektedir.

Dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok çalışmada bu çalışma ile benzer bulgular elde edilmiştir. Mesela; Yılmaz-Çıtır (2016, s. 64), 420 ergen üzerinde yaptığı çalışmada katılımcıların dindarlık düzeyleri ile hayat memnuniyetleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmiştir. Ayten (2015, s. 109), dini bağlılık ve dini kimliğin ruh sağlığı üzerindeki etkisini incelediği çalışmada bireylerin dini kimlik düzeylerinin hayat memnuniyetlerini olumlu etkilediğini bulmuştur.

Batan (2016, s. 173), olumlu dini başa çıkma ile hayat memnuniyeti arasında; Balcı (2011, s. 164), içsel dini motivasyon ile yaşam doyumu arasında; Ayten (2013, s. 25), bireysel dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında; Ayten ve diğerleri (2012, s. 74) ise olumlu dini başa çıkma ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Tüm bu bulgulardan hareketle bireylerin dindarlık düzeylerinin, dini tutum ve davranışlara yatkınlıklarının artması hayat memnuniyet düzeylerini önemli derecede olumlu etkilediği söylenebilir. Dini öğretilerin bireylerin hayatlarını

düzenlemeye, onların mutlu, huzurlu ve barış içinde yaşamalarına yönelik olduğu düşünüldüğünde, dindarlık düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında olumlu ilişki bulgulanması olağandır.

Hayat memnuniyeti ile etik değerlere yatkınlık arasındaki ilişki incelendiğinde, bireylerin ‘tarafsız, adaletli, dürüst, işbirlikçi, şeffaf, güvenilir, saygılı, sabırlı olma’ gibi tutum ve davranışlara eğilimi ile hayatlarından memnun olma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r = ,326, p = ,000$) olduğu görülmektedir (Tablo-28). Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın *etik değerlere yatkınlık ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu* yönündeki hipotezini desteklemektedir. Hayat memnuniyeti ile ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelendiği yeterli araştırma mevcut olmadığı için elde edilen bulguların yorumlanması güçleşmektedir. Ancak dindarlık ile değerler ve dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında önemli derecede anlamlı ilişki olduğu göz önünde bulundurulduğunda, değerler ile hayat memnuniyeti arasında olumlu ilişki olması muhtemeldir.

Son olarak “*İnternet bağımlılığı ile hayat memnuniyeti arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır*” hipotezini test etmek için yapılan analiz sonuçlarına göre anlamlılık düzeyine ulaşan korelasyon katsayısı $r = -,227$; anlamlılık düzeyi ise $p = ,000$ olarak tespit edilmiştir. Yani bireyleri ‘internette kaldıkları sürenin artması, internette kalmak için ailesini, okulunu ve ödevlerini aksatması, uykusuz kalması, internette kaldığı süreyi saklamaya çalışması ve internette olmadığı zamanlarda karamsar ve sinirli hissetme’ gibi tutum ve davranışlarının artması, hayatlarından memnun olma düzeylerini önemli derecede olumsuz etkilemektedir. Bu bulgu, diğer pek çok araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Wang ve diğ., 2008, s. 182; Durak-Batıgün ve Kılıç, 2011, s. 6; Cao ve diğ., 2011, s. 4; Balkaya-Çetin, 2014, s. 143; Soydan, 2015, s. 66). Esen ve Siyez (2011, s. 132) ise yaşam doyumunun internet bağımlılığının yordayıcısı olmadığını bulgulamıştır.

Bu bulgular, bireylerin internette uzun süre kalmaları, internette olmadıkları zamanlarda ise sinirli, karamsar ve bunalımda olmaları sebebiyle hem kişisel hayatlarının hem de toplumsal ilişkilerinin kötü etkilendiği ve buna bağlı olarak hayat memnuniyet düzeylerinin de önemli derecede düştüğü şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ergenlik dönemindeki bireylerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkisi ve etkileşimi incelenmiştir. Ayrıca ergenlerin dindarlık, değerlere yatkınlık, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeylerinin cinsiyet, okul türü, ikamet edilen yer ve ekonomik durum gibi demografik değişkenler bakımından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini ele almıştır. Araştırma verileri anket yöntemiyle toplanmış ve ankette kişisel bilgi formunun yanında *Dindarlık Ölçeği*, *Etik Değerlere Yatkınlık Ölçeği*, *İnternet Bağımlılık Ölçeği* ve *Hayat Memnuniyet Ölçeği* kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu İstanbul ilinde altı farklı lise türünde eğitim görmekte olan 236 erkek ve 235 kız olmak üzere toplam 471 kişiden meydana gelmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması ise 16'dır. Çalışma grubundaki ergenlerin çoğunluğu (310 kişi) ailesinin yanında yaşayan ve düşünerek harcama yapan (314) bireylerden oluşmuştur. Katılımcıların dindarlık düzeyleri ($M=3,63$), etik değerlere yatkınlıkları ($M=3,95$) ve hayat memnuniyet düzeyleri ($M=4,41$) ortalamasının üstündedir. İnternet bağımlılık düzeyleri ise ortalamanın altındadır ($M=2,29$).

Araştırmada genel olarak “ergenlerin, cinsiyet, okul türü, harcama durumu ve ikamet durumu ile dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri arasında ilişki var mıdır?” ve “dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasında nasıl bir ilişki ve etkileşim vardır?” sorularına cevap aranmıştır. Gerekli cevapları tespit etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

İlk olarak değişkenlerle demografik özellikler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Cinsiyet ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (bkz. Tablo- 12 ve Tablo- 15). Cinsiyet ile değerlere yatkınlık ve internet bağımlılığı arasında ise anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Erkeklerin internet bağımlısı olma riskleri kızlara göre anlamlı derecede yüksektir (bkz. Tablo- 14). Bu bulgu alanyazındaki pek çok araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Değerlere yatkınlıkta ise kızlar erkeklere göre anlamlı derecede etik değerlere daha yatkındır (bkz. Tablo- 13). Bulgular, “*etik değerlere yatkınlıkta kızlar ile erkekler arasında kızlar lehine anlamlı bir fark vardır*” ve

“erkeklerin internet bağımlılık eğilimleri kızların eğiliminden anlamlı derecede yüksektir” şeklindeki araştırmanın hipotezlerini de doğrulamıştır.

Katılımcıların eğitim görmekte olduğu okul türleri ile dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. İmam-Hatip Lisesine devam eden öğrencilerin dindarlık düzeyleri diğer lise türlerinde okuyanlara göre (bkz. Tablo- 16) ; Sanat ve Spor Liselerinde eğitim gören öğrencilerin etik değerlere yatkınlıkları (bkz. Tablo- 17) ve hayat memnuniyet düzeyleri diğer lise türlerine göre (bkz. Tablo- 19); Meslek lisesi öğrencilerinin ise internet bağımlılık düzeyleri diğer lise öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksektir (bkz. Tablo- 18). İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin, Meslek lisesi öğrencilerinin ise internet bağımlılık düzeylerinin diğerlerine göre anlamlı derecede yüksek olması alanyazındaki çalışmalarla örtüşmekte ve *“İmam-Hatip lisesine devam eden öğrencilerin diğer lise türlerinde eğitim gören öğrencilere göre dindarlık eğilimi yüksektir; Meslek liselerinin internet bağımlılık puanı diğer liselerin puanına göre anlamlı derecede yüksektir”* hipotezlerini de doğrulamıştır .

Ergenlerin ikamet durumlarıyla ilişkili bulgulara bakıldığında dindarlık genel ve inanç-etki boyutuyla bireylerin ikamet durumları arasında anlamlı ilişki bulgulanmazken; bilgi-ibadet boyutu ile ikamet durumu arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir (bkz. Tablo- 20). Yurt ya da pansiyonda kalan öğrencilerin namaz kılma, oruç tutma, Kur’an okuma ve ibadet etme gibi tutum ve davranışları aile yanında kalanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bu bulgu yurtların disiplin ve sosyal ortamının ibadatlere motive etkisi olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerin, etik değerlere yatkınlıkları (bkz. Tablo- 21) ve hayat memnuniyet düzeyleri (bkz. Tablo- 23) yurt ya da pansiyonda kalanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bu bulgular, *“Ailesi ile birlikte kalan ergenlerin etik değerlere yatkınlık ortalamaları yurt ya da pansiyonda kalan ergenlere göre daha yüksektir”* ve *“Ailesi ile birlikte yaşayan ergenlerin hayat memnuniyet puanları, yurt ya da pansiyonda kalanlara göre anlamlı derecede yüksektir”* hipotezlerini doğrulamıştır. İnternet bağımlılığı ile ikamet durumu arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (bkz. Tablo- 22). Dolayısıyla bu araştırma için

yurtta/pansiyonda kalmak ya da aileyle yaşamak ergenlerin internet bağımlılık durumları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Araştırmada incelenen bir diğer demografik özellik ergenlerin ailelerinin harcama durumlarıdır. Dindarlık düzeyleri ile harcama durumları arasında ilişki tespit edilememiş ve *“Dindarlık ile bireylerin ailelerinin harcama durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.”* hipotezi doğrulanmıştır (bkz. Tablo- 24). Ergenlerin etik değerlere yatkınlıklarıyla harcama durumları arasında ise anlamlı ilişki tespit edilmiştir (bkz. Tablo- 25). Rahat harcama yaptığını ifade eden bireylerin değerlere yatkınlıkları diğer harcama durumlarında bulunanlara göre anlamlı derecede yüksektir. Bu konuda yapılan çalışmalar içinde ekonomik durum ile değerler arasında hem anlamlı ilişki tespit edilen hem de edilmeyen araştırmalar mevcuttur.

Alanyazındaki araştırmalardan ve internete ulaşımın masraflı olmasından hareketle *“Ailelerinin harcama durumu yüksek olan ergenlerin internet bağımlılık riski yüksektir.”* şeklinde hipotez belirlenmiştir. Fakat yapılan analizler sonucunda internet bağımlılık riski ile harcama durumları arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir (bkz. Tablo- 26). Bu bulgu, günümüzde internet erişiminin çok yaygın olması ve internete çok ucuz fiyatlarla hatta bazı illerde kent meydanlarında ve ulaşım araçlarında ücretsiz internet kullanımı sağlanabiliyor olmasıyla ilişkili olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Son olarak hayat memnuniyeti ve harcama durumları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda, bireylerin harcama durumlarının artmasıyla hayat memnuniyet düzeylerinin de önemli düzeyde arttığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın *“Ailelerinin harcama durumu yüksek bireylerin hayat memnuniyet dereceleri anlamlı derecede yüksektir.”* hipotezi doğrulanmıştır (bkz. Tablo- 27). Bireylerin harcama durumlarının artmasının onların hayatlarından memnun olma ve şartlarını mükemmel bulma durumlarını büyük oranda etkilemektedir.

İkinci olarak araştırmanın temel sorularından biri olan *“Dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişki nasıldır?”* sorusuna cevap aramak için gerekli analizler yapılmıştır. Bu analizler neticesinde ise şu bulgular tespit edilmiştir:

Dindarlığın madde bağımlılıklarında önleyici rolü olduğu pek çok araştırma ile ortaya konmuştur. Özelde İslam dini, genelde ise tüm dinler mensuplarını kötü alışkanlıklardan ve bağımlılıklardan uzak durmalarını öğütler. Bu bilgilerden hareketle kişinin bireyler üzerinde olumsuz etkileri olan internet bağımlılığı ile dindarlık arasında negatif yönde anlamlı ilişki tespit edileceği varsayılmıştır. Ancak yapılan analizler sonucunda internet bağımlılığı ile dindarlık arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir (bkz. Tablo- 28). Alanyazında bu konuyla ilgili araştırma oldukça azdır.

Yine dini öğretilerin mensuplarına, değerlere sahip olmayı, ahlaklı ve erdemli olmayı öğütlemesinden yola çıkarak “*dindarlık düzeyi ile etik değerlere yakınlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.*” şeklinde hipotez belirlenmiş ve analiz sonuçları da bu hipotezi doğrulamıştır (bkz. Tablo- 28). Bireylerin *namaz kılma, oruç tutma, Kur’an okuma, dini bilgi sahibi olma, Allah’a yakın hissetme, sosyal problemlere dini çözümler üretme* gibi tutum ve davranışları arttıkça; *insanlara saygı duyma, sevgi besleme, şefkatli ve sabırlı olma, insanların güvenini kazanmak isteme, girişimci ve rol model olmak isteme, tarafsız olma ve dürüst olma* gibi tutum ve davranışları da anlamlı derecede artmaktadır.

Kişilerin, hem bireysel işlerinin hem de sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen internet bağımlılığı ile bireylerin hem kendilerine olan güven ve saygısını artıran hem de toplumsal ilişkilerini düzenleyip olumlu etkileyen değerler arasında beklendiği üzere negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Araştırmanın *ergenlerin değerlere yakınlıklarıyla internet bağımlılık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olacağına* dair hipotezi de desteklenmiştir (bkz. Tablo- 28).

Son olarak hayat memnuniyeti ile dindarlık, değerler ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki ve etkileşime dair analiz sonuçları şu şekildedir:

Dindarlık ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bireylerin *namaz kılma, oruç tutma, Kur’an-ı Kerim okuma, yeterli dini bilgiye sahip olma, dürüst olma, muhtaçlara yardım etme, komşularına iyi davranma, ibadet ederken Allah’a yakın hissetme* gibi dini tutum ve davranışlarının artması *idealindeki hayatı yaşadığını düşünme, hayat şartlarını mükemmel bulma, hayatından*

memnun olma, istediği pek çok şeyi elde ettiğini düşünme ve hayatında herhangi bir değişiklik yapmayı düşünmeme yönündeki tutumlarını da önemli derecede artırmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın *“Dindarlık ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır”* hipotezi desteklenmiştir (bkz. Tablo- 28). Bu bulgu alanyazındaki pek çok araştırma bulgularıyla örtüşmektedir.

Hayat memnuniyeti ile etik değerlere yatkınlık arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan analiz sonucunda bireylerin tarafsız, adaletli, dürüst, işbirlikçi, şeffaf, güvenilir, saygılı, sabırlı olma gibi değerlere yatkınlığı, hayatlarından memnun olma düzeylerini de önemli derecede artırmaktadır (bkz. Tablo- 28). Bu bulgu araştırmanın *“etik değerlere yatkınlık ile hayat memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı ilişki vardır.”* hipotezini desteklemiştir. Ancak bu hayat memnuniyeti ve değerler arasında ilişkiyi belirlemeye yönelik araştırmaların yetersizliği bu konuda yorum yapmayı güçleştirmektedir.

İnternet bağımlılığı ile hayat memnuniyeti arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir olup araştırmanın bu yöndeki hipotezi de doğrulanmıştır (bkz. Tablo- 28). Dolayısıyla bireylerin internette uzun süre kalmaları, internette olmadıkları zamanlarda ise sinirli, karamsar ve bunalımda olmaları sebebiyle hem kişisel hayatlarının hem de toplumsal ilişkilerinin kötü etkilenmesi hayat memnuniyet düzeylerini de önemli derecede düşürmektedir.

İnternet günümüzün en önemli teknolojilerinden biri olmasıyla birlikte bireylerin hayatlarında özellikle de geleceğimiz olarak gördüğümüz ergenlerin hayatında çok büyük bir yere sahiptir. İnternetin insan hayatını kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak tüm faydalarının yanında pek çok zararı da vardır. İnternet bağımlılığı bu zararların en büyüklerindedir. Bu sebeple özellikle internetin ergenlerin hayatındaki yeri tespit edilmelidir.

İnternet bağımlılığı ülkemizde çok yeni çalışılmaya başlanmış bir alan olmasına rağmen bu konuda pek çok araştırma yapılmış ancak yeterli sayıya ulaşmamıştır. Bu sebeple ileride bu konuyla ilgili yapılacak çalışmalar için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Birçok bağımlılığı önleyici rolü olan dindarlık ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki ve etkileşime dair çok nadir çalışma mevcuttur. Alanyazına bu konuyla ilgi çok daha kapsamlı araştırmalarla katkı sağlanabilir.
- Pozitif psikolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte önem kazanan ve bireylerin hayatına anlam katan erdemler, değerler ve ahlaki olgunlukla internet bağımlılığı arasındaki ilişki ve etkileşime dair yapılacak çalışmalar hem alanyazına katkı sağlayıp hem de internet bağımlılığını önleme çalışmalarına yön verebilir.
- Değerler konusu farklı yaş gruplarında ve farklı değişkenlerle ilişkisi çerçevesinde incelenerek zenginleştirilebilir.
- İnternet bağımlılığı konusu da farklı yaş gruplarında ve farklı değişkenlerle incelenerek alanyazına katkı sağlanabilir.
- Günümüzün ve geleceğimizin en büyük sorunlarından biri olan internet bağımlılığını yordayan değişkenlerin tespitine dair araştırmalar zenginleştirilebilir.
- Farklı araştırma tekniklerinin kullanılması ve daha geniş katılımcılara ulaşılması ilişkilerin daha net belirlenmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abdel-Khalek, A. M., & Singh, A. P. (2014). Religiosity, Subjective Well-Being and Anxiety in Indian College Students. *The Arab Journal of Psychiatry*, 25(2), s. 201-208.
- Afroz, N. (2016). Internet Addiction and Subjective Well-Being of University Student. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(8), s. 787-794.
- Afroz, N. (2016). Internet Addiction and Subjective Well-Being of University Students. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 7(8), s. 787-794.
- Ağyar Bakır, B., & Uzun, B. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Addicta: The turkish Journal on Addictions*, 5(3), s. 507-525. doi:10.15805/addicta.2018.5.3.0046
- Alıcıküşu, M. (2013). Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Akademik Başarı İlişkisi: Kahramanmaraş Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, A. (2016). Ahlaki Olgunluğun Yordanmasında Kişilik Özelliklerin Ve Bazı Değişkenlerin Etkisinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Allport, G. W. (2004). *Birey ve Dini*. (B. Sambur, Çev.) Ankara: Elis Yayınları.
- Almenayes, J. J. (2015). Empirical Analysis of Religiosity as Predictor of Social Media Addiction. *Journal of Arts & Humanities*, 4(10), s. 44-52.
- Altun, R. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Narsisizm İlişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2002). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamaları* (2. b.). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Arcan, K., & Yüce, Ç. B. (2016). İnternet Bağımlılığı ve İlişkili Psiko-Sosyal Değişkenler: Aleksitimi Açısından Bir Değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77), s. 46-56.
- Armfield, G. G., & Holbert, R. L. (2003). The Relationship Between Religiosity and Internet Use. *Journal Of Media And Religion*, 2(3), s. 129-144.
- Arslan, M., & Tunç, E. (2013). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerindeki Farklılaşmalar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), s. 7-39.
- Arslan, Z. (2006). Öğretmenlerde Dindarlık, Değerler ve İş Doyumu Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan-Cansever, B. (2013). Ergenlerin İnternet Kullanımının Toplumsal İlişkilerinde Yarattığı Sorunlar. M. Kalkan, & C. Kaygusuz içinde, *İnternet Bağımlılığı: Sorunlar ve Çözümler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Arslantürk, Z. (2010). *Uygulamalı Sosyal Araştırma*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ashmawy, M. F. (2016). Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ve Narsisizm İlişkisi (Sinop Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atik, A. (2016). Ernest Harms ve Ronald Goldman'ın Dini Gelişim Kuramları Bağlamında Dini İçerikli Çocuk Kitapları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Aile İnternet Tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), s. 46-57.
- Ayas, T., Çakır, Ö., & Horzum, M. B. (2011). Ergenler İçin Bilgisayar Bağımlılığı Ölçeği. *Kastamanu Eğitim Dergisi*, 19(2), s. 339-448.

- Ayten, A. (2009). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2010). *Empati ve Din: Türkiye'de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya Sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A. (2013). *Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13(3), s. 7-31.*
- Ayten, A. (2015). *Dindarlık Ruhsal ve Fiziksel Sağlığı Etkiler mi? A. Ayten içinde, Din, Erdem ve Sağlık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ayten, A. (2018). *Din ve Sağlık: Kavram, Kuram ve Araştırma*. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları.
- Ayten, A., & Feim, G. (2015). *Affetmek Sağlığa Faydalı Mıdır? Kosovalı ve Türk Öğrenciler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. A. Ayten içinde, Din, Erdem ve Sağlık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Ayten, A., & Tura, H. (2017). *Affetme ve Dindarlık, Hayat Memnuniyetini Nasıl Destekler? İslami İlimler Dergisi, 12(3), s. 27-54.*
- Ayten, A., & Yıldız, R. (2016). *Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dini Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16(1), s. 288-308.*
- Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K., & Öztürk, E. E. (2012). *Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 12(2), s. 45-79.*

- Babacan, M. E. (2016). Sosyal Medya Kullanım Alanları ve Bağımlılık İlişkisi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(1), s. 7-28. doi:10.15805/addicta.2016.3.0017
- Baggio, S., Dupuis, M., Studer, J., Spillka, S., Daeppen, J.-B., Simon, O., . . . Gmel, G. (2015). Reframing Video Gaming and Internet Use Addiction: Empirical Cross-National Comparison of Heavy Use Over Time and Addiction Scales Among Young Users. *Society for the Study of Addiction*, 111, s. 513-522. doi:10.1111/add.13192
- Bahadır, A. (2017). Din Psikologlarının Dindarlık, Değerler ve Ruh Sağlığı Konusunda Temel Yaklaşımlar: William James, S. Freud, G. Jung ve V, Frankl Örneği. H. Hökelekli içinde, *Din, Değerler ve Sağlık*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Bakioğlu, F. (2013). Kültürlerarası Tolerans ile Ahlaki Olgunluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Tokat: GaziosmanPaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balay, R., & Kaya, A. (2014). Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Ahlaki Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), s. 7-45.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (3. b.). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Balcı, F. (2011). Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali İle Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcı, Ş., & Ayhan, B. (2007). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım ve Doyumları Üzerine Bir Saha Araştırması. *Selçuk İletişim*, 5(1), s. 174-197.
- Balcı, Ş., & Gülnar, B. (2009). Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılarının Profili. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(1), s. 5-22. doi:https://www.researchgate.net/publication/279704559

- Balkaya Çetin, A., & Ceyhan, A. A. (2014). Ergenlerin İnternette Kimlik Denemeleri ve Problemlı İnternet Kullanım Davranışları. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(2), s. 5-46. doi:10.15805/addicta.2014.1.2.063
- Balkaya-Çetin, A. (2014). Ergenlerin İnternet ve Problemlı İnternet Kullanım Davranışlarının Bazı Psiko-Sosyal Özellikler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Baş, V., & Hamarta, E. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Değerler ve Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), s. 369-391.
- Batan, S. N. (2016). Yetişkinlerde Psikolojik Dayanıklılık ve DiniBaşa Çıkmanın Yaşam Doyumuna Etkileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baydar, B. (2016). Bazı Demografik Özelliklere Göre Farklı Kuşakların Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. (2013). İnternet ve Ergen Gelişimi. M. Kalkan, & C. Kaygusuz içinde, *İnternet Bağımlılığı: Sorunlar ve Çözümler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bayraktar, F., & Gün, Z. (2007). Incidence and Correlates of Internet Usage Among Adolescents in North Cyprus. *Cyber Psychology & Behavior*, 10(2), s. 191-197. doi:10.1089/cpb.2006.9969
- Baysan, S., Cebeci, S., Kaya, M., & Canbal, M. (2016). Relationship Between Internet Addiction and Alexithymia Among University Students. *Clin Invest Med*, 39(6), s. 111-115.
- Berber Çelik, Ç., & Odacı, H. (2011). Kendilik Algısı ve Benlik Saygısının Problemlı İnternet Kullanımı Üzerindeki Yordayıcı Rolü. Elazığ: 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium.

- Bilge, F. (2012). Bir Grup İlköğretim Öğrencisinde Bilgisayara Yönelik Bağımlılık Eğilimi Değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, s. 96-105.
- Bilgiç, B. (2018). Madde Kullanım Bozukluğu Tanılı Ergenlerde Tedavi Hizmetlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bozkurt, H., Şahin, S., & Zoroğlu, S. (2016). İnternet Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. *Journal Of Contemporary Medicine*, 6(3), s. 235-247. doi:10.16899/ctd.66303
- Bozkurt, O. (2015). Madde Bağımlısı Bireylerin Bağımlılık Süreçlerinde Ailenin Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brenner, V. (1997). Psychology of Computer Use: XLVII. Parameters of Internet Use, Abuse and Addiction: The First 90 Days of The Internet Usage Survey. *Psychol. Rep.*, 80, s. 879-882.
- Cao, F., & Su, L. (2006). Internet Addiction Among Chinese Adolescents: Prevalence and Psychological Features. *Child: Care, Health and Development*, 33(3), s. 275-281. doi:doi:10.1111/j.1365-2214.2006.00715.x
- Cao, H., Sun, Y., Wan, Y., & Tao, F. (2011). Problematic Internet Use in Chinese Adolescents and Its Relation to Psychosomatic Symptoms and Life Satisfaction. *BMC Public Health*, 11(802). doi:https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-802
- Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being: Development of a Theory-based Cognitive-Behavioral Measurement Instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, s. 553-575.
- Ceyhan, A. A. (2011a). Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanım Düzeylerinin Yordayıcıları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), s. 85-94.

- Ceyhan, A. A. (2011b). İnternet Kullanma Temel Nedenlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ve Algıladıkları İletişim Beceri Düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), s. 59-77.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A. A., & Gürcan, A. (2007). The Validity and Reliability of The Problematic Internet Usage Scale. *Educational Science: Theory and Practice*, 7(1), s. 411-416.
- Charlton, J. P., Soh, P. C.-H., Ang, P. H., & Chew, K.-W. (2013). Religiosity, Adolescent Internet Usage Motives And Addiction. *Information, Communication & Society*, 16(10), s. 1619-1638. doi:http://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2012.735251
- Chen, S. H., & Chou, C. (1999). Development of Chinese Internet Addiction Scale in Taiwan. Boston, USA: Poster Present at The 107th American Psychology Annual Convention.
- Chou, C., & Hsiao, M. C. (2000). Internet Addiction, Usage, Gratification, and Pleasure Experience: The Taiwan College Student's Case. *Computers and Education*, 35(1), s. 65-80.
- Cirhinlioğlu, Z., Ok, Ü., & Cirhinlioğlu, F. G. (2013). *Dindarlık, Ruh Sağlığı ve Modernite*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cirit, F. (2018). Madde Bağımlısı Olan Ergenlerin Ebeveynlerinin Dini Başa Çıkma Süreçleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve Davranışı* (32. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, B. (2015). Ortaokul Öğretmenlerinin Dindarlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ünye Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çakır, Ö., Ayas, T., & Horzum, M. B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayar Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 44(2), s. 95-118.
- Çakır, Ö., Horzum, M. B., & Ayas, T. (2013). İnternet Bağımlılığının Tanımı ve Tarihiçesi. M. Kalkan, & C. Kaygusuz içinde, *İnternet Bağımlılığı: Sorunlar ve Çözümler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakır-Balta, Ö., & Horzum, M. B. (2008). İnternet Bağımlılığı Testi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 7(13), s. 87-102.
- Çam, Z., & Artar, M. (2014). Ergenlikte Yaşam Doyumu: Okul Türleri Bağlamında Bir İncelem. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s. 23-46.
- Çekin, A. (2013). Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(3), s. 1035-1048.
- Çetin-Gündüz, H., Ekşioğlu, S., & Tarhan, S. (2017). Problematic Internet Usage: Personality Traits, Gender, Age and Effect of Dispositional Hope Level. *Eurasian Journal of Educational Research*, 70(4), s. 57-82. doi:http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2017.70.4
- Çoban, R. (2013). Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davis, R. A., Flett, G. L., & Besser, A. (2002). Validation of A New Scale For Measuring Problematic Internet Use: Implications For Pre-Employment Screening. *CyberPsychology & Behavior*, 15, s. 331-347.
- Demetrovics, Z., Szeredi, B., & Rozsa, S. (2008). The Three- Factor Model of Internet Addiction: The Development of The Problematic Internet Use Questionnaire. *Behavior Research Methods*, 40(2), s. 563-574.

- Demir, M. (2017). Dindarlık-Yardımseverlik İlişkisi (Malatya Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ş. Ç. (2013). Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir-Çelebi, Ç., & Sezen, O. (2015). Lise Öğrencilerinin Öznel İyi Oluşları ile Ahlaki Olgunluk Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), s. 99-146.
- Derin, M. (2017). Madde Bağımlısı Bireylerin Sosyal Dışlanma Algıları: Ankara Amatem Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Derin, S., & Bilge, F. (2016, Ekim). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Öznel İyi Oluş Düzeyi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), s. 35-51.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), s. 71-75.
- Dinç, M. (2017). Lise Öğrencilerinde Özgül İnternet Bağımlılığının Bağlanma Stilleri ve Mizaç Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dinçel, E. (2006). Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevler ve Psikolojik Problemler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, A. (2013). İnternet Bağımlılığı Yaygınlığı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, M. (2016). *Sabır Psikolojisi: Pozitif Psikoloji Bağlamında Bir Araştırma*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Dolgin, K. G. (2014). *Ergenlik Psikolojisi: Gelişim, İlişkiler ve Kültür*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Durak-Batıgün, A., & Hasta, D. (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, s. 213-219.
- Durak-Batıgün, A., & Kılıç, N. (2011, Haziran). İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki. *Türk Psikologlar Dergisi*, 26(67), s. 1-10.
- Eftekin, P. (2015). Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ekşi, H., & Çiftçi, M. (2017). Lise Öğrencilerinin Promlemlı İnternet Kullanım Durumlarının Dini İnanç ve Ahlaki Olgunluk Düzeylerine Göre Yordanması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(2), s. 181-206. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2017.4.2.0013
- Emre, Y. (2013). Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık: KTCC Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Erdamar, G., & Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), s. 65-84.
- Erdem, G., Eke, C., Ögel, K., & Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 7(3), s. 111-116.
- Erikson, E. H. (2014). *İnsanın 8 Evresi* (2 b.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Esen, E., & Siyez, D. M. (2011). Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko-sosyal Değişkenlerin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), s. 127-138.

- Fidan, H. (2016). Mobil Bağımlılık Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Geçerliliği: Bileşenler Modeli Yaklaşımı. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(3), s. 433-469. doi:10.15805/addicta.2016.3.0118
- Fiori, K., Browni, E., Cortina, S. K., & Antonucci, T. (2006). Locus of Control as A Mediator of The Relationship Between Religiosity and Life Satisfaction: Age, Race, and Gender Differences. *Mental Health, Religion & Culture*, 9(3), s. 239-261.
- Fromm, E. (2010). *Psikanaliz ve Din* (2. b.). (E. Erten, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Gazioğlu İşmen, A. E., & Canel, A. N. (2015). Bağımlılıkla Mücadelede Okul Temelli Bir Öğrenme Modeli: Yaşam Becerileri Eğitimi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 2(2), s. 5-44. doi:10.15805/addicta.2015.2.2.0011
- Gençer, S. L. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gençtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası* (16. b.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gezgin, D. M., & Kaplan Akıllı, G. (2016). Investigation of High School Students' Internet Addiction in The Light of Various Variables. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), s. 917-931. doi:http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.282390
- Goldberg, I. (1996). *Goldberg's Message*. <http://users.rider.edu/~suler/psyber/supportgp.html> (31 Ocak 2019) adresinden alındı
- Göcen, G. (2012). Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Griffiths, M. D. (1996). Behavioral Addictions: As Issue for Everybody. *Journal of Workplace Learning*, s. 19-25.
- Griffiths, M. D. (1998). Internet Addiction: Does It Reallt Exist? J. Gackenbach içinde, *Psychology and The Internet: Intrapersonal, Interpersonal and Transpersonal Applications*. New York: Acedemic Pres.
- Griffiths, M. D. (2000). Internet Addiction: Time to be Taken seriously. *Addiction Research*, 8, s. 413-418.
- Gümüş, E. (2015). Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramına Göre Ortaokul Öğrencilerinin Ahlaki Gelişim Düzeyi İle Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Günlü, A., & Ceyhan, A. A. (2017). Ergenlerde İnternet ve Problemlı İnternet Kullanım Davranışlarının İncelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), s. 75-117. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2017.4.1.0016
- Günüç, S. (2009). İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Gürler, A. (2010). Din ve Suç (Hükümlüler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsu, O. (2011). Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsu, O. (2016). *Bağımlılık ve Din: Nöropsikolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: İlahiyat Yayın.

- Gürsu, O. (2018). Madde Bağımlılığı ve Din: HİGED Örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5, s. 37-54. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.1.0006
- Has, Z. (2015). Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yaşam Kalitesine Etkisi: Sakarya İli Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Horozcu, Ü. (2017). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Horzum, M. B., Ayas, T., & Çakır-Balta, Ö. (2008). Çocuklar İçin Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), s. 76-88.
- Hökelekli, H. (2017). *Din Psikolojisine Giriş* (6. b.). İstanbul: DEM Yayınları.
- İslamoğlu, A. H., & Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. b.). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Işık, I., & Ergün, G. (2018). Determining the Relation between Turkish Middle-School Students' Internet Addiction and Perceived Social Support from Family. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(3), s. 527-542. doi:10.15805/addicta.2018.5.3.0003
- Kabaday, A., & Aladağ, K. S. (2010). Farklı İlköğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), s. 878-898.
- Kalfa, S. (2017). Spor Bilimleri ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Serbest Zaman Doyumunun İncelenmesi (Uşak Üniversitesi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karababa, A., & Dilmaç, B. (2015). The Role of Human Values in Predicting Trait Anger and Anger Expression Styles Among Adolescents. *Elementary Education Online*, 14(3), s. 1149-1158. doi:http://dx.doi.org/10.17051/ieo.2015.85927
- Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Karaca, F. (2011). *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karaca, R. (2008). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.
- Karacoşkun, M. D. (2015). Gelişim Kuramları ve Dönemlerine Genel Bir Bakış. M. D. Karacoşkun içinde, *Din Psikolojisi El Kitabı* (3. b.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karadeniz, A., & Akpınar, E. (2017). İnternete Yönelik Tutum Ölçeği: Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 17(1), s. 19-28.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (32. b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karayel, F. (2014). Mevlit İle İlgili İnanç ve Tutumlar (İstanbul Avcılar Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasap, H. (2015). 15-17 Yaş Grubu Ergenlerde Sosyal Destek, Okul Başarısı ve Aile Yapısının Madde Bağımlılığına Karşı Koruyucu Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaşıkçı, S. B. (2018). Madde Bağımlısı Olan ve Olmayan 17-18 Yaş Arası Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddi ve Akran Baskısının Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kavun, Y. (2016). Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaya, İ. (2015). Etik Değerlere Yatkinlık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), s. 968-974.
- Kaya, M. (1999). Bazı Kişisel Değişkenlere Göre Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargıları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, M., & Aydın, C. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Dini İnanç İle Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, s. 15-42.
- Kayıklık, H. (2017). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine* (5. b.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Kayri, M., & Günüş, S. (2016). Yüksek ve Düşük Sosyoekonomik Koşullara Sahip Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(2), s. 165-183. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0110
- Kerimov, E. (2016). Üniversites Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeyleri İle Din Algıları Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Khan, M. A., Shabbir, F., & Rajput, T. A. (2017). Effect of Gender and Physical Activity on Internet Addiction in Medical Students. *Pak J Med Sci.*, 33(1), s. 191-194. doi:doi: https://doi.org/10.12669/pjms.331.11222
- Kim, H. K., Ryu, E. J., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J. S., & Nam, B. W. (2006). Internet Addiction in Korean Adolescents and Its Relation to Depression and Suicidal Ideation: A Questionnaire. *International Journal of Nursing Studies*, 43, s. 185-192.
- Kımtır, N. (2008). Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kır, İ., & Sulak, Ş. (2014). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), s. 150-167.
- Kirişoğlu, Ş. (2016). Genç Yetişkinlerin Aile Yapıları ile Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kısaç, İ., & Turan, Z. (2015). Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), s. 495-509.
- Knight, J. R., Sherritt, L., Harris, S. K., Holder, D. W., Kulig, J., Shrier, L. A., . . . Chang, G. (2007). Alcohol Use and Religiousness/Spirituality Among Adolescents. *Southern Medical Journal*, 100(4), s. 349-355.
- Koç, M. (2008). Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Köse, A., & Ayten, A. (2014). *Din Psikolojisi* (4. b.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kula, M. N. (2002). Gençlik Döneminde Kimlik ve Din. H. Hökelekli içinde, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2017). *Ergenlik Psikolojisi* (19. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kur'an-ı Kerim*. (tarih yok). Maide Suresi: Ayet 90-91.
- Kur'an-ı Kerim*. (tarih yok). Nahl Suresi: Ayet 90.
- Kutlu, M., Savcı, M., Demir, Y., & Aysan, F. (2016). Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Üniversite Öğrencileri ve Ergenlerde Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), s. 69-76.
- Kümbül-Güler, B., & Emeç, H. (2006). Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(2), s. 129-149.

- Leung, L. (2004). Net-Generation Attributes and Seductive Properties of the Internet as Predictors of Online Activities and Internet Addiction. *Cyber Psychology & Behavior*, 7(3), s. 333-348.
- Lin, S. J., & Tsai, C. C. (2002). Sensation Seeking and Internet Dependence of Taiwanese High School Adolescents. *Computers in Human Behavior*, 18(4), s. 411-426.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlahiyat Fakóltesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık- Değer İlişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakóltesi Örneği). *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 30(1), s. 133-167.
- Mehmedoğlu, A. U., & Aygün, A. (2006). James W. Fowler ve İnanç Gelişim Teorisi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 6(1), s. 118-140.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2000). Incidence and Correlates of Pathological Internet Use Among College Students. *Computers in Human Behavior*, 16, s. 13-29.
- Mutluer, S. (2006). Özgüven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nichols, L. A., & Nicki, R. (2004). Development of A Psychometrically Sound Internet Addiction Scale: A Preliminary Step. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(4), s. 381-384.
- Odacı, H., & Çikrikci, Ö. (2017). Problemlı İnternet Kullanımında Depresyon, Kaygı ve Stres Düzeyine Dayalı Farklılıklar. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), s. 41-61. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2017.4.1.0020
- Oluğ, F. (2011). Erinlik Dönemindeki Öğrencilerde Dini Tutum ve Davranışlar (Sakarya Örneği). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ögel, K. (2017). *İnternet Bağımlılığı: İnternetin Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Mücadele Etmek* (3. b.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ögel, K., & Tarı-Cömert, I. (2009). İstanbul Örneğinde İnternet ve Bilgisayar Bağımlılığının Yaygınlığı ve Farklı Etkenlerle İlişkisi. *Turkiye Klinikleri J Foren Med*, 6(1), s. 9-16.
- Özbay, Y., Yılmaz, S., Büyüköztürk, Ş., Aliyev, R., Tomar, İ. H., Eşici, H., . . . Akyılmaz, F. D. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(1), s. 81-130. doi:http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.1.0001
- Özcan, K., & Sengir, S. (2016). İnternet Bağımlılığı ve Kişisel Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ö. Demirel, & S. Dinçer (Dü) içinde, *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler ve Nitelik Arayışı* (s. 699-708). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. doi:http://dx.doi.org/10.14527/9786053183563b2.044
- Özcan, Z. (2007). Empati ve Dini İnanç Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Z., & Erol, H. K. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Karabük Örneği). *Journal of History Culture and Art Researc*, 6(4), s. 913-947. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i4.1091
- Özgen, F. (2016). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Kişilik İlişkisinin İncelemesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özkanca, T. (2018). İntihar Olasılığı ve Umutsuzluğun Madde Bağımlısı Hastalarda ve Sağlıklı Bireylerde Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öztürk, Y. (2017). Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Park, S. K., Kim, J. Y., & Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet Addiction and Correlations with Family Factors Among South Korean Adolescents. *Adolescence*, 43(172), s. 895-909.
- Pawlikowski, M., Altstötter-Gleich, C., & Brand, M. (2013). Validation and Psychometric properties of A Short Version of Young's Internet Addiction Test. *Computer Human Behavior*, 29(3), s. 1212-1223.
- Peker, H. (2012). Kur'an'a Göre Dindarlığın Boyutları. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), s. 41-49.
- Peker, H. (2016). *Din Psikolojisi* (13. b.). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Prabhakaran, A. M., Patel, V. R., Ganjiwale, D. J., & Nimbalkar, M. S. (2017). Factors Associated with Internet Addiction Among School-Going Adolescents in Vadodara. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 5(4), s. 765-769. doi:10.4103/2249-4863.201149
- Rocheblave-Spenle, A. M. (1980). *Ergenlik Psikolojisi: Ergen ve Dünyası*. (B. Onur, Çev.) Ankara: Maya Matbaacılık Yayıncılık.
- Rokeach, M. (1973). The nature of the human values. *The Free Press*.
- Saatçioğlu, H. (2016). İnternet Bağımlılığı Tanısı Alan Ergenlerin Sosyal Bilişsel Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Sağar, M. E. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sigara Bağımlılığına İlişkin Tutumlarının Sigara İçme Sıklıklarına Göre İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), s. 41-49.

- Sarıçam, H., Çelik, İ., Arıcı, N., & Kaya, M. (2014). Ergenlerde İnsani Değerler ve Ahlaki Olgunluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), s. 1325-1342.
- Scherer, K. (1997). College Life Online: Healthy and Unhealthy Internet Use. *Journal of College Student Development*, 38(6), s. 655-665.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in The Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, s. 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in The Structure and Contents of Human Values? *Journal of Social Issues*, 50(4), s. 19-45.
- Selen, Ö. F. (2013). Gaziantep'te Uyuşturucu Kullanıcı Profili. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sert-Ağır, M. (2014). Duygusal ve Sosyal Gelişim Bağlamında Kişilik Gelişimi. A. Bakioğlu içinde, *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sevindik, D. (2015). Orta Yaş Dönemi Bireylerde Dindarlık-Mutluluk İlişkisi: Denizli Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seyhan, B. Y. (2013). Üniversite Öğrencilerinde İnanç Tarzları, Denetim Odağı ve Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soydan, Z. M. (2015). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı İle Depresyon ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Suhail, K., & Chaudry, H. R. (2004). Predictors of Subjective Well-Being in an Eastern Muslim Culture. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23(3), s. 359-376.

- Şahin, M., Çakır, U., Demirbaş Çakır, E., & Polat, A. Ö. (2013). Lise Öğrencileri Arasında Patolojik İnternet Kullanım Yaygınlığı: Kocaeli Örneği. *Klinik Psikiyatri*, 16, s. 148-156.
- Şengül, F. (2007). Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengül, M., & Kaya, M. (2007). Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(25), s. 47-61.
- Şengün, M. (2008). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentepe, A., & Güven, M. (2015). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(31), s. 27-44.
- Şimşek, E. (2011). Örgütsel İletişim ve Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumuna Etkileri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarı Cömert, I. (2010). Diğer Bağımlılıklar: Bilgisayar ve İnternet Bağımlılığı. K. Ögel içinde, *Sigara, Alkol, ve Madde Kullanım Bozuklukları*. İstanbul: Yeniden Yayınları. http://www.ogelk.net/Dosyadepo/diger_baginliliklar.pdf (23 Aralık 2018) adresinden alındı
- Taşpınar, M., & Gümüş, Ç. (2005). Ülkemizde İnternet Kafelerin Ortam ve Kullanıcı Profili: Bilgi Toplumu Açısından Değerlendirme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), s. 80-93.
- TDK. (2018). *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü*. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c1fa05d168740.92962711 (23 Aralık 2018) adresinden alındı

- TDK. (2019). *Genel Türkçe Sözlük*.
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c4dc11d7348a7.93790737 (27 Ocak 2019) adresinden alındı
- Tedik, B. (2015). İnternet Bağımlılığı İle Dikkat Süreçleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Thatcher, A., & Goolam, S. (2005). Development and Psychometric Properties of The Prablematic Internet Use Questionnaire. *South African Journal of Psychology*, 35(4), s. 793-809.
- Timberlake, D. S., Rhee, S. H., Haberstick, B. C., Hopfer, C., Ehringer, M., Lessem, J. M., . . . Hewitt, J. K. (2006). The moderating effects of religiosity on the genetic and environmental determinants of smoking initiation. *Nicotine & Tobacco Research Volume*, 8(1), s. 123-133.
- Tırışkan, M., Onnar, N., Çetin Aksu, Y., & Tarı Cömert, I. (2015). Madde Bağımlılığında Nüksü Önlemede Bilinçli Farkındalığın Önemi: Bir Derleme Çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 2(2), s. 123-142. doi:10.15805/addicta.2015.2.2.068
- Tokat, O. (2012). Orta Öğretim Öğrencilerinde Kaygı ve Dindarlık İlişkinin İncelenmesi (Denizli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tran, B. X., Huong, L. T., Hinh, N. D., Nguyen, L. H., Le, B. N., Nong, V. M., . . . Ho, R. C. (2017). A Study on The Influence of Internet Addiction and Online Interpersonal Influences on Health-Related Quality of Life in Young Vietnamese. *BMC Public Health*, 17(138), s. 1-8. doi:10.1186/s12889-016-3983-z
- Tuna, C. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan Bağlanma İlişkinin İnternet Bağımlılığına Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Turan, Y. (2009). Kişilik Özellikleri ve Dinsel Yönelimler Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK. (2018). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819> (22 Ocak 2019) adresinden alındı
- Tümer, G. (1994). Din. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 9, 312-320. TDV Yayınlar.
- Ümmet, D. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vergote, A. (1999). *Din, İnanç ve İnançsızlık*. (V. Uysal, Çev.) İstanbul: M.Ü.İ.F. Vakfı Yayınları.
- Vural, M. E. (2016). Yetişkinlerde Alçakgönüllülük, Dindarlık ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wang, E. S.-T., Chen, L. S.-L., Lin, J. Y.-C., & Wang, M. C.-H. (2008). The Relationship Between Leisure Satisfaction and Life Satisfaction of Adolescents Concerning Online Games. *Adolescence*, 43(169), s. 177-184.
- WHO. (2016). *ICD-10 Version*. <https://icd.who.int/browse10/2016/en#> (23 Aralık 2018) adresinden alındı
- Yapıcı, A. (2006). Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), s. 65-115.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-sosyal Uyum ve Dindarlık* (2. b.). Adana: Karahan Kitabevi.

- Yapıcı, A., & Yürük, T. (2015). Yüksek Din Öğretimi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), s. 1-18.
- Yavuzer, H. (2018). *Gençleri Anlamak* (10. b.). İstanbul: Remzi Kİtabevi.
- Yeni Ahit.* (tarih yok). Pavlus'un 1. Mektubu: 4:8.
- YEŞİLAY. (tarih yok). *Teknoloji Bağımlılığı.*
<https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimliliği> (1 Ocak 2019)
adresinden alındı
- Yıldırım, B., Engin, E., & Yıldırım, S. (2011). Alkol ve Madde Bağımlılarında Yalnızlık ve Etki Eden Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(1), s. 25-30.
- Yıldırım, T. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Algılanan Sosyal Destek ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M. (2006). Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23, s. 87-127.
- Yıldız, M. A. (2017). Emotion Regulation Strategies as Predictors of Internet Addiction and Smartphone Addiction in Adolescents. *Journal of Educational Sciences & Psychology*, 7(1), s. 66-78.
- Yılmaz-Çıtır, Y. (2016). Ergenlik Döneminde Dindarlık, Şükür ve Hayat Memnuniyeti (İstanbul Pendik Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoğurtcu, F. (2009). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Younes, F., Halawi, G., Jabbour, H., El Osta, N., Karam, L., Hajj, A., & Khabbaz, L. R. (2016). Internet Addiction and Relationships with Insomnia, Anxiety, Depression,

Stress and Self-Esteem in University Students: A Cross-Sectional Designed Study.
Plos One, 11(9). doi:10.1371/journal.pone.0161126

Young, K. S. (1998). Caught in the Net: How to Recognize The Signs of Internet Addiction and A Winning Strategy for Recovery. *John Wiley*.

Young, K. S. (2004). Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), s. 402-415.
doi:10.1177/0002764204270278

Young, K. S. (2007). Cognitive Behavior Therapy with Internet Addicts: Treatment Outcomes and Implications. *Cyber Psychology & Behavior*, 10(5), s. 671-679.
doi:10.1089/cpb.2007.9971

Young, K. S., Yue, I. D., & Ying, L. (2011). Prevalence Estimates and Etiologic Models of Internet Addiction. K. S. Young, & C. N. Abreu içinde, *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*. Canada: John Wiley & Sons.

Yüce, F. (2009). Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik . *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yücel, N. (2009). Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yüksel, A. Ş. (2015). Dini Gelişim. M. D. Karacoşkun içinde, *Din Psikolojisi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Zhang, Y., Yang, Z., Duan, W., Tang, X., Gan, F., Wang, F., . . . Wang, Y. (2014). A Preliminary Investigation on The Relationship Between Virtues and Pathological Internet Use Among Chinese Adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 8(1), s. 1-7.

Zorbaz, O., & Tuzgöl-Dost, M. (2014). Lise Öğrencilerinin Problemlü İnternet Kullanımının Cinsiyet, Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), s. 298-310.

Aşağıdaki ifadelerin yanına size uyma derecesine göre “1” ile “7” rakamlarını işaretleyiniz.
“7” size çok uygun olduğunu “1” ise hiç uygun olmadığını göstermektedir.

1. Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum	1	2	3	4	5	6	7
2. Hayat şartlarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5	6	7
3. Hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiç bir değişiklik yapmazdım.	1	2	3	4	5	6	7

Lütfen aşağıdaki sorularda belirtilen durumları hangi sıklıkta yaşadığınızı belirtiniz. Lütfen her soru için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir soruyu boş bırakmayınız.

	1. Hiçbir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Sıklıkla	5. Her zaman
1. Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?					
2. Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?					
3. Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?					
4. Birileri internette ne yaptığınızı sorduğunda hangi sıklıkta sır gibi saklar veya savunmaya geçersiniz?					
5. Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?					
6. Hangi sıklıkta gece internette harcadığınız süre yüzünden uykusuz kalırsınız?					
7. İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?					
8. İnternette iken hangi sıklıkta kendinizi ‘birkaç dakika daha’ derken bulursunuz?					
9. Hangi sıklıkta internette harcadığınız zamanı azaltmak için uğraşırsınız ve başarısız olursunuz?					
10. Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?					
11. Hangi sıklıkta başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman harcamayı tercih edersiniz?					
12. İnternete bağlanamadığınızda hangi sıklıkta kendinizi bunalımda, karamsar ve sinirli hissedip, internete bağlandığınızda bu şikayetlerinizin hemen geçtiğini görürsünüz?					

Aşağıdaki ifadelerin yanına size uyma derecesine göre “1” ile “5” rakamlarını işaretleyiniz.
“5” size çok uygun olduğunu “1” ise hiç uygun olmadığını göstermektedir.

	1. Hiç Katılmıyorum	2. Katılmıyorum	3. Kararsızım	4. Katılıyorum	5. Tamamen Katılıyorum
1. Her yaştaki insana saygı duyarım.					
2. Her yaştaki insana sevgi beslerim.					
3. İnsan olmanın gereklerini yerine getirmeye gayret ederim.					
4. İnsanların bana güven duymasını isterim.					
5. Devletin malına zarar vermekten kaçınırım.					
6. Yaptığım işlerde şeffaf olmaya çalışırım.					
7. Genel olarak kendimi sabırlı olarak tanımlarım.					
8. İnsanların bana olan güvenlerini kötüye kullanmam.					
9. Şartlar ne olursa olsun ayrımcılık yapmam.					
10. Şartlar ne olursa olsun tarafsız davranırım.					
11. Şartlar ne olursa olsun adaletli davranırım.					
12. Şartlar ne olursa olsun bütün insanlara eşit davranırım.					
13. Şartlar ne olursa olsun dürüst davranırım.					
14. Yeni şeyler yapma konusunda girişimciyimdir.					
15. İnsanlara rol model olmaya çalışırım.					
16. İnsanlarla işbirliği içerisinde çalışmaktan hoşlanırım.					

Lütfen aşağıdaki ifadelere uygun gördüğünüz şıkları işaretleyiniz.

1). Dini inançlarım muhtaçlara yardım etmemde etkilidir.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

2). İbadet ederken kendimi Allah'a yakın hissedirim.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

3). Din, hayatın anlamını kavrama ve hayatta karşılaşılan sorulara cevap bulmada yardımcıdır.

- (a) Tamamen katılıyorum (b) Katılıyorum (c) Kararsızım (d) Katılmıyorum
(e) Hiç katılmıyorum

4). Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarımızın rolü olur mu?

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

5). Kur'an-ı Kerim'i, Arapçasından veya Türkçe mealinden ne sıklıkta okursunuz?

- (a) Her gün bir miktar okurum
(b) Çoğu zaman okurum
(c) Bazen okurum
(d) Nadiren okurum
(e) Hiç okumam

6). Beş vakit namaz kılmayla ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

7). Sağlığınız elverdiği sürece Ramazan oruçlarını tutar mısınız?

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

8). İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?

- (a) Çok İyi (b) İyi (c) Orta (d) Zayıf (e) Hiçbir bilgim yok

9). Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

10). Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

Ek-2: Etik Değerlere Yatkinlık Ölçeği Yazar İzni

29.03.2019

Posta - Betül ACAT - Outlook

ETİK DEĞERLERE YATKINLIK ÖLÇEĞİ HAKKINDA

ibrahim kaya <ibrahim-kayaa@hotmail.com>

20.09.2017 Çar 21:14

Kime: betulacat@hotmail.com <betulacat@hotmail.com>

📎 1 ek (16 KB)

Etik Değerlere Yatkinlık Ölçeği.docx

Merhabalar Saygıdeğer Bilim İnsanı,
Ölçeği çalışmalarınızda istediğiniz gibi kullanabilirsiniz.
Kolay gelsin.
Gerekli olabilir diye aşağıdaki bilgileri de ekledim.

Ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0.90 bulunmuştur.
Ölçeğin tümünden alınacak en düşük ve en yüksek puan 16-80 arasındadır.
Ölçeğin içerisinde ters madde bulunmamaktadır.
Ölçeğin tümünden ve alt boyutlarından alınan puanın artması bireylerin "Etik Değerlere Yatkinliğim" yüksek olduğunu ifade eder.

https://www.researchgate.net/publication/289556733_ETIK_DEGERLERE_YATKINLIK_OLCEGI_GECERLIK_VE_GUVENIRLIK_CALISMASI

ölçekle ilgili ayrıntılı bilgiye buradan ulaşabilirsiniz.

http://www.kitapyurdu.com/kitap/ogretmenlik-mesleginde-etik/348705.html&filter_name=%C3%B6%C4%9Fretmenlik%20mesle%C4%9Finde%20etik

<http://www.babil.com/orijinal-olarak-dogdun-siradan-olarak-olme-kitabi-ibrahim-kaya>

bu kitaplarda çalışmanızda faydalı olabilir.